Adopted son of Hindoo law

దత్తకమీమాంస-

దత్తకచంద్రిక

అనేకధర్మశాస్త్రగ్రంథములయందుండు॥దత్తపుత్రపరిగ్రహణపద్ధతినిగురించిపూర్వపక్షసిద్ధాంతములనేర్పరచిన దత్తకమీమాంసయను దనుపండితులనునిత్రులవారును, దత్తకచంద్రిక॥ను పేరమిత్రులనువారును॥రచించినారు, ఈగ్రంథములందు ఒక్కొక్కవాక్యమును సంఖ్యగావ్రాసి వాక్యములుప్రత్యేకించి సంఖ్యలుగానున్నయేర్పరచిన యెడాప్టెడ్సన్ అఫ్ హిందూలా అనిపేరుపెట్టి ఇంగ్లీషు బాషాలిపులతోనున్న యీప్రకారమేనాగరలిపితో నున్నకలకత్తాపట్టణమందుపూర్వంఅచ్చువేయించబడిది

సదరి ఇంగిలీషుఅచ్చుబుక్కుతోసమానముగాశ్లోకాంకలువగయరాలలో సంఖ్యవుసహరించి కోర్టులు ప్లీడర్లు మొదలయినవారు న్యాయాధిపతులకు విశదపరచుటకుందుసులభముగా వుండడముకు గాను తెనుగులిపితోనున్న సంస్కృతభాషతోనున్నయీగ్రంథములు శ్రీగోదావరిజిల్లా కోటిపల్లి గౌనరుమెంటు వకీలుగారగు బలిజపల్లిసీతారామశాస్త్రులుగారు॥వ్రాయించినారు

సదరతాలూకో టిపల్లిపండితులవారగుపద్యంఅద్వైత బ్రంహ్మశాస్త్రులవారిగ్రంథములందుండు లేఖకప్రమాదజనితదోషములనుదిద్దుబాటుచేసియుండవలెనని యీవిసువనుదహరించిన ఆఫీసులోఅచ్చువేయించబడ్డది-

ముద్రాకారకజనితదోషనివారణపత్రమిందుతోచేరె, నాము

వ్యాపారదర్పణముద్రాక్షరశాల} ఎడిటర్

౧౮౭౪సం॥జనవరి॥నెల ౩౧రోజు} చెల్లా సుబ్బయ్య,

శ్రీపరమాత్మనే నమః

దత్తకమీమాంసా

మొదటిసెక్షన్

౧ ॥ అభివంద్య జగద్వంద్యపాదద్వంద్వం వినాయకం। పుత్రీకరణమీమాంసాం కురుతే నందపండితః॥

౨ ॥ కేన కస్య కథం కస్మై కః కార్యః క్రియతాం సుతః। ఏతచ్ఛన్నోత్తరం యస్మాత్తస్మాదేతదశేషమిహోచ్యతే॥

౩ ॥ తత్ర॥ అత్రిః॥ అపుత్రేణైవ కర్తవ్యః పుత్రప్రతినిధిస్సదా। పిండోదకక్రియాహేతోర్యస్మాత్తస్మాత్ప్రయత్నతః ఇతి॥

౪ ॥ అపుత్రోఽజాతపుత్రో మృతపుత్రో వా। అపుత్రో మృతపుత్రో వా పుత్రార్థం సముపోష్య చేతి। శౌనకీయాత్। వంధ్యో మృతప్రజో వాపీతి పాఠాంతరం॥

౫ ॥ అపుత్రేణేత్యపుత్రతాయా నిమిత్తతాశ్రవణాత్పుత్రాకరణే ప్రత్యవాయోఽపి గమ్యతే। పుత్రోత్పాదనవిధేర్నిత్యతయా తల్లోపప్రత్యవాయనిమిత్తతాపర్యవసానాత్। నాపుత్రస్య లోకోఽస్తీతి పుత్రసామాన్యాభావ ఏవాలోకతాశ్రవణాత్ జాయమానో వై బ్రాహ్మణస్త్రిభిరృణవా జాయతే బ్రహ్మచర్యేణర్షిభ్యో యజ్ఞేన దేవేభ్యః ప్రజయా పితృభ్య ఏష వా అనృణో యః పుత్రీ యజ్వా బ్రహ్మచారీత్యత్రాపి పుత్రసామాన్యస్యానృణ్యహేతుతాశ్రవణాచ్చ

౬ ॥ అపుత్రేణైవేత్యేవకారేణ పుత్రవతో నాధికారో బోధితః।

౭ ॥ అనేన॥ మాతా పితా వా దద్యాతాం యమద్భిః పుత్రమాపదీత్యాద్యాపత్పదమపి మానవీయం వ్యాఖ్యాతం। వ్యాఖ్యాతంచాపరార్కేణాపి తథా ఆపది ప్రతిగ్రహీతురపుత్రత్వ ఇతి॥

౮ ॥ యద్వా॥ ఆపది దుర్భిక్షాదావాపద్గ్రహణాదనాపది న దేయో దాతురయం ప్రతిషేధ ఇతి మితాక్షరా। తథా చ। కాత్యాయనః॥ ఆపత్కాలే తు కర్తవ్యం దానం విక్రయ ఏవ వా। అన్యథా న ప్రకర్తవ్యమితి శాస్త్రవినిశ్చయ ఇతి॥

౯ ॥ మనురపి॥ అపుత్రేణ సుతః కార్యో యాదృక్తాదృక్ప్రయత్నతః। పిండదానక్రియాహేతోర్నామసంకీర్తనస్య చ। అపుత్రోఽనేన విధినా సుతాం కుర్వీత పుత్రికామితి॥

౧౦॥ యత్తు। విశ్వామిత్రాదీనాం।పుత్రవతామపి దేవరాతాదిపుత్రపరి
గ్రహాంగదర్శనం తదపుత్రేణైవేత్యాది శ్రుతివిరోధాత్ స్వజా
త్యస్య చరణాదివస్త్రశ్రైష్ఠ్యసంపాదకమితి ధ్యేయం॥

౧౧॥ నచ॥స్మార్తశ్రుతేః॥శ్రౌతస్యలింగస్య బాధితేతి వాచ్యం।నాపుత్ర
స్యలోకోస్తీత్యాది ప్రత్యక్షశ్రుత్యవష్టంభేన తస్యైవ బలవత్త్వాత్

౧౨॥ అథాపి స్మార్తశ్రుతితః శ్రౌతలింగ బలవత్త్వే పరిగ్రహాత్మా
గ్రహీతుర్యచ్ఛేత్ రిక్థం ప్రత్నాన జనయాం పుత్రవతో ప్యన్య పుత్రాంత
రపరిగ్రహో నికారః। యన్మః పితా సంజానీతే తస్మిన్ ప్రీణామహే హైవ
యాం పురస్తాత్ర్యేవ సర్వ హోత్యాప్యాం గోవయంస్త ఇతి శ్రౌతలింగా
త్। నచేదం శ్రైష్ఠ్యకరణలింగం నపుత్రీకరణ ఇతి వాచ్యం। తస్యతప
ఖ్యాపనైవాపి ద్రుతిత్యలంపల్లవితేన॥

౧౩॥ అపుత్రేణేతి పుత్రపదం। పౌత్రప్రపౌత్రయోరప్యుపలక్షణం
పుత్రేణలోకాన్ జయతి పౌత్రేణానంత్యమశ్నుతే। అథపుత్రస్య
పౌత్రేణ బ్రధ్నస్యాప్నోతి విష్టపమితి పౌత్రాదీనాం విశిష్టలోకప్ర
తిపాదనేన నాపుత్రస్యలోకోస్తీత్యాద్యలోకతాపరిహారాత్॥

౧౪॥ నచ పిండోదకదానార్థత్వం తత్కారణమితి వాచ్యం। పుత్రః పౌత్రః
ప్రపౌత్రశ్చేత్యత్రత్వాద్వాభ్రాతృసంతతిరిత్యనేన తయోరేవ తదధి
కారాభిధానాత్॥

౧౫॥ అపుత్రేణేతి పుంస్త్వనిర్దేశాన్న స్త్రియా అధికార ఇతి గమ్యతే।అతఏ
వవశిష్ఠః। న స్త్రీపుత్రం దద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వా అన్యత్రాను
జ్ఞానాద్భర్తురితి॥

౧౬॥ అతఏవవిధవాయా భర్త్రనుజ్ఞానాభావాదనధికారో గమ్యతే॥

౧౭॥ నచ॥సధవాయాస్తు భర్త్రనుజ్ఞానేనతథైవాధికారతయా వ్యస్త పద
వాయా ఇతి వాచ్యం। స్త్రీసామాన్యే ప్రాప్తానేన పారతంత్ర్య
స్యాప్రయోజకత్వాత్ అభావేజ్ఞాతయస్తేషామితి జ్ఞాతిపారతం
త్ర్యస్యసద్భావాచ్చ॥

౧౮॥ తథాహి జ్ఞాతృత్వసుజ్ఞానైవ తస్యాః పుత్రీకరణమస్త్వితి చేన్న।భర్తృ

పదస్యోపలక్షణతాపత్తేః। ప్రయోజనాసిద్ధేశ్చ। ప్రయోజనంతు। భర్త్రనుజ్ఞాసత్త్వే స్త్రీకృతపరిగ్రహణాదపి భర్తృపుత్రత్వసిద్ధిః॥

౧౯॥ అతఏవ। అథోథతేః గ్రాగ్న్యకృత్రిమపుత్రికాపుత్ర స్త్రీద్వారజాభూ సురాద్యా ఉజజనకేణాజానాంపిత్రో శ్చేతిసత్యాషాఢసూత్రే స్త్రీద్వారజస్య గోత్రద్వయసంబంధావహితో మాతరుత్తరం పతః ప్రగనుమితిసూత్రేణాపి। పితృగోత్రసంబంధశ్చ పతః పుత్రత్వమేవ। పుత్రత్వంచ పిత్రనుజ్ఞానే నైవ పరిగ్రహణతస్య తత్ర స్త్రీకర్తృకత్వాత్॥

౨౦॥ ఊఢస్య హోఢ స్త్రీస్త్రీ ద్వారజ స్త్రీయోయాచితః స్త్రీగత్రాకః యజ్ఞేన గక్షిణాత్వేన ప్రాప్తాయాంకన్యాయాంజాతః దక్షిణాజః అన్యే ప్రసిద్ధాఇతి శబరస్వామినః॥

౨౧॥ అత్ర చ స్త్రియాద్వారతాభిధానేన ద్వారీపురుషో లభ్యతే అస్యధా స్త్రీపరిగృహీతస్య తస్యాత్రపుత్రత్వేన తద్భర్తృగోత్రసంబంధాభావాత్తద్భర్తృక్రియాయామనధికారప్రాప్తాత్। తద్భావాపతేదౌ చ పితృభావేన పిత్ర్యగోత్రస్యానుల్లేఖప్రసంగాచ్చ॥

౨౨॥ యద్యపంతహీనభర్తురపి త్త్యనుజ్ఞాపేక్షా స్యాత్ప్రయోజనతాల్ప్యాదితిచేన్న। భర్తృప్రాధాన్యాత్తత్పరిగ్రహైవ స్త్రీయా అపితస్మిన్పుత్రత్వసిద్ధేః। భర్తృపరిగృహీతవస్త్ర్వంతరస్వత్వవత్॥

౨౩॥ కించ॥ వ్యాహృతిభిర్హుత్వా। అదూరబాంధవంబంధుసన్నికృష్టమేవప్రతిగృహ్ణీయాదిత్యసమానకర్తృకతాబోధకక్త్వాప్రత్యయశ్రవణాత్। హోమకర్తురేవప్రతిగ్రహసిద్ధేః స్త్రీణాం హోమానధికారాత్ప్రతిగ్రహేనధికార ఇతి వాచస్పతిః॥

౨౪॥ నచ॥ శౌనకీయే॥ ఆచార్యవరణామ్నానాత్తద్వారా హోమసిద్ధిరితి వాచ్యం। హోమసిద్ధావపి ప్రతిగ్రహం ప్రాన్యధికారేణ ప్రతిగ్రహాసిద్ధేః॥

౨౫॥ తదాహ శౌనకః॥ దేవస్య త్వేతి మంత్రేణ హస్తాభ్యాం పరిగృహ్య చ। అంగాదంగేత్యృచం జప్త్వా ఆఘ్రాయ శిశుమూర్ధనీతి॥

౨౬॥ న చైవం॥ శూద్రాణామనధికారప్రసంగః। శూద్రజాతిష్వివ వ్యవస్థాపకలింగేన తదధికారకల్పనాత్।ఏతేన శూద్రాణాం హోమాద్యప్రతిగ్రహమంత్రానధికారేణ పుత్రప్రతిగ్రహానధికార ఇతి వదన్॥ వాచస్పతిః పరాస్తః॥

౨౭॥ విధవానాం స్త్రీణాం తు యథావినియోగమధికారసమర్థనాన్న పుత్రపరిగ్రహాధికార ఇతి సిద్ధం। న చైవం సధవానామప్యనధికారాపత్తిః। హోమమంత్రాద్యనధికారాదితి వాచ్యం అన్యత్రాన్యనుజ్ఞానాద్భర్తురితి ప్రతిప్రసవేన ప్రధానాధికారసిద్ధావధికృతాధికారాద్ధోమమంత్రాది।ప్రాప్తే స్త్రీశూద్రాణామమంత్రకమితి। మంత్రపర్యుదాససిద్ధామంత్రకప్రతిగ్రహసిద్ధిః। వస్త్వంతర పరిగ్రహవత్॥

౨౮॥ కించ। న స్త్రీపుత్రం దద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వేత్యౌత్సర్గికనిషేధస్య అన్యత్రానుజ్ఞానాద్భర్తురిత్యపవాదకః ప్రతిప్రసవః అత్ర చ నిమిత్తం భర్త్రనుజ్ఞానం తతశ్చ విధవాయా భర్త్రభావేనానుజ్ఞానాసంభవాన్నిర్నిమిత్తకప్రతిప్రసవాప్రవృత్త్యా ప్రాపకాంతరాభావాద్వానధికార ఇతి సర్వవాదిసంప్రతిపన్నమేవ॥

౨౯॥ నచైవమలోకతాపరిగ్రహీత్ర్యాః స్యాదితి వాచ్యం। మృతే భర్తరి సాధ్వీ స్త్రీ బ్రహ్మచర్యవ్యవస్థితా స్వర్గం గచ్ఛత్యపుత్రాపి యథా తే బ్రహ్మచారిణ ఇతి॥ మనునా॥ బ్రహ్మచర్యేణైవ॥ తత్పరిహారాభిధానాదితి సకలమకలంకం॥

౩౦॥ అపుత్రేణైవేత్యేకత్వశ్రవణాచ్చ న ద్వాభ్యాం త్రిభిర్వా ఏకః పుత్రః కర్తవ్య ఇతి గమ్యతే॥

౩౧॥ నన్వేవం కర్తృకాదినా ద్వ్యాముష్యాయణత్వస్మరణం విరుధ్యేత। తథా చ ప్రయోగపారిజాతే స్మృత్యంతరం। ద్వ్యాముష్యాయ

కార్యేష్వత్ దత్తకక్రీతకాదయః। గోత్రద్వయేఽప్యనుద్వాహః స్వం గచ్ఛేచ్ఛిరసోర్వ్యభితి చ॥

౩౨ ॥ నైవం గౌణ్యాముష్యాయణత్వస్య జనకపరిగ్రహీత్రోర్ద్వయోరభిప్రాయత్వాత్ నిషేధశ్చ పరిగ్రహీత్రనభిప్రేత్యేతి న విరోధః॥

౩౩ ॥ ప్రతినిధిశ్చ క్షేత్రజాదిరేకాదశవిధః। క్షేత్రజాదీన్సుతానేతానేకాదశ యథోదితాన్। పుత్రప్రతినిధీనాహుః క్రియాలోపాన్మనీషిణ ఇత్యనుశాసనాత్॥

౩౪ ॥ తత్ర చ। యేషు సంపత్త్యోరన్యతరావయవసంబంధస్తేషాం న్యాయాదేవ ప్రతినిధిత్వం। వచనంతు నియమార్థం। యేషు పునరవయవసంబంధాభావస్తేషాం వాచనికం ప్రతినిధిత్వం॥

౩౫ ॥ యథా క్షేత్రజపౌత్రికేయపుత్రికాకానీనపౌనర్భవసహోఢజగూఢజానాం క్వచిన్మాతృమాత్రసంబంధాత్ క్వచిచ్చ వికలోభయసంబంధాద్వికలావయవత్వేన ముఖ్యం ప్రతినిధిత్వం। దత్తకక్రీతకృత్రిమదత్తాత్మాపవిద్ధానాం వాచనికం ప్రతినిధిత్వమితి ప్రతినిధిశబ్దశ్చోభయత్రాపి భూమ్నా ప్రవృత్తిరుపపద్యతేతి॥

౩౬ ॥ యత్తు మేధాతిథినానస్త్యేషాం ప్రతినిధితా సంభవతి ప్రారబ్ధస్య కర్మణోఽఙ్గాపచారే ప్రతినిధిః న చ పుత్రః కర్మాఙ్గముత్పత్త్యాపాదనకర్మణో గుణకర్మత్వాత్తేన సత్యేన క్షేత్రజాదీనాం పుత్రశబ్దప్రతినిధిత్వవచనమాత్రం ప్రశంసార్థం। అపకారాపచయాభిప్రాయత్వాత్ప్రతినిధివ్యవహారస్య। యథా రసోభయాంశముపకారం కర్తుం శక్నోతి న తథేతర ఇత్యుక్తం॥

౩౭ ॥ తచ్చింత్యం। దత్తకాదీనాం ప్రతినిధిత్వాభావే సాధ్యే పుత్రోత్పాదనకర్మణోఽనంగత్వస్య హేతోరపక్షధర్మత్వాత్। తేషాం సిద్ధత్వేనోత్పాదనాయోగ్యత్వాత్॥

౩౮ ॥ అథ పుత్రోత్పాదనవిధౌ పుత్రస్య భావ్యత్వేనానంగత్వం సత్యమనంగత్వం కింతూత్పాదనవిధావేవ। నతు విధ్యంతరే ఏష వా అనృణో యః పుత్రీత్యాదివాక్యేషు పుత్రేణానృణ్యం భావయేదితి విధిః కల్ప్య

వసానేనపుత్రస్యాన్యత్వకారణతయాంగతాసిద్ధేః। ఉక్తంచసో
ఢాదేవమనునా। పుత్రస్యకరణత్వంపుత్రేణలోకాన్ జయతీత్యాది॥

౩౯॥ యద్యేవంతర్హిపౌత్రప్రపౌత్రయోరపి। ఆనన్త్యబ్రధ్నవిష్ట
పప్రాప్త్యర్థంపుత్రప్రతినిధిస్స్యాత్ ఆస్తాంనామకింనశ్ఛిన్నం

౪౦॥ నచోభయోరేకవాక్యతయైకవిధిత్వసంభవః। ఋతుగమనపుత్రయోః
కరణయోః పుత్రాన్యత్వయోర్భావ్యయోశ్చైకః ధానసంప్రే
యాత్। అన్వయేచవిరుద్ధత్రికద్వయాపత్తేః॥

౪౧॥ తస్మాదాన్యత్వభావికాయాంభావనాయాంపుత్రస్యకరణతయా
తదపచారేదత్తకాదీనాంప్రతినిధిత్వమవిరుద్ధంసోమాపచారేపూతీ
కానామివ॥

౪౨॥ ఏతదేవస్పష్టీకృతంమనునా। క్రియాలోపాన్మనీషిణ ఇతి। క్రియా
పిండోదకాదిక్రియా। ఔరసాభావేప్రతినిధ్యకరణేతల్లోపాపత్తేః
తథాత్రాపిపిండోదకక్రియాహేతోరితిసర్వమనవద్యం॥

౪౩॥ యదపినస్వామిత్వస్యభార్యాయాః పుత్రస్యదేశస్య కాలస్యాగ్నే
ర్దేవతాయాఃకర్మణః శబ్దస్యచ ప్రతినిధిరితిసత్యాషాఢవచనేనపు
త్రప్రతినిధినిరాకరణాత్తత్సంభవేజ్యోతిష్మతీన్యాయాశ్రీమమాంసా
సఇత్యాదావపుత్రస్యపుత్రప్రతినిధింకృత్వాశీరాశంసనానివృ
త్త్యర్థం॥

౪౪॥ అతఏవశ్రుతిః। యస్యపుత్రో జాతస్స్యాదితి। తథా పితాపుత్రీయమసా
మసి అముకస్యపితాయజతి ఇత్యాదావపుత్రస్యపుత్రప్రతినిధింకృ
త్వాతత్ప్రవచననిరాకరణార్థంనపునస్సర్వథైవపుత్రప్రతినిధిని
రాకరణార్థంఇతిపుత్రప్రతినిధిఃకర్తవ్యఃపుత్రప్రతినిధీనాహురి
త్యాదిస్మృతివిరోధాత్॥

౪౫॥ అథేదంచిన్త్యతే। యోయత్ప్రతినిధిర్విధీయతే। సకింపుత్రోత్పా
దనవిధావుత।పిండోదకాదివిధావిత్యుభయథాశ్రవణాత్। యథా
అపుత్రేణైవకర్తవ్యఇత్యనేనపుత్రోత్పాదనవిధౌ। పిండోదకక్రి
యాహేతోరిత్యనేనపిండోదకాదివిధావితి॥

౪౬ ॥తత్రనాద్యః।పుత్రోత్పాదనవిధౌ।పుత్రస్యభావ్యత్వేనానంగత
యాప్రతినిధ్యయోగ్యత్వాత్॥

౪౭ ॥నద్వితీయః।విరోధాత్।అపుత్రం ప్రతిపుత్రప్రతినిధిః శ్రూయతే
నతత్రకృతాపిండోదకక్రియాపుత్రకర్తృకాచ పిండోదకాది
క్రియానతాం ప్రతిప్రతినిధివిధిరితి॥

౪౮ ॥కించపిండోదకాదివిధిఃపుత్రకర్తృకానచకర్తుఃప్రతినిధిః అత్రా
పి క్రియాకర్తృత్వాంశే ప్రతినిధిర్నఫలభోగాంశే।యథాసత్త్రే
సప్తదశానామన్యతమస్యమృతస్య క్రియాకర్తృత్వాంశే ప్రతి
నిధిస్తథాత్రాపీతివాచ్యం॥

౪౯ ॥తదపినవైషమ్యాత్।సత్త్రేహ్యారబ్ధక్రియస్యప్రతినిధిః ప్రక్ర
తేత్వత్యంతాసతఃక్రియారంభస్యైవాసంభవాత్కథంప్రతినిధి
సంభవః॥

౫౦ ॥నచప్రతినిధినాక్రియారంభోన్యాయవిత్సమ్మతః।అథాపుత్ర
స్యజీవచ్ఛ్రాద్ధేస్వకర్తృకఏవపిండాదివిధిరితితత్రైవప్రతినిధిరి
తివాచ్యం।తదపినపుత్రప్రతినిధిసంభవేజీవచ్ఛ్రాద్ధవిధేరేవాప్ర
వృత్తేః।కించజీవచ్ఛ్రాద్ధస్యస్వకర్తృకత్వేనస్వస్యైవప్రతినిధి
త్వస్యశ్చపుత్రస్యపుత్రకర్తృకత్వాభావాత్॥

౫౧ ॥తస్మాన్నోక్తవిధిద్వయేపుత్రప్రతినిధిసంభవః।కించపిండోద
కక్రియాహేతో'రితిహేతువచనమప్యుక్తమేవఅపత్యధర్మత్వాత్
నహ్యపుత్రస్యపిండోదకక్రియాప్రాప్తిరస్తీత్యుక్తమేవేతి॥

౫౨ ॥అత్రోచ్యతే।నాపుత్రస్యలోకోస్తీత్యాద్యర్థవాదాన్నగృహీ
తేనపుత్రేణలోకాన్జయతీత్యాదివిధేఃపుత్రాపచారేక్షేత్ర
జాద్యేకాదశవిధప్రతినిధిర్విధీయతేతత్రచ।లోకపుత్రయో
స్సాధ్యసాధనభావనిర్వాహకాంతరవ్యాపారభూతక్రియాపే
క్షాయాంపిండోదకక్రియాహేతోరిత్యుచ్యతే॥

౫౩ ॥సదేశే।వషాట్కృతమేధ్యేతవ్యేత్యాదివత్।అత్రావధిప్రతీక్షా
భావంబోధయతి॥

౫౪ ॥ పిండః। శ్రాద్ధం। ఉదకముంజలిదానాది క్రియా ఔర్ధ్వదైహికం దాహాది। తఏవ హేతుః॥

౫౫॥ పుత్రీకరణే హేతునిమిత్తం హేతురిత్యేకత్వనిర్దేశాన్మిళితానామేషాం నిమిత్తత్వం న ప్రత్యేకమితిగమయతి। తేన ద్వైకైకార్థం న పృథక్పుత్రీకరణం కింతు సర్వార్థమేకమేవ పుత్రీకరణమిత్యర్థః। పుత్రాభావే పిండాదిలోప ప్రసంగాత్॥

౫౬ ॥అత ఏవ మనుః। పుత్రప్రతినిధీనాహుః క్రియాలోపాన్మనీషిణ ఇతి క్రియాలోపాదితి వ్యతిరేకే హేతుః। పుత్రప్రతినిధ్యభావే క్రియాలోపాదిత్యర్థః॥

౫౭॥ యద్వా। అలోపాదితిపదచ్ఛేదః। అలోపాదితి ల్యబ్లోపే పంచమీ। అలోపార్థమిత్యర్థః॥

౫౮ ॥ యద్యపి పుత్రాభావే పత్న్యాదీనాం పుత్రాభావే పౌత్రాదీనామపి క్రియాధికారః శ్రూయతే। తథాపి। నాపుత్రస్య లోకోస్తీత్యాదిశ్రవణాత్। పుత్రకృతక్రియాజన్యలోకానాం స్త్ర్యాదికృతక్రియయా జన్యత్వం తత ఇతి అవశ్యం వాచ్యం। అన్యథా పుత్రపౌత్రాదీనాం తుల్యఫలకక్రియాధికారే తుల్యతయా వికల్పాపత్త్యా అభావే విధానానుపపత్తేః॥

౫౯॥ తస్మాత్పుత్రకృతక్రియాజన్యలోకవిశేషసిద్ధ్యై పుత్రప్రతినిధిరావశ్యక ఇతి॥ ఉక్తం చ॥ మేధాతిథినా। తత్ర చ యథౌరసస్య ప్రథమకల్పికత్వ వచనం తన్న వ్యవహారోపయోగికిం తూపకారాతిశయాయ। యథౌరసో భూయాంసం శక్నోత్యుపకారం కర్తుం న తథేతర ఇతి। ఉపకారాపచయాభిప్రాయశ్చ ప్రతినిధివ్యవహార ఇతి॥

౬౦॥ యత్తు తేనైవ క్రియాలోపాదిత్యత్ర క్రియత ఇతి క్రియా అపత్యముత్పాదయితవ్యమితి విధిస్తస్యాలోపో మాభూదితి నిత్యోయం విధిః। సయథాకథంచిత్స్పృహస్తేన సంపాద్యస్తత్ర ముఖ్యః కల్ప ఔరసస్తదసంపత్తావేతే కల్పా ఆశ్రయితవ్యా ఇతి వ్యాఖ్యాతం॥

౬౧॥ తచ్చింత్యం కింపుత్రోత్పాదనవిధేర్దత్తకాదివిధిః। ప్రతినిధిరిత్యు

చ్ఛతే। ఆహోస్విదౌరసస్య దత్తకాదిరితి। నాద్యః న దేవతాగ్నిశబ్దక్రియా ఇత్యస్మిన్నధికరణే క్రియాయాః ప్రసిద్ధినిరాకరణాత్। నద్వితీయః న హ్యేషాం ప్రతినిధితా సంభవతీత్యాదిపూర్వగ్రంథవిరోధాత్। తత్ర పుత్రోత్పాదనవిధేః పుత్రస్య భావ్యత్వేనానంగత్వాత్ప్రతినిధ్యసంభవాభిధానాత్॥

౬-౨ ॥ తస్మాన్న క్రియాశబ్దేన పుత్రోత్పాదనవిధిః। కింతు పిండోదకక్రియైవ వాచ్యా పిండోదకక్రియాహేతోరిత్యత్ర వాక్యైకవాక్యత్వాదిత్యలమ్॥

౬-౩ ॥ ప్రయత్నత ఇతి పంచమ్యాస్తసిః కస్మాదితి సామానాధికరణ్యాత్। తతశ్చ యేనకేనాపి ప్రయత్నేన పుత్రప్రతినిధిః కార్య ఇత్యర్థః। తత్ర చ ప్రయత్నసామాన్యశ్రుతావప్యేకాదశపుత్రగ్రహణాదేకాదశైవ ప్రయత్నాత్ అభ్యనుజ్ఞాయంతే॥

౬-౪ ॥ తత్రాపి చ అనేకధా కృతాః పుత్రా ఋషిభిర్యైః పురాతనైః। న శక్యాస్తేఽధునా కర్తుం శక్తిహీనతయా నరైరితి బృహస్పతిస్మరణాత్। దత్తౌరసేతరేషాం తు పుత్రత్వేన పరిగ్రహ ఇతి చ శౌనకేన పుత్రాంతరనిషేధాద్దత్తౌరసావేవ అభ్యనుజ్ఞాయేతే॥

౬-౫ ॥ దత్తపదం కృత్రిమస్యాప్యుపలక్షణమ్। ఔరసః క్షేత్రజశ్చైవ దత్తః కృత్రిమకః సుత ఇతి। కలిధర్మప్రస్తావే పరాశరస్మరణాత్॥

౬-౬ ॥ న చైవం క్షేత్రజోఽపి పుత్రః కలౌ స్యాదితి వాచ్యం తత్ర నియోగనిషేధేనైవ తన్నిషేధాత్॥

౬-౭ ॥ అస్తు తర్హి విహితప్రతిషిద్ధత్వాద్వికల్ప ఇతి చేన్న దోషాష్టకాపత్తేః॥

౬-౮ ॥ కథం తర్హ్యత్ర క్షేత్రజగ్రహణమితి చేత్ ఔరసవిశేషణత్వేనేతి బ్రూమః। తథా చ మనుః। స్వక్షేత్రే సంస్కృతాయాం తు స్వయముత్పాదితశ్చ యః। తమౌరసం విజానీయాత్పుత్రం ప్రథమకల్పితమితి॥ ౨౨

మొదటి సెక్షన్-ముగిసినది.

రెండో సెక్షన్

దత్తకవిధిః

౧ ॥ తయోర్మధ్యే దత్తకవిధిరభిధీయతే। సచకః కీదృశః కథంచ గ్రాహ్య ఇత్యాకాంక్షాయాం నిరూపణీయమ్॥

౨ ॥ తత్ర క ఇత్యత్రాహ శౌనకః। బ్రాహ్మణానాం సపిండేషు కర్తవ్యః పుత్రసంగ్రహః। తదభావేఽసపిండో వా అన్యత్ర తు న కారయేదితి॥

౩ ॥ సపిండేష్వసప్తమపురుషావధికేషు సపిండేష్వితి సామాన్యశ్రవణాచ్చ। సమానాసమానగోత్రేష్వితి గమ్యతే॥

౪ ॥ అత్ర సమానగోత్రజానాం స్వగోత్రే ముఖ్యత్వాదేష్వర్దత్తక్రీతాదయస్సుతాః। విధినా గోత్రతాం యాంతి న సాపిండ్యం విధీయత ఇతి। వృద్ధగౌతమీయవచనం ప్రమాణమ్। గోత్రతాం సంతతిత్వమ్॥

౫ ॥ సత్యాద్యా అపి తత్ర యా నిజగోత్రేణ సంస్కృతాః। ఆయాంతి పుత్రతాం సమ్యగన్యబీజసముద్భవా ఇతి కాళికాపురాణాత్। సంతతిర్గోత్రజననకులాన్యభిజనాన్వయా వితి త్రికాండీస్మరణాచ్చ॥

౬ ॥ నతు గోత్రతాపాదనేన గోత్రసంబంధో విధీయతే। స్వగోత్రేష్వేవ పుత్రీకరణే తస్య సహజికతయా విధానాయోగాత్॥

౭ ॥ న సాపిండ్యం విధీయత ఇత్యసపిండస్య పుత్రీకరణే సాపిండ్యం చ ప్రతిగ్రహీతుః పాంచపూరుషం సాప్తపూరుషం చ నిషిధ్యతే।

౮ ॥ అసమానగోత్రజస్య పుత్రీకరణే। గోత్రరిక్థే జనయితుర్న భజేద్దత్రిమః సుత ఇతి మానవమ్। దత్తక్రీతాదిపుత్రాణాం బీజవప్తుస్సపిండతా। పంచమీ సప్తమీ తద్వద్గోత్రం తత్పాలకస్య చేతి బృహన్నారదం వచః ప్రమాణమ్॥

౯ ॥ అయం ముఖ్యః కల్పః తదసంభవేనుకల్పమాహ। తదభావేన సపిండో వేతి తేషాం సపిండానామభావే అసపిండోఽపి పుత్రః కార్యః॥

౧౦ ॥ అసపిండాస్సప్తపురుషబహిర్భూతాః। అసంబంధినశ్చ। తేపిద్వివిధాఃసమానగోత్రాఽసమానగోత్రాశ్చేతి తత్రాపిపూర్వోపిబాహ్యతమేవవచనంప్రమాణమ్॥

౧౧ ॥ తదయంనిగళితోర్థః। సమానగోత్రస్సపిండోముఖ్యస్తదభావేఽసమానగోత్రస్సపిండః॥

౧౨ ॥ యద్యప్యసమానగోత్రస్సపిండస్సమానగోత్రోఽసపిండశ్చేత్యుభావపితుల్యకక్షౌ। ఏకైకవిశేషణరాహిత్యాదుభయోస్తథాపిగోత్రప్రవర్తకపురుషాత్సాపిండ్యప్రవర్తకపురుషస్యసన్నిహితత్వేనాభ్యర్హితత్వంతేనచాసమానగోత్రోపిసపిండఏవగ్రాహ్యః। మాతామహకులీనః॥

౧౩ ॥ సర్వథాసపిండాభావేఽసపిండస్తత్రాపిసోదకః। ఆచతుర్దశాత్।ఽసమానగోత్రః ప్రత్యాసన్నస్తస్యాభావే।అసమానోదకస్సగోత్రః ఏకవింశాత్। తస్యాప్యభావే అసమానగోత్రాసపిండశ్చేతి॥

౧౪ ॥ తదాహశాకలః। సపిండాపత్యకంచైవసగోత్రజమథాపివా। అపుత్రోద్విజోయస్మాత్పుత్రత్వేపరికల్పయేత్।సమానగోత్రజాభావేపాలయేదన్యగోత్రజమితి। సగోత్ర ఇత్యనేనసోదకసగోత్రౌగృహ్యేతే అత్రచపూర్వపూర్వస్యప్రత్యాసత్త్యతిశయేననిర్దేశఇతి॥

౧౫ ॥ తదేవాహవసిష్ఠోపి అదూరబాంధవంబంధుసన్నికృష్టమేవప్రతిగృహ్ణీయాదితి॥

౧౬ ॥ అస్యార్థః। అదూరశ్చాసౌబాంధవశ్చేత్యదూరబాంధవస్సపిండస్సన్నిహితఇత్యర్థః। సాన్నిధ్యంచద్విధా। సగోత్రతయాస్వల్పపురుషాంతరేణచభవతి। తత్ర సగోత్రస్స్వల్పపురుషాంతరస్సపిండోముఖ్యస్తదభావేబహుపురుషాంతరోపిసగోత్రస్సపిండస్తదభావే అసమానగోత్రస్సపిండస్తస్యాప్యభావేబంధుసన్నికృష్టః। బంధూనాంసపిండానాంసన్నికృష్టస్సపిండస్స్వస్యాసపిండస్సోదకఇ

త్యర్థః ప్రసర్పవష్యతి॥

౧౭। తత్రాపసన్నకపర్యాదివిధః। సగోత్ర తయాస్వల్పపురుషాంతరేణ చస్వస్యాసపిండోపిస్వసమానగోత్రస్య స్వల్పపురుషాంతరస్య పిండానాంసపిండోముఖ్యః స్తదభావేబహు పురుషాంతరోపిసగోత్రస్సపిండస్సోనకఇత్యర్థః॥

౧౮।సపిండసోదకాసంభవే సమానగోత్ర పకవింశాద్గ్రాహ్యః। తదభావేసమానగోత్రోసపిండోపి గ్రాహ్యఃతదభావేసపిండోపీతిశౌనకీయాత్। సంజహేచోత్పన్నేదూరేబాంధవంశూగ్ర మివస్థాప। యేదితివసిష్ఠలింగాచ్చ॥

౧౯॥ దూరేబాంధవాయస్యాసౌదూరబాంధవః। గోత్రస్యాపిండ్యాభ్యామసన్నిహితమిత్యర్థః। సంజహేమాత్రకలశలాదివిషయః। సచాసపిండే।సగోత్రే చభవతీతిసాప్యనుజ్ఞాయతే।అన్యత్రతు నకారమోదితి॥

౨౦। యద్యపిసపిండాసపిండేభ్యోన్యోనసంభవతి। తథాపిసర్వేషాం పైవనాం నాంజాతిష్వేవనచాన్యత ఇతివాక్య శేషేణసపిండాసపిండానాంసజాతీయత్వే నవిశేషణాదసమానజాతీయాస్సపిండా అసపిండాశ్చవ్యావర్త్యంతే। అప్రతిషిద్ధమనుమతంభవతీతిన్యాయేనానుకల్పతయాత త్ప్రాప్త్యసంభవాత్॥

౨౧॥ అతఏవవృద్ధగౌతమః। యదిస్యాదన్యజాతీయో గృహీతోవాసుతఃక్వచిత్ ।అంశభాజంనతంకుర్యాచ్ఛౌనకస్యమతం హితదిత్యసమానజాతీయస్యాంశభాక్త్వంనిషేధతి॥

౨౨॥ తస్మాదసమానజాతీయోనపుత్రీ కార్యఇతిసిద్ధమ్॥

౨౩॥ అతఏవమనుః॥ సదృశంప్రీతిసంయుక్తం। స్నజ్ఞేయోదత్త్రిమస్సుతఇతిసదృశంసజాతీయం।సజాతీయేష్వయంప్రోక్తస్తనయేషు మయావిధిరితియోగీశ్వరస్మరణాత్॥

౨౪॥ యత్తుమనునైవ ॥ క్రీణీయాద్యస్త్వపత్యార్థే మాతాపిత్రోర్యమంతికాత్। సక్రీతకస్సుతస్తస్యసదృశోసదృశోపివేత్యుక్తం॥

తత్రగుణైస్సదృశ ఇతి వ్యాఖ్యేయం నజాత్యేతి॥

౨౫॥ యత్తు సదృశం న జాతితః। కింతర్హి కులానురూపైర్గుణైస్సదృశః। క్షత్రియాదిరపి బ్రాహ్మణస్య పుత్రో యుజ్యత ఇతి మేధాతిథినా వ్యాఖ్యాతం। యచ్చ శూద్రోఽపి కలపుత్రో భవతీత్యభిప్రాయ ఇతి కల్పతరువ్యాఖ్యానం। తదుభయమపి సజాతీయేష్వయం ప్రోక్తస్తనయేషు మయా విధిరిత్యాద్యాహ్యకయోగీశ్వరవచనవిరోధాజ్జాతిష్వేవ। నచాన్యతక్షతిశౌనకవచనవిరోధాచ్చోపేక్ష్యమ్॥

౨౬॥ యత్తు మనునా। స్వయం దత్తశ్చ శౌద్రశ్చ షడదాయాదబాంధవా ఇత్యత్ర శౌద్రస్య పుత్రప్రతినిధిత్వేన పరిగణనం కృతం। తచ్ఛూద్రేణ దాస్యాముత్పాదితస్య అనూఢోత్పన్నస్య ముఖ్యపుత్రత్వాభావాత్పుత్రప్రతినిధిత్వమభిప్రేత్యేతి వ్యాఖ్యేయం। జాతోఽపి దాస్యాం శూద్రేణ కామతోంశహరో భవేత్। మృతే పితరి కుర్యుస్తం భ్రాతరస్త్వర్ధభాగికమ్। అభ్రాతృకో హరేత్సర్వం దుహితౄణాం సుతాదృత ఇతి యోగీశ్వరస్మరణాత్॥

౨౭॥ తస్మాత్సదృశం దాతుః ప్రతిగ్రహీతుశ్చ సవర్ణమిత్యపరార్కవ్యాఖ్యైవాత్ర సాధీయసీ। యాజ్ఞవల్క్యోఽపి। సజాతీయేష్వయం ప్రోక్తస్తనయేషు మయా విధిరితి॥

౨౮॥ సన్నిహితసగోత్రసపిండేషు చ భ్రాతృపుత్ర ఏవ పుత్రీకార్య ఇతి। అభ్యుపగతం చైతద్విజ్ఞానేశ్వరాచార్యైరపి॥

౨౯॥ భ్రాతృపుత్ర ఏవ పుత్రీకార్య ఇత్యాహ మనుః। భ్రాతౄణామేకజాతానామేకశ్చేత్పుత్రవాన్భవేత్। సర్వే తే తేన పుత్రేణ పుత్రిణో మనురబ్రవీదితి॥

౩౦॥ అత్ర భ్రాతౄణాం ప్రతిగ్రహీతృత్వాత్ప్రతిపాదనాద్గ్రాహ్యత్వాభావోఽవగమ్యతే॥

౩౧॥ ఏకజాతానామిత్యనేనైకేనపిత్రా ఏకస్యాం మాతరి జాతానామేవ గ్రహీతృత్వం న భిన్నోదరాణాం భిన్నపితృకాణాం చేతి గమ్యతే॥

౩౨॥ భ్రాతౄణామితి పుంస్త్వనిర్దేశాత్పదద్వయోపాదానసామర్థ్యాచ్చ సోదరాణాం భ్రాతృభగినీనామపి పరస్పరం పుత్రగ్రహ

తృత్వాభావోఽవగమ్యతే। తదాహ వృద్ధగౌతమః। బ్రాహ్మణాదిత్రయే నాస్తి భాగినేయస్సుతః క్వచిదితి॥

౩౩ ॥ భాగినేయో భ్రాతృపుత్రస్యాప్యుపలక్షణమ్। తేన భగిన్యా భ్రాతృపుత్రో న గ్రాహ్య ఇత్యర్థస్సిధ్యతి। భ్రాతౄణామేవ గ్రహీతృత్వప్రతిపాదనాత్॥

౩౪ ॥ యద్యపి భ్రాతృపుత్రస్స్వసృదుహితృభ్యామిత్యనేనైకశేషోఽవగమ్యతే। తతశ్చ భ్రాతృభగినీపుత్రయోర్భ్రాతృభగినీభ్యాం పరస్పరం పుత్రీకరణమవగమ్యతే। తథాప్యేకజాతానామితి భ్రాతృవిశేషణేన ఏకం జాతం జాతిర్యేషాం త ఏకజాతాః। జాతిర్జాతం చ సామాన్యమితి కోశాత్। తేషాం సమానజాతీయత్వప్రతిపాదనాత్। భ్రాతౄణాం పుంసాం భ్రాతృపుత్రస్య భగినీనాం చ స్త్రీణాం భగినీపుత్రస్య పుత్రీకరణం సిధ్యతి। న భ్రాతృపుత్రస్య భగిన్యా భగినీపుత్రస్య భ్రాత్రా వా పుత్రీకరణం సంభవతి స్త్రీపుంస్త్వజాతిభేదాత్॥

౩౫ ॥ నను సకృదుచ్చరితస్యైకజాతానామిత్యేకస్య పదస్య సోదరత్వం సమానజాతీయత్వం చేత్యర్థద్వయం న సంభవతి। సకృదుచ్చరితశ్శబ్దస్సకృదేవార్థం గమయతీతి న్యాయవిరోధాదితి చేన్న। అసంసృష్ట్యపి చాదద్యాత్సంసృష్టో నాన్యమాతృజ ఇత్యత్ర సంసృష్టపదస్య సోదరపరత్వేన సంసృష్టపరత్వేన చ విజ్ఞానేశ్వరాచార్యైర్వ్యాఖ్యాతత్వాదిహాపి తథైవేతి న దోష ఇత్యలమ్॥

౩౬ ॥ బహువచనం ద్విత్వస్యాప్యుపలక్షణం బహుషు ద్వయోస్సంభవాత్। యది హి ద్విప్రభృతానామేకైకస్మిన్ పిండదే ద్వావుపలక్షయేదితి ద్విపితృకత్వదర్శనాచ్చ॥

౩౭ ॥ ఏక ఏకోఽపి చేదిత్యనేన ద్వయోర్బహూనాం వా పుత్రవత్త్వే సతరామేకతరం పుత్రగ్రహణమన్యేషామపుత్రాణాం గమయతి। నైకస్యైకపుత్రగ్రహణం వ్యావర్తయతి। ఏకపదోపాదానసామర్థ్యాదేవైకత్వనిర్దేశాచ్చ। పుత్రగత్రౌపుత్రావావిద్యం

తేయస్యేతిమతుప్॥

౩౮ ॥ తేనచైకస్యాపిపుత్రస్యదానాభ్యనుజ్ఞానేన త్వేవైకంపుత్రందద్యాదితినిషేధస్యాత్రానవకాశః। సహిసంతానాయపూర్వేషామితిహేతువచనప్రతిపాదితపిత్రాదిపూర్వ్వాం సంతానస్యభ్రాతృద్వయసాధారణేనాపిపుత్రేణనిర్వాహాత్।ఉక్తనిషేధస్యభ్రాత్రతిరిక్తవిషయతయాసిద్ధేః॥

౩౯ ॥ కించదానస్యస్వస్వత్వనివృత్తిపూర్వకపరస్వత్వాపాదనరూపత్వాత్। తస్యచానేననిషేధాత్। ప్రకృతేచ। ఏకస్యోభయసాధారణీకరణేనస్వత్వనివృత్త్యభావాత్। కన్యాదాన ఇవ దానపదార్థస్యగౌణత్వాత్॥

౪౦ ॥ పుత్రపదస్యౌరసేముఖ్యత్వాత్। ఔరసత్వమేవపుత్రాణాంసిధ్యతి తేనచ। భ్రాతృకృకపుత్రప్రతినిధీనాం పరిగ్రహణాభావోవగమ్యతే॥

౪౧ ॥ భవేదిత్యనేనపుత్రవత్తాయాస్సత్తాప్రతిపాదనాత్। భూతపుత్రత్వంభవిష్యత్పుత్రత్వంచవ్యావర్తయతి। తేనచాతీతేనభ్రాతృపుత్రేణాన్యస్యభ్రాతుర్నాపి తాపుత్రస్యజాతస్యపశ్యేచ్చేజ్జీవతోముఖమిత్యాదిఫలసంబంధః। నచానాగతపుత్రప్రతిభాయాంపుత్రాంతరపరిగ్రహఇతి॥

౪౨ ॥ తచ్ఛబ్దేనాపుత్రాణామేవభ్రాతౄణాంపరామర్శాత్। జనకస్యస్వపుత్రసంబంధాభావవ్యావర్తనాయసర్వఇతి॥

౪౩ ॥ తఇత్యత్ర సచతౌచతేచ ఇత్యేకశేషాదేకస్యద్వయోర్బహూనాంవాపుత్రేచ్ఛయాతత్పుత్రీకరణంభవతి॥

౪౪ ॥ తేనేతియేనజనకస్యపుత్రవత్త్వమ్। తేనైవసర్వేషామపీతిపుత్రేణేత్యేకత్వనిర్దేశాదేకస్యాప్యనేకపుత్రత్వాభిధానేన। నత్వేవైకంపుత్రందద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వేత్యేతన్నిషేధస్యాత్రానవకాశఇత్యుక్తమేవ॥

౪౫ ॥ తథాచకాలికాపురాణే। భేతాళభైరవయోశ్శంకరాత్మజయోరేకేనపుత్రేణోభయోఃపుత్రవత్త్వంలింగందృశ్యతే। ఋషయ

ఊచుః। అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి శాస్త్రే యతే లోకవేదయోః। భైలా
శిభైరవౌ యాతౌ పురా వై తపసే గిరిమ్। పూర్వం త్వకృతదారౌ తౌ
తయోః పుత్రా న చ శ్రుతాః। తేషాం తు సమ్యగిచ్ఛామ శ్రోతుం
సంస్థానముత్తమమ్। మార్కండేయ ఉవాచ। అపుత్రస్య గతిర్నా
స్తి స్వర్గే త్యేవ హే వసత్తమ। స్వపుత్రైః భ్రాతృపుత్రైశ్చ పుత్ర
వంతో హి స్వర్గిణః। సమ్యక్సిద్ధిసువాప్యేహ యదా భైలాశిభైర
వౌ। హరస్య మందిరం యాతౌ కైలాసం ప్రతిహర్షితౌ। తదా హరస్య
వచనాన్నందీ తౌ రహసి ద్విజాః। ప్రాహేదం వచనం తథ్యం సాంత్వ
యన్నివబోధకృత్। నంద్యువాచ। అపుత్రౌ పుత్రజననే భవం
తౌ శంకరాత్మజౌ। యతే తాం జాతపుత్రస్య సర్వత్ర సులభా గతిః।
మార్కండేయ ఉవాచ। తస్యేదం వచనం శ్రుత్వా నందినః ప్రీతమా
నసౌ। ఏకమేవ కరిష్యావో నందినం చేత్యభాషతామ్। తతః కదాచి
దూర్వశ్యాం భైరవో మైథునం గతః। తస్యాం స జనయామాస సువేశం
నామ పుత్రకమ్। తమేవ చక్రే తనయం భైలాశిః స్వకం సుతమ్। త
తస్తౌ తేన పుత్రేణ స్వర్గం గతిమవాపతురితి॥

౪౬॥ నన్విదమేకస్యానేకపుత్రత్వం కిం యుగపదుత్పద్యతే ఉత వా క్రమే
ణ నాద్యః। యుగపత్ప్రతిగృహీత్రా యురితిపిద్యభావాత్। నాపరః। పూ
ర్వసంస్కారావరుద్ధే తత్సజాతీయసంస్కారాంతరానుత్పత్తే
రితి చేన్న॥
౪౭॥ సప్తదశావరాశ్చతుర్వింశతిపరమాః సత్రమాసీరన్నితివత్తత్ర
ర్త్విక్ఛబ్దయోః స్వం దైవ్యైకశేషేణ ప్రతిగృహీతృభ్రాతృసాహిత్య
స్యావివక్షితత్వాత్। తేన దానమపి సహితేభ్య ఏవ సిధ్యతి। యథా
తులాపురుషే సహితానామేవ ఋత్విజాం సంప్రదానత్వం ప్రతి
గ్రహీతృత్వం చేతి॥
౪౮॥ తదాహ। ఇత్యావాహ్యసురాన్ దద్యాదృత్విగ్భ్యో హేమభూ
షణమిత్యత్ర ఋత్విగ్భ్య ఇతి బహువచనాన్మిలితానామేవ సంప్ర
దానత్వం తేన చ। సర్వేషాముపరి గురుహస్తం కృత్వా తద్ధస్తక్రమే

ణబుగ్వేదాద్యాదీనావృత్వాజాంహస్తానాదాయ భూషణానిదే
యానీతి వాచస్పతిమిశ్రాః॥

౪౯ ॥ నచయుగపదనేకపుత్రత్వానుపపత్తిరితి యుగపత్ప్రతిగ్రహే
ణ ద్రౌపతీభాగ్యాత్త్వవదస్యవిలక్షణస్యైవానేకపుత్రత్వస్యప్ర
సిద్ధత్వాద్ద్వ్యాముష్యాయణత్వవత్స్వీకారాత్॥

౫౦ ॥ పుత్రీణ ఇత్యత్ర పుత్రపదస్య స్తితీభవనార్థకే నాస్తిపుత్రభ
వనప్రతిపాదనాదభావితస్య చ భవనాయోగాత్। ప్రతిగ్రహీ
తృవ్యాపారఆక్షిప్యతే॥

౫౧ ॥ తథాచాత్రిః। అపుత్రేణైవకర్తవ్యః పుత్రప్రతినిధిస్సదేతి।
వసిష్ఠోపిపుత్రంప్రతిగ్రహీష్యన్బంధూనాహూయ రాజనిచావే
ద్యనివేశనస్యమధ్యేవ్యాహృతిభిర్హుత్వా అదూరబాంధవంబం
ధుసన్నికృష్టమేవప్రతిగృహ్ణీయాదితి। శౌనకోపి। దాతుస్సముఖం
గత్వాతుపుత్రందేహీతియాచయేత్॥

౫౨ ॥ యాచయేదితి। ప్రయోజకేణిచ్। తేనయాచనార్థవృతబ్రా
హ్మణద్వారాయాచయేదితి॥

౫౩ ॥ ఏతేనాకృతస్యైవ భ్రాతృపుత్రస్యపితృవ్యపుత్రత్వం। అపుత్ర
స్యపితృవ్యస్యతత్పుత్రో భ్రాతృజో భవేత్। స ఏవతస్యకర్వీత
శ్రాద్ధపిండోదకక్రియా ఇతిబృహత్పరాశరస్మరణాదితిచోద్యంనిర
స్తం ప్రతిగృహీతృవ్యాపారంవినాతత్పుత్రత్వానుపపత్తేః॥

౫౪ ॥ నచగూఢోత్పన్నదత్తాత్మనోర్జనకత్వర్వ్యాపారాభావః। గృహే ప్ర
చ్ఛన్నఉత్పన్నో గూఢజస్తుసుతస్మృత ఇతి। దత్తాత్మాతుస్వయంద
త్తఇతి। కర్తృవ్యాపారాశ్రవణాదితివాచ్యం। తత్రాపిఫలస్యక్రి
యాసామానాధికరణ్యాన్యథానుపపత్త్యాతత్కల్పనాత్॥

౫౫ ॥ తస్మాద్భ్రాతౄణామేకజాతానామిత్యపుత్రస్యపితృవ్యస్యేతి
చ నయథాశ్రుతమేవార్థవత్త్రయోదశపుత్రాపత్తేః॥

౫౬ ॥ నచేష్టాపత్తిః। పుత్రాన్ద్వాదశయానాహ నృణాంస్వాయంభు
వోమనుః। తేషాంషడ్బంధుదాయాదాః షడదాయాదబాంధవా
ఇతిద్వాదశసంఖ్యావిరోధాత్॥

౪౭ ॥ నన్వేవ్తైవసంఖ్యావిరోధః । ఔరసః పుత్త్రికా బీజ క్షేత్రజౌ పుత్త్రికాసుతః । పౌనర్భవశ్చ కానీనస్సహోఢో గూఢసంభవః । దత్తః క్రీతస్స్వయందత్తశ్చకృత్రిమశ్చాపవిద్ధకః । యత్ర క్వ చోత్పాదితశ్చస్వ పుత్త్రా దశ పంచ చేతిస్మృత్యంతరస్మరణాత్ । పుత్త్రాస్త్రయోదశ ప్రోక్తా మనునా యేను పూర్వశః । సంతాన కారణం తేషామౌరసః పుత్త్రికా తథేతి బృహస్పతిస్మరణాత్ । క్షేత్రజాదీన్సుతానేతా నేకాదశ యథోదితాన్ । పుత్త్ర ప్రతినిధీనాహుః క్రియాలోపాన్మనీషిణ ఇతిస్మరణాత్ । ఔరసక్షేత్రజౌ పుత్త్రౌ పితృరిక్థస్య భాగినౌ । దశాపరే తు క్రమశో గోత్ర రిక్థాంశ భాగిన ఇతిమనుస్మరణాచ్చేతిచేత్ ॥

౪౮ ॥ సత్యం కేషాంచిత్క్వచిదంతర్భావాత్క్వచిద్బహిర్భావాచ్చ తత్తత్సంఖ్యోపపత్తేర్న ద్వాదశ సంఖ్యావిరోధ ఇతిస్థితమ్ ॥

౪౯ ॥ కించాపుత్త్రదాయాధికారే పత్నీ దుహితరశ్చైవ పితరౌ భ్రాతరస్తథా । తత్సుత ఇతిపంచమస్థానస్థితివిరోధస్య ॥

౫౦ ॥ అయమభిసంధిః ॥ భ్రాతృవ్యస్యాకృతస్యాపి పుత్త్రత్వే పుత్త్రత్వాదపుత్త్రధనాధికారే పంచమస్థానే భ్రాతృవ్యపరిగణనం విరుద్ధమేవమ్ । పుత్త్రః పౌత్త్రః ప్రపౌత్త్రశ్చ తదభావే భ్రాతృసంతతిః । సపిండ సంతతిర్వా పి క్రియాభాఙ్నృపజాయత ఇత్యాదిపిండాధికారే జ్ఞేయమ్ ॥

౫౧ ॥ నన్విదమప్రయోజకమ్ । యత్పిండరిక్థాభావాదపుత్త్రత్వమితి । అప్రశస్తాస్తుకానీనగూఢోత్పన్నసహోఢజాః । పౌనర్భవశ్చ నైవైతే పిండరిక్థాంశ భాగిన ఇతి । విష్ణునా । కానీనాదీనాం పుత్త్రత్వేపి పిండరిక్థాభావదర్శనాత్ । తథాపిండ రిక్థాభావేప్యకృతస్య భ్రాతృవ్యస్యాస్తుపుత్త్రత్వం కాక్షతిరితి చేత్ ॥

౫౨ ॥ నైవం । పిండదోంశహరశ్చైషామిత్యనేన పిండరిక్థభాగిత్వం హి పుత్త్రత్వస్య రూపసత్తామాత్త్రస్యాప్రయోజకత్వాత్ । అపుత్త్రేణైవ కర్తవ్యః పుత్త్ర ప్రతినిధిస్సదేతి । విధి ప్రత్యయశ్రవణేనాకృతస్య పుత్త్రత్వాయోగాచ్చ ॥

౨-౩ ॥ నచ భ్రాతృవ్యేతర విషయోఽయం విధిరితి వాచ్యం। సంకోచే ప్రమాణాభావాత్ప్రత్యుత। ఏకమేవ కరిష్యావ ఇత్యుపక్రమ్య। తమేవ చక్రే తనయం భేతాళోఽపి స్వకం సుతమితి భేతాళీయ భైరవపుత్రీకరణలింగవిరోధాచ్చ॥

౨-౪ ॥ కించ। యత్ర దశానాం సోదరాణాం మధ్యే పంచ ప్రత్యేకం ద్వాదశపుత్రాః పంచ చాత్యతమపుత్రాస్తత్ర పంచానామపుత్రాణాం ప్రత్యేకం పంచాశత్పుత్రత్వాపత్తిః। పంచాశతాం చ పుత్రాణాం ప్రత్యేకం దశపితృకతాపత్తిరిత్యాద్యనేకోపప్లవః॥

౨-౫ ॥ నచేష్టాపత్తిః। పుత్రప్రతినిధిః కార్య ఇత్యుపాదేయగతైకత్వవివక్షణాత్, ఏకశ్చేత్పుత్రవాన్భవేత్। సర్వే తే తేన పుత్రేణేత్యత్ర పుత్రపుత్రవతోరుభయోరపి ప్రత్యేకంశ్రుతైకత్వవిరోధాచ్చ॥

౨-౬ ॥ నచస్వపుత్రైర్భ్రాతృపుత్రైశ్చ పుత్రవంతోహి సర్వతా ఇత్యత్ర భ్రాతృపుత్రాణాం బహుత్వశ్రవణాత్। బహవోఽపి భ్రాతృపుత్రా అకృతా ఏవైకస్య పుత్రా భావేయురితి వాచ్యం తస్య లోకసిద్ధబహుత్వానువాదకార్థవాదగతత్వేనావివక్షితత్వాత్। అస్మత్పక్షే తు। ఏకేనైవ ప్రకృతనిత్యవిధిసిద్ధావనేకోపాదానస్య వైయర్థ్యాదశాస్త్రీయత్వాచ్చ॥

౨-౭ ॥ తస్మాత్సన్నిహితసగోత్ర సపిండేషు భ్రాతృపుత్ర ఏవ పుత్రీకార్య ఇతి స్థితమ్। తతశ్చకృతత్వేన ప్రథమం ధనపిండభాగిత్వమకృతత్వే నచ స్వధాన ఇతి॥

౨-౮ ॥ విష్ణువచనంతు పూర్వపూర్వపరిగణితపుత్రసద్భావవిషయమితి న కోఽపి విరోధః॥

౨-౯ ॥ నన్వేవం సర్వాసామేకపత్నీనామేకా చేత్పుత్రిణీ భవేత్। సర్వాస్తాస్తేన పుత్రేణ పుత్రిణ్యో మనురబ్రవీదిత్యత్రాప్యకృతస్య పుత్రత్వం న స్యాత్। న చేష్టాపత్తిః। ఆచారవిరోధాత్। పితృపత్న్యస్సర్వా మాతర ఇతి పితృపత్నీత్వమాత్రనిమిత్తకమాతృత్వవ్యపదేశవిరోధాచ్చేతి చేన్న॥

౨౦ ॥ దంపత్యోఃపుత్రస్యసాక్షాత్తదవయవారబ్ధతయాకృతస్యాపిపుత్రత్వసంభవాత్। వచనంతునియమార్థమిత్యుక్తమేవ భ్రాతృవ్యేతుదంపత్యోరన్యతరస్యాప్యవయవసంబంధాభావాన్నాకృతస్యపుత్రత్వమితి॥

౨౧ ॥ యత్తుబృహస్పతినా। యదేకజాతా బహవో భ్రాతరస్తుసహోదరాః। ఏకస్యాపిసుతేజాతే సర్వే తేపుత్రిణస్స్మృతాః। బహ్వీనామేకపత్నీనామేషఏవవిధిస్స్మృతః। ఏకాచేత్పుత్రిణీతాసాం సర్వాసాంపిండదస్తుసః॥ ఇతి భ్రాతృవ్యధర్మాతిదేశః॥ సాపత్న్యాభిహితస్యాపిప్రతినిధిత్వాభిప్రాయేణనపుత్రీకరణాభిప్రాయేణ భర్త్రవయవారబ్ధత్వేనపుత్రత్వస్యసిద్ధత్వాత్। వికలావయవారబ్ధత్వేన ప్రతినిధిత్వే నసిద్ధేవచనం నియమార్థమిత్యుక్తమేవ॥

౨౨ ॥ తదేతత్స్పష్టీకృతందేవస్వామినా॥ ఉభయత్రాపినాన్యః ప్రతినిధిః కార్యఇత్యనేనగ్రంథేనవివృతంచైతచ్చంద్రికాయామ్। ఉభయత్రాపియద్యేకజాతాఇత్యేతద్వచనద్వయేపి। భ్రాతృసుతేసపత్నీసుతేచపుత్రప్రతినిధితయాకథంచిత్సంభవత్యన్యోన్యఃప్రతినిధిః కార్యఇతి॥

23 ॥ విజ్ఞానేశ్వరోపిమానవంవచోవ్యాచష్టే। భ్రాతృపుత్రస్యపుత్రీకరణసంభవే। అన్యేషాంపుత్రీకరణనిషేధార్థంనపునఃపుత్రత్వప్రతిపాదనాయతత్సుతోగోత్రజోబంధురిత్యనేనవిరోధాదితి॥

౨౪ ॥ భ్రాతృవ్యాభావేన్యోప్యుక్తరీత్యాప్రత్యాసన్నః। తథాచశౌనకః। క్షత్రియాణాంస్వజాతౌవైగురుగోత్రసమోపివా। వైశ్యానాంవైశ్యజాతేషుశూద్రాణాంశూద్రజాతిషు। సర్వేషాంచసవర్ణానాంజాతిష్వేవనచాన్యతః। దౌహిత్రోభాగినేయశ్చశూద్రైస్తుక్రియతేసుతః। బ్రాహ్మణాదిత్రయేనాస్తిభాగినేయస్సుతఃక్వచిదితి॥

౨౫ ॥ స్వజాతౌక్షత్రియజాతౌజాతిసామాన్యోపాదానేపిప్రత్యాసత్తిః

పూర్వవదత్రాపి నియామికా। అదూరబాంధవమిత్యాదివసిష్ఠస్మరణాత్॥

౭౮॥ సపిండాభావే గురుగోత్రసమేపి వాతు త్రియాణాం ప్రాతిస్వికగోత్రాభావాద్గురునిర్దేశః॥

౭౯॥ అతఏవవ్యవధానాత్సపిండాభావే సగోత్రవిధానం తత్రాపి స్వజాతావిత్యేవ సర్వేషాంచైవ వర్ణానాం జాతిష్వేవ నచాన్యతః। వాక్యశేషాత్। తేనచ భిన్నజాతీయసపిండగోత్రవ్యావృత్తిః॥

౮౦॥ వైశ్యజాతేషు వైశ్యజాతిష్విత్యర్థః। జాతిజాతంతుసామాన్యమితి త్రికాండిస్మరణాత్॥

౮౧॥ అత్రాపి సామాన్యోపాదానేపి ప్రత్యాసత్తిః పూర్వవన్నియామికా। గురుగోత్రసమే వేత్యత్రాపి ప్రవర్తతే। పౌరోహిత్యాద్రాజన్యవిశ ఇతిస్మరణాత్। స్వగోత్రే ముఖ్యతా నేష్యతిత్యస్య త్రైవర్ణికసాధారణ్యాచ్చ। సపిండాభావే గురుగోత్రసమ ఇత్యత్రాపి తుల్యమ్। ప్రత్యాసత్తేర్నియామకత్వాత్॥

౮౨॥ శూద్రజాతిష్వపి అత్రాపి ప్రత్యాసత్తిః। పూర్వవదేవ స్వగురుగోత్రాశ్రవణాచ్ఛ గురుగోత్రసమేపవేత్యస్యాత్రాప్రవృత్తిః। తేనశూద్రజాతిమాత్ర ఇతిసఙ్గ్రహః॥

౮౩॥ తదాహ। బ్రహ్మపురాణే శూద్రాణాం దాసవృత్తీనాం పరపిండోపజీవినాం। పరాయత్తశరీరాణాంకస్వచిత్పుత్ర ఇత్యపి। తస్మాద్దాసశ్చదాస్యాశ్చజాయతే దాస్యఏవహీతి॥

౮౪॥ త్రైవర్ణికానాం త్రైవర్ణికానులోమజానాంచోత్కృష్టత్వాత్ప్రతిలోమజానాంచాపకృష్టత్వాన్న స్వచిత్పుత్రః కర్తుంశక్యత ఇతి శూద్ర ఏవపుత్రీకార్యో నాసదాస్యత్వప్రసన్నత్వాదితి॥

౮౫॥ క్షత్రియాది వాక్యత్రయంనారంభణీయం న్యాయసామ్యేన పూర్వవాక్యాదేవతదర్థసిద్ధేః। ఆరంభే వాపిసర్వేషాంచైవవర్ణానామిత్యనేనపౌనరుక్త్యేచ్ఛేతిచేన్న॥

౮౬॥ ఏవంతు త్రియాదిపదైః క్షత్రియాది సమానధర్మకముద్దిశ్యావ

సిక్తానామపి ప్రాప్త్యర్థత్వాత్ । బ్రాహ్మణేన క్షత్రియాయా ముత్పాదితః । క్షత్రియ ఏవ భవతి క్షత్రియేణ వైశ్యాయాముత్పాదితః వైశ్య ఏవ వైశ్యేన శూద్రాయాం శూద్ర ఏవ భవతీతి శంఖస్మరణాత్ ॥

౨౫ ॥ స్వజాతావితి । క్షత్రియాదిసమానధర్మత్వేపి మూర్ధావసిక్తాదీనాం క్షత్రియాదిపుత్రత్వాభావబోధనాయేతి । స్రోపణానుపూర్వ్యేణేత్యానుపూర్వ్యలింగాత్ ॥

౨౬ ॥ నచ సర్వేషామిత్యనేన పౌనరుక్త్యం తస్య వర్ణానామనులోమానాం చ స్వజాతినియమానువాదేన ప్రతిలోమానాం తదభావబోధకార్థత్వాత్ ॥

౨౭ ॥ తదేవాహ । సర్వేషామితి వర్ణపదోపాదానసామర్థ్యాద్వర్ణానామేవ స్వజాతినియమస్స్యాన్నానులోమజానామితి తత్రాప్తత్వేప్యర్థానాం సర్వపదోపాదానత్వం ప్రాప్తిశ్చ వర్ణసమానధర్మత్వాత్ । నచ వర్ణవిశేషణం తత్ । చకారానుపపత్తేః ॥

౨౮ ॥ తతశ్చ వర్ణానామనులోమజానాం చ । జాతిష్వేవేతి నియమో నాన్యత్ర నాప్యేషు ప్రతిలోమేష్విత్యర్థః ॥

౨౯ ॥ నన్విదం పూర్వవాక్యప్రాప్తిప్రత్యాపవాదకతయైవ కుతో నేష్యతే । అసూరబాంధవమితి వసిష్ఠవాక్యవిరోధాదితి చేన్న । తస్య బ్రాహ్మణవాక్యైకవాక్యతయోపసంహారాదితి చేన్నైవం ॥

౩౦ ॥ అపవాదే లౌకిక వైదిక ప్రత్యాసత్తినియామకవృద్ధ వ్యవహార రూప న్యాయవిరోధాత్ । ప్రయోజనాభావాదతిప్రసంగాదనైవ ప్రత్యాసత్తిసామాన్యసవాదే దౌహిత్రో భాగినేయశ్చేతి ప్రత్యాసత్తివిశేషానువాదాసంగతేశ్చ తస్మాత్ యథోక్తవ్యాఖ్యాచైవ ప్రయోజనవతీ ॥

౩౧ ॥ ప్రత్యాసత్తిసామాన్యాత్ప్రాప్తయోర్దౌహిత్రభాగినేయయో స్త్రైవర్ణికేష్వపవాదమాహ ॥

౯౨॥ దౌహిత్ర ఇతి। తుశబ్దస్య చావధారణార్థతయా శూద్రైరేవేతిని యమాత్త్రైవర్ణికవ్యావృత్తిః॥

౯౩॥ తత్ర హేతుమాహ। బ్రాహ్మణాదిత్రయ ఇతి। క్వచిదపిశాస్త్రే భాగినేయస్య త్రైవర్ణికసుతత్వాదర్శనాభావాచ్ఛూద్రవిషయత్వమేవేతి సముదాయార్థః॥

౯౪॥ భాగినేయ ఇత్యవివక్షితం హేతావ్యర్థవిశేషణతాపత్తేః। వివక్షాయాం భాగాసిద్ధేశ్చ॥

౯౫॥ దౌహిత్ర భాగినేయా శూద్రవిషయా శాస్త్రాంతరే త్రైవర్ణికవిషయత్వాభావాత్। యథా। సురాపానాదావితి ప్రయోగాత్తేనోభయోస్త్రైవర్ణికవిషయత్వాసిద్ధిః॥

౯౬॥ అథేదం వాక్యద్వయం। శబ్దవిధయా వస్వస్వవిషయేనానుమానం ప్రమాణ విధయా తేన భాగినేయమాత్రస్యైవ త్రైవర్ణికవిషయత్వాభావేన దౌహిత్రస్యేతి వాచ్యం॥

౯౭॥ తన్నపిన। వాక్యభేదాపత్తేః। దౌహిత్రస్య త్రైవర్ణికేషు వికల్పాపత్తేశ్చ అదూర బాంధవత్వేన ప్రాప్తత్వాచ్ఛూద్రాణామేవేతి నియమేననిషిద్ధత్వాత్॥

౯౮॥ యద్వా శూద్రాణామేవేతి నియమేన దౌహిత్రస్య త్రైవర్ణికేషు నిషేధస్సిధ్యతి త్రైవర్ణికానాం భాగినేయ ఏవ న భవతీతి। నియమేన దౌహిత్రస్య ప్రాప్తిశ్చ సిధ్యతీతి వికల్పః॥

౯౯॥ కించ। శబ్దవిషయా ప్రామాణ్యే పూర్వవాక్యే కిం నియమః పరిసంఖ్యా వాస్యాత్ తత్రార్థం నియమః॥ కథం చ పరిసంఖ్యా। దౌహిత్ర భాగినేయా వైవ శూద్రాణామితి నియమః। పక్షేదౌహిత్రాదేః పక్షేచ భ్రాతృవ్యాదేః। ప్రాప్తత్వాత్। శూద్రాణాం మేవ దౌహిత్ర భాగినేయావితి చ పరిసంఖ్యా। దౌహిత్రాదేశ్చ త్రైవర్ణికేషు యుగపత్ప్రాప్తత్వాత్॥

౧౦౦॥ తత్రాద్యే భాతృవ్యాదిపధాయకసామాన్యశాస్త్రస్య బాధః। సర్వేషామేవ వర్ణానాం జాతిష్వేవ నచాన్యత। ఇత్యత్ర జాతిపదస్య దౌహిత్రాదిపరతయా సంకోచః। దౌహిత్ర భాగినేయయోరభావే పుత్రీకరణాభావప్రసంగశ్చేతి॥

౧౦౧॥ పరిసంఖ్యాపక్షే తు శూద్రాణామేవత్వనే నైవ త్రైవర్ణికేషు। తన్నిషేధప్రసిద్ధౌ బ్రాహ్మణాదిత్రయేనాస్తీత్యాదిపునస్తన్నిషేధవాక్యవైయర్థ్యాపత్తిరితి॥

౧౦౨॥ తస్మాదనుమానవిధయైవ వాక్యద్వయవ్యాఖ్యా సాధీయసీతి। కించ న్యాయమూలికాయాః అనుమానవిధయాః శ్రుతిమూలికాయాః శ్రుతివిధయా గురుత్వాచ్చ శ్రుతికల్పనే శ్రుతిద్వయకల్పనాచ్చ న్యాయమూలకం వచనం। నాస్తీతి వర్తమానాపదేశలింగం॥

౧౦౩॥ యదాతు దౌహిత్రో భాగినేయో వా శూద్రాణాం విహితస్సుత ఇతి పాఠస్తదాపి శూద్రాణామేవ శూద్రాణామపీతి వేత్యన్వయసంశయవ్యుదాసాయ నియమపరతామేవ స్పష్టీకర్తుం బ్రాహ్మణాదిత్రయ ఇత్యస్య ప్రవృత్తిరేకవాక్యతైవ నియమపరతా చ ఇత్థం॥

౧౦౪ - దౌహిత్ర భాగినేయకర్తృకపుత్రీకరణభావనాగూనము నియమేన చతుర్ణామపి వర్ణానాం కర్తృత్వేన ప్రాప్తౌ శూద్రనియమేన శూద్రాణామేవేత్యన్వయస్సిద్ధ్యతి॥

౧౦౫॥ తస్మాచ్చ। భాగినేయపద వా దౌహిత్రస్యాప్యుపలక్షణమేవ అన్యథా దౌహిత్రభాగినేయయోః। శూద్రవిషయత్వనియమాసిద్ధేః। సిద్ధౌ వా దౌహిత్రస్య త్రైవర్ణికవిషయే వికల్పాపత్తిరిత్యుక్తమేవ॥

౧౦౬॥ యద్యేవం తర్హి భాగినేయస్య త్రైవర్ణిక విషయత్వాభావే వ దౌహిత్రభాగినేయయోశ్శూద్రవిషయత్వేన సాధ్యతామితి చేన్న। శూద్రవిషయత్వాదిత్యనేనైన సిద్ధౌ దౌహిత్రభాగినేయయో రుపాదానవైయర్థ్యాత్। అవివక్షాయాముభయోరవివక్షితో భాగినేయమాత్రావివక్షాయాం లఘుత్వాత్। తస్మాద్యథోక్తమేవ సాధీయ ఇతి॥

౧౦౭॥ తదేతత్స్పష్టమాచష్ట శాకలః। సపిండాపత్యకంచైవ సగోత్రజ
మథాపివా। అపుత్రకో ద్విజో యస్మాత్పుత్రత్వే పరికల్పయేత్
సమానగోత్రజాభావే పాలయేదన్యగోత్రజం। దౌహిత్రంభా
గినేయంచ భ్రాతృస్వసృసుతంవినేతి॥

౧౦౮॥ ఏతే భాగినేయపదం। దౌహిత్రమాతృష్వస్రేయయోరుపలక్ష
ణమితిస్పష్టమేవసిద్ధం। యుక్తంచైతత్। విరుద్ధసంబంధస్యైవ
త్రిష్వపిసమానత్వాదిత్యలంబహునా॥

దత్తకమీమాంసా-మూడో సెక్షన్

౧॥ నాన్యజాతీయః పుత్రీకార్య ఇత్యుక్తం॥ తదతిక్రమే ఽధమిత్యత ఆహ
శౌనకః। యదిస్యాదన్యజాతీయో గృహీతోఽపి సుతస్స్వచిత్। అంశ
భాజంనతంకుర్యాచ్ఛౌనకస్యమతంహితదితి॥

౨॥ అన్యాగృహీత్రపేక్షయా ఉత్కృష్టా అపకృష్టా వా జాతిర్యస్యా
సౌ గృహీతోఽపినైనాపీత్యర్థః॥

౩॥ అంశో ధనస్య అంశపదసామర్థ్యాత్తదుత్పన్నధనవ్యుదాసోఽర్థ
స్సిద్ధ ఏవ అసవర్ణాస్తు గ్రాసాచ్ఛాదనా ఇతి కాత్యాయనస్మరణాత్।
పిండదోంశహరశ్చైషామిత్యుపక్రమ్య సజాతీయేష్వయం ప్రో
క్తస్తనయేషు మయా విధిరితి యోగీశ్వరస్మరణాచ్చ॥

దత్తకమీమాంసా-నాలుగో సెక్షన్

౧॥ ఇదానీం కీదృశః పుత్రీ కార్య ఇత్యాహ శౌనకః। నైకపుత్రేణ కర్త
వ్యం పుత్రదానం కదాచన। బహుపుత్రేణ కర్తవ్యం పుత్రదానం
ప్రయత్నత ఇతి॥

౨॥ ఏక ఏవ పుత్రో యస్యేతి ఏకపుత్రస్తేన తత్పుత్రదానం న కా
ర్యం। న త్వేవైకం పుత్రం దద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వేతి వసిష్ఠ
స్మరణాత్॥

౩॥ అత్ర స్వస్వత్వనివృత్తిపూర్వకపరస్వత్వాపాదనస్య దానపదార్థ
త్వాత్। పరస్వత్వాపాదనస్య చ పరపరిగ్రహం వినానుపపత్తేస్తమ
ప్యాక్షిపతి। తేన ప్రతిగ్రహనిషేధోప్య నేనైవ సిధ్యతి। అత ఏవ వసి
ష్ఠః। న త్వేవైకం పుత్రం దద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వేతి॥

౪ ॥ తత్ర హేతుమాహ । సహిసంతానాయ పూర్వేషామితి । సంతా
నార్థత్వాభిధానే నైకస్యదానే సంతానవిచ్ఛిత్తిప్రత్యవాయో
బోధితః । నచ దాతృప్రతిగ్రహీత్రో రుభయోరప్యుభయ శేష
త్వాత్ ॥

౫ ॥ యత్తుస్మృత్యంతరం । మృతస్యసుతదారాణాం వశిత్వమనుశాసనే ।
విక్రయే చైవదానే చవశిత్వంనసుతే పితురితి । యచ్చయోగీశ్వర
స్మరణందేయందారసుతాదృతఇతి । తదేకపుత్ర విషయం॥

౬ ॥ కదాచనఆపది । తథాచనారదః । నిక్షేపఃపుత్రదారాశ్చ సర్వ
స్వంచాన్వయేసతి । ఆపత్స్వపిహికష్టాసు వర్తమానేనదేహినా ।
అదేయాన్యాహురాచార్యాయచ్చాన్యత్సాధారణంధనమితి । ఇదమ
ప్యేకపుత్ర విషయమేవ । వసిష్ఠశౌనకైకవాక్యత్వాత్ ॥

౭ ॥ తర్హికేనపుత్రో దేయఇత్యతఆహ । బహుపుత్రేణేతి । బహవః
పుత్రాయస్యేతిబహుపుత్రః ॥

౮ ॥ నైకపుత్రేణేతినిషేధాత్ । ద్విపుత్రస్యైవదానప్రాప్తౌయ
ద్బహుపుత్రేణేత్యుచ్యతే । తద్విపుత్రస్యాపితత్ప్రతిషేధాయ ।
ఏకపుత్రో హ్యపుత్రో మేమతః కౌరవ నందన । ఏకంచక్షుర్య
థాచక్షుర్నాశేతస్యాంధపవహిత్యాదిభీష్మంప్రతిశంతనోక్తేః

౯ ॥ బహుపుత్రేణేతి । పుంస్త్వశ్రవణాత్ స్త్రియాః । పుత్ర దాన
ప్రతిషేధః । అతఏవవసిష్ఠః । నస్త్రీపుత్రందద్యాదితినైరపేక్ష్య
శ్రవణాచ్చేతిభావః ॥

౧౦ ॥ భర్త్రనుజ్ఞానేతస్యాఅధికారః । తథాచవసిష్ఠఃఅన్యత్రానుజ్ఞా
నాద్భర్తురితి ॥

౧౧ ॥ యత్తునద్యాన్మాతాపితాయంవేతి । యచ్చమాతాపితావాదద్యా
తామితిమాతుఃపితృసమకక్షతయాభిధానంతదపిభర్త్రనుజ్ఞాన
విషయమేవ ॥

౧౨ ॥ నచైవంవిధవాయాఆపద్యపిపుత్రదానంనస్యాత్ భర్త్రనుజ్ఞా
నాసంభవాత్పరిగ్రహవదితివాచ్యం మానవీయలింగదర్శనేన । త
థాకల్పనాత్ నిరపేక్షైకత్వశ్రవణాచ్చ ॥

౧౩ ॥ స్త్రీ నిరపేక్షస్యైకస్యాపి పుత్రస్య భర్తుర్దానాధికారః దద్యాన్మాతాపితా వాయం వా మాతా పితా వా దద్యాతామితి మాతృ నిరపేక్షైక పితృవిధే - శాద్విజస్య (స్య) థాన్యాపయోనిజా అపిపుత్రా గృహ్యంత ఇతిబోధాయుతీయు హేతువర్ణనాచ్చ । భారతేపి మాతా భర్త్రా పితుః పుత్రో యేన జాతస్స ఏవ స ఇతి। శ్రుతిరపి। ఆత్మా వై జాయతే పుత్ర ఇతి॥

౧౪ ॥ మానవే ఏచ్చాతామిత్యుభయ కర్తృకతయా శ్రవణాచ్చోభయాధికారో ముఖ్యః। అత ఏవ వసిష్ఠః। శుక్ల శోణిత సంభవః పుత్రో మాతాపితృ నిమిత్తకః తస్య ప్రదాన విక్రయ పరిత్యాగేషు మాతా పితరౌ ప్రభవత ఇతి బోధాయనోపి । మాతాపిత్రోరేవ సంసర్గే సామ్యాదితి॥

౧౫ ॥ అత ఏవ మాతా పితా వా దద్యాతామితి మనునా మాతుః భర్త్రనుజ్ఞాన సాపేక్షత్వాజ్జఘన్యత్వం స్త్రీ ర్యనుజ్ఞాన నైరపేక్ష్యాత్పితుర్ముఖ్యమత్వం। జనకతా సామ్యాదుభయోర్ముఖ్యత్వముభిప్రేత్యాపూర్వ పూర్వస్వరసాదుత్తరోత్తరమభిహితం॥

౧౬ ॥ నచైవ మేక మేవ వాక్యం। ద్వివచనాం నైక క్రియా శ్రవణాదితి వాచ్యం। మధ్యే వికల్పాసంగతేః। తస్మాదేతద్వాక్యత్రయమేవ॥

౧౭ ॥ అత ఏవ యోగీశ్వరః। దద్యాన్మాతాపితా యం వేతి ప్రత్యేకమేక వచనాంతమేవ క్రియాపదము దాజహార॥

౧౮॥ తత్రాపి నిమిత్తమాహ ప్రయత్నత ఇతి। ప్రకృష్టోయత్నో యస్మిన్నాపత్కాలే అసౌ ప్రయత్నః అపత్కాలస్తే॥

౧౯ ॥ నచాపత్కాల ఏవ పుత్రదానం నాన్యదేత్యర్థః । యథాహ కాత్యాయనః। ఆపత్కాలే తు కర్తవ్యం దానం విక్రయ ఏవ వా। అన్యథా న ప్రవర్తేత ఇతి శాస్త్రస్య నిశ్చయ ఇతి ప్రక్రమాత్పుత్రదారాణాం। మనురపి । మాతా పితా వా దద్యాతాం యమద్భిః పుత్రమాపదీతి॥

౨౦ ॥ ఆపది మభిధానాదనాపది దానే దాతుర్దోషః। అన్యథా న ప్రవర్తేతేతి నిషేధాత్ ॥

౨౧॥ యద్వా ప్రయత్నత ఇతి ప్రతిగృహీతః ప్రయత్నాదాపద పుత్రత్వ ఇతి। అపుత్రేణైవ కర్తవ్యః పుత్రప్రతినిధిస్సదేత్యత్రిస్మరణాత్। వ్యాఖ్యాతంచైవమేవ అపరార్కచంద్రికాభ్యాం ఆపది గ్రహీతురపుత్రత్వ ఇతి॥

౨౨॥ విశేషాంతరమపి కాళికాపురాణే। దత్తాద్యా అపి తనయా నిజగోత్రేణ సంస్కృతాః। ఆయాంతి పుత్రతాం సమ్యగన్యబీజసముద్భవాః। పితుర్గోత్రేణ యః పుత్రస్సంస్కృతః పృథివీపతే। ఆచూడాంతం న పుత్రస్స పుత్రతాం యాతి చాన్యత ఇతి చూడాద్యా యది సంస్కారా నిజగోత్రేణ వై కృతాః॥ దత్తాద్యాస్తనయాస్తే స్యురన్యథా దాస ఉచ్యతే। ఊర్ధ్వం తు పంచమాద్వర్షాన్న దత్తాద్యాస్సుతా నృప। గృహీత్వా పంచవర్షీయం పుత్రేష్టిం ప్రథమం చరేత్। పౌనర్భవం తు తనయం జాతమాత్రం సమానయేత్। కృత్వా పౌనర్భవస్తోమం జాతమాత్రస్య తస్య వై। సర్వాంస్తు కుర్యాత్సంస్కారాన్ జాతకర్మాదికాన్నరః। కృతే పౌనర్భవస్తోమే సుతః పౌనర్భవస్తత ఇతి॥

౨౩॥ దత్తేతి అన్యబీజసముద్భవా అపి దత్తాద్యాస్తనయా నిజగోత్రేణ ప్రతిగ్రహీత్రా స్వగోత్రేణ సమ్యక్స్వసూత్రోక్తవిధినా జాతకర్మాదిసంస్కృతాశ్చేత్తదైవ ప్రతిగ్రహీతృపుత్రతాం ప్రాప్నువంతి నాన్యథేత్యర్థః॥

౨౪॥ తదాహ వసిష్ఠః। అన్యశాఖోద్భవో దత్తః పుత్రశ్చైవోపనాయితః। స్వగోత్రేణ స్వశాఖోక్తవిధినా స స్వశాఖభాగితి॥

౨౫॥ దత్తాద్యా ఇత్యాదిపదేన కృత్రిమాదీనాం గ్రహణం। ఔరసః క్షేత్రజశ్చైవ దత్తః కృత్రిమ ఏవ చ। గూఢోత్పన్నోపవిద్ధశ్చ భాగాహాస్తనయా ఇమే। కానీనశ్చ సహోఢశ్చ క్రీతః పౌనర్భవస్తథా। స్వయందత్తశ్చ దాసశ్చ షడిమే పుత్రపాంసవః। అభావే పూర్వపూర్వేషాం పరాంత్సమభిషేచయేత్। పౌనర్భవం స్వయందత్తం దాసం రాజ్యే న యోజయేదితి॥

౨౬॥ పూర్వోక్తక్రమాత్। యోఽయం పౌనర్భవాదీనాం రాజ్యనియోజనాభావః। స ఔరసవ్యతిరిక్తాభావ ఏవ। అభావే పూర్వపూర్వేషా

మిత్యస్యైవానేనాపవాదాత్। సత్యౌరసేతు రాజ్యాభావస్య నక్షేత్రజాదీంస్తనయాన్రాజా రాజ్యేభిషేచయేత్। పితౄణాం సాధయేన్నిత్యమౌరసే తనయే ఽతీత్యనేన ప్రాగేవాభిధానాత్॥

౨౭ ॥ సత్యౌరసే క్షేత్రజాదీన్రాజ్యేనైవాభిషేచయేత్। పితౄణాం నిత్యం శ్రాద్ధాదిచ న సాధయన్న కారయేదిత్యర్థః॥

౨౮ ॥ గోత్రేణేతి యద్యపి జాతకర్మాదిషు సాధ్యో ద్వోత్రస్యానాం తానశ్రూయతే। తథాపి తదంగభూతేషు శ్రాద్ధేతత్సంబంధావశ్యంభావాత్। తథా నేపితత్సంబంధ ఇతి। చూడాదిషు సాక్షాదేవ తత్సంబంధః। శిఖా అపచకర్తవ్యాఽకుమారస్యార్షసంఖ్యయేతి స్మరణాత॥

౨౯ ॥ సంస్కారైః పుత్రత్వమిత్యుక్తం। తానేవాహ యద్యప్తి రేకాద్యా మాహ్యపితుర్గోత్రేణ॥

30 ॥ యః పుత్ర ఆచూడాంతం చూడాంతైస్సంస్కారైః పితుర్జనకస్య గోత్రేణసంస్కృతః। సోఽన్యస్యాన్యస్య పుత్రతాం నయాతి॥

31 ॥ అయమత్రాభిసంధిః। అత్రకృతచూడస్య పరిగ్రహీతృపుత్రత్వాభావప్రతిపాదనమసాధారణపుత్రతాంవిషయీకరోతీత్యవశ్యం వాచ్యం అన్యథాగృహీతస్య పంచవర్షీయమిత్యనేన కృతచూడస్యాపి పరిగ్రహీతృపుత్రతాప్రతిపాదనవిరోధాద్గృహీతస్యేత్యస్య చ కృతచూడావిషయత్వావశ్యంభావః స్పష్టమిష్యతే॥

32 ॥ తతశ్చ చూడాంతసంస్కారసంస్కృతస్య పరిగ్రహాద్ద్వ్యాముష్యాయణతా భవతి గోత్రద్వయేనసంస్కృతత్వాత్। తస్య చ ఫలం గోత్రద్వయసంబంధ ఇత్యగ్రేవక్ష్యతే॥

33 ॥ అనేన జాతకర్మాదీనాం చూడాంతానాం సంస్కారాణాం పుత్రతాహేతుత్వముక్తం॥

34 ॥ ఆచూడమితి వక్తవ్యే యదంతగ్రహణం తదకృతార్షసమసంఖ్యశిఖస్య పుత్రీకరణాభ్యనుజ్ఞానార్థం ప్రధానానిష్పత్త్యా పుత్రతాహానత్వాత్। చూడాద్యా ఇతి వక్ష్యమాణత్వాచ్చ॥

౩౫॥ అకృతజాతకర్మ్యస్సంభవేక థమిత్యత ఆహ చూడాద్యా యదితి ॥

౩౬॥ యదిచూడాద్యాస్సంస్కారాః నిజగోత్రేణ ప్రతిగ్రహీతృగోత్రేణ కృతావై గర్భావధారణేత దైవదత్తాద్యాస్తనయాంస్య రస్య థాతే దాసాఉచ్యంత ఇతి॥

౩౭ ॥ చూడాఆద్యాయేషాం తేత థేతి నతు చూడాయా ఆద్యా ఇతి పౌరుక్త్యసాతాత్ ॥

౩౮॥ అనేనజాతకర్మాద్యన్న ప్రాశనాం జనకగోత్రేణానుష్ఠానేపి నవిరోధః। తథాచాకృతజాతకర్మాదిముఖ్యః కృతచూడోనుకల్ప ఇతిసిద్ధ్యతి॥

౩౯ ॥ దత్తాద్యా ఇత్యాదిపదేన కృత్రిమాది గ్రహణమిత్యుక్తమేవ తేషా మపిసంస్కారైరేవపుత్రత్వం నపరిగ్రహమాత్రేణ అన్యథా దాసఉచ్యత ఇతి విపక్షబాధకాత్ ॥

౪౦॥ అన్యథా చూడాద్యకరణే కృతచూడాదిపరిగ్రహే వా దాసతా భవతి నతుపుత్రత్వమిత్యర్థః॥

౪౧ ॥ అస్యపుత్రత్వస్యౌరసత్వాదివత్సంస్కారజన్యత్వాత్ । అసంస్కృతగపుత్రీకార్య ఇతిషేధం॥

౪౨ । తత్రావధ్యపేక్షాయామాహ। ఊర్ధ్వమితి॥

౪౩ ॥ అసంస్కృతోపి పంచమాదూర్ధ్వం న గ్రాహ్యః । కాలాభావేన పుత్రత్వానుపపత్తేః। అనేనపంచైవవర్షాణి పుత్రపరిగ్రహకాల ఇత్యుక్తం భవతి తచ్చ వ్యతిరేకేణాభిధానంతు పంచమానంతరం గౌణోపి కాలోనాస్తీతి ప్రతిపాదనాయ అన్యథా। స్వకాలాదుత్తరగ్గకాలో గౌణస్సర్వప్రకీర్తితః ఇతిన్యాయేన పంచమానంతరస్య గౌణకాలత్వాపత్తేః॥

౪౪ ॥ తతశ్చ జననమారభ్య తృతీయ వర్షం తత్రాపి తృతీయ వర్షస్య ముఖ్యకాలత్వయా ఊర్ధ్వంతుపంచమాద్వర్షాదిత్యుపసంహారే వర్షత్రివణాచ్చాత్రాపచూడాశబ్దస్య తృతీయవర్షపరత్వైవాభి ప్రేతేతిగమ్యతే। అన్యథోపనీతిసహభావపక్షే అష్టమవర్షమకృ

తచూడస్యాపరిగ్రహేప్రత్తేఃనచేష్టాపత్తిః। ఊర్ధ్వంతుపంచమాద్వర్షాదిత్యనేనవిరోధాత్।

౪౫ ॥ తస్మాదాచూడాంత మిత్యత్రచూడాశబ్దస్తృతీయవర్షపర ఏవ యుక్తః। తృతీయానంతరమాపంచమంగౌణః। ఊర్ధ్వంతుగౌణోపి నేతిస్థితం॥

౪౬ ॥ సుతా ఇత్యనేనపుత్రత్వానుపపత్తావపి చూడాదిసంస్కారాదుత్పత్త్యంతపరః। అత్ర కాలసద్భావాదిత్యర్థః। తథాపి దాసత్వైవపుత్రత్వాభావాత్। ఇదంచతృతీయం దాసత్వనిమిత్తం॥

౪౭ ॥ యత్తుకాత్యాయనస్మరణం। క్రయంచైవదానంచ నేయాస్స్యరనిచ్ఛవః। దారాః పుత్రాశ్చసర్వస్వమాత్మన్యేవతుయోజయేదితి। దారాః పుత్రాశ్చేత్య నిచ్ఛానాం దానాదినిషేధః। సోపిపంచవార్షికస్యైవనాధికస్యేతివ్యాఖ్యేయం యశ్చసన్నిగంతుప్రకుర్యాద్యమితివాక్యేగుణదోషవిచక్షణమితి పారమర్షిగ్రన్థేఏవిచక్షణానతుబాలమితిసర్వజ్ఞేన వ్యాఖ్యాతం। తదపిపంచవార్షికమేవవిచక్షణం। చాతుర్యవిశేషణనతుబాలంబాల ఆషోడశాద్వర్షాదితిలక్షణవిశిష్టంకుర్యాదిత్యర్థ ఇతివ్యాఖ్యేయం॥

౪౮ ॥ తస్యాసంస్కృతాభావేకథమిత్యత ఆహ। గృహీత్వేతి। పంచవర్షీయంచూడాంతసంస్కారసంస్కృతమిత్యర్థః॥

౪౯ ॥ ననుకథంతస్యగ్రహణం దాసతాభిధానాదిత్యత ఆహ పుత్రేష్టిమితి అయమత్రాభిసంధిః॥

౫౦ ॥ అగ్నయే పుత్రవతేపురోడాశమష్టాకపాలంనిర్వపేదింద్రాయ పుత్రిణేపురోడాశమేకాదశకపాలం ప్రజాకామోఽగ్నిరేవాస్మై ప్రజాం ప్రజనయతివృద్ధామింద్రఃప్రయచ్ఛతీతివాక్యే ప్రజాఫలకత్వమిష్టేః శ్రూయతే॥

౫౧ ॥ తద్యత్రానుత్పన్నా ప్రజాతత్రతదుత్పత్తిరేవ భావ్యా। యత్రతూత్పన్నాపరిగృహ్యతేతత్రోత్పత్తేరభావాత్తస్యాః ప్రజాయా ఏవ భావ్యమితికల్ప్యతే ప్రకృతవిధ్యవ్యధానుపపత్తేః। తచ్చదాసత్వాప

నోనమ్యతేనసంభవతీతితదపనోదోప్యవశ్యమభ్యుపేయః । అ
న్యథాప్రజాత్వమాత్రసంపాదకత్వేపుత్రపరిగ్రహమాత్రే
స్యాత్ । యదిచసంస్కారైరేవతత్రతత్పుత్రత్వోత్పత్తేర్నతదపేక్షే
తి। తర్హిక్రీతేపితుల్యం । ప్రథమపదేనాత్రతత్సూచనాత్స
ర్వాంస్తుసర్వాన్సంస్కారాన్ జాతకర్మాదికాన్నర ఇత్యాంతేభి
ధానాచ్చ॥

౫౨ ॥ తస్మాత్పుత్రేష్ట్యాపూర్వసంస్కారప్రయుక్తదాసత్వాపనో
దపూర్వకప్రజాత్వసంపాదనాత్సంస్కృతోపిపరిగ్రాహ్యఇ
తిస్థితమ్॥

౫౩ ॥ యద్వ్యంతహీనసంస్కృతమిత్యేనవాచ్యం। కింపంచవర్షీయ
పదోపాదానేనేతిచేన్నైవం । పంచవర్షీయస్యైవేతినియమార్థ
త్వాత్ । నియమశ్చతుర్గ్రహణపూర్వకబ్రహ్మవర్చసఫలకోప
నయనప్రాప్త్యర్థః॥

౫౪ ॥ నచాయంనియమః । పూర్వవాక్యేనైవసిద్ధఇతివాచ్యం । తస్యా
కృతసంస్కారగావధిసముపర్కత్వేనప్రవృత్తార్థత్వాభావేప్రతి
గృహీతృత్వాత్॥

౫౫ ॥ ప్రథమమితిసంస్కారేభ్యఃప్రాగిత్యర్థః॥

౫౬ ॥ ననుపరిగ్రహాపూర్వమేవప్రాగితికుతోనేష్యతేగృహీత్వేతి
సాంగాయాగ్రహణభావనాయాఃక్త్వాప్రత్యయేనపూర్వకాలతా
వగమాత్ । పుత్రేష్ట్యాపూర్వసంస్కారాపనోదేనసంస్కారాంత
రావశ్యాపేక్షణాచ్చేతి॥

౫౭ ॥ యదుక్తంఊర్ధ్వంతుపంచమాద్వర్షాన్నదత్తాద్యాస్సుతాఇతి।
తస్యాపవాదమాహ। పౌనర్భవంత్వితి॥

౫౮ ॥ అక్షతాయాంక్షతాయాంవాజాతః। పౌనర్భవస్సుతఇతిఅనేన
సప్తవిధాయామపిపునర్భ్వాంజాతస్సంగృహీతః॥

౫౯ ॥ జాతమాత్రముత్పన్నమాత్రంతేనోత్పన్నకాలపవనకాలాంత
రఇత్యర్థః॥

౨౦ ॥ సమానయేత్ పరిగ్రహవిధినాపరిగృహ్ణీయాత్ ।

౨౧ । ననుజాతమాత్రస్య జాతకర్మోచితం కుమారంజాతసంస్కారై రాలంబనాదితిసూత్రాత్తత్రార్థముచ్యతే జాతమాత్రంసమానయే దితి సత్యం అపరిగృహీతస్యస్వసుతత్వాభావే సంస్కారానుపపత్తేః । సంస్కుర్యాత్స్వసుతాఽపి తేతిస్మరణాత్ ॥

౨౨ ॥ నచబీజసంబంధాదేవస్వత్వం । బీజాద్యోనిర్బలీయసీత్యాగవాదాత్ । సముయానస్యస్యేతిగౌతమస్మరణాచ్చ । అన్యస్యజనయితుస్స పుత్రస్సముయాదేవేత్యర్థః ॥

౨౩ ॥ తస్మాదత్రజాతకర్మణఃప్రాక్పరిగ్రహ ఇతి॥

౨౪ ॥ పరిగ్రహానంతరంసంస్కారప్రాప్తావపవాదమాహ । కృత్వేతి జాతమాత్రస్య పరిగ్రహానంతరంపౌనర్భవష్టోమంవిధాయపశ్చాజ్జాతకర్మాదిసంస్కారాన్కుర్యాదిత్యర్థః

౨౫ ॥ నన్వేవమనుపపన్నంజాతేష్టిన్యాయవిరోధాత్ । తథాహియథా జాతేష్టిర్ద్వితీయతేరథాత్రపౌనర్భవష్టోమోవిహితః । సచజాతకర్మణఃప్రాక్క్రియమాణప్రధానంవిరుణద్ధ్యేవ । పంచాహస్యాన్యత్వాత్తస్యేతిచేత్ ॥

౨౬ ॥ ఉచ్యతే । నాత్రపౌనర్భవష్టోమోజాతేష్టివదపూర్వోవిధీయతే । కింత్వస్య పుత్రోత్పన్నస్యతస్యజాతకర్మాదీనాంచక్రమమాత్రం । యథాదర్శపూర్ణమాసాభ్యామిష్ట్వాసోమేనయజేతేతి వన్నకోపివిరోధః ॥

౭ ॥ వైశబ్దోఽవధారణే । జాతమాత్రస్యైవనకాలాంతరఇత్యర్థః । తేనాస్యజాతేష్టివదేవపూర్వకాలతాదినియమోపినసిధ్యతీతి॥

౮ ॥ సర్వపదేనైవసిద్ధౌజాతకర్మాద్యుపాదానంతత్పూర్వభావినాంగర్భసంస్కారాణాంనివృత్త్యర్థంజాతకర్మాద్యుపాదానేపియత్సర్వపదోపాదానంతత్సర్వస్యయావంతస్సంస్కారాస్తస్యతావత్త్వాప్త్యర్థంతతశ్చశూద్రాదీనాముపనయనాద్యభావేపిచూడాదిభిరేవపుత్రత్వంభవతీతికల్ప్యం॥

౧౯ ॥ నర ఇతి। సామాన్యోపాదానేపి పౌనర్భవష్టోమమాత్రేణైవ శౌనకస్య
వాధికారాదన్యేషాం తు సంస్కారమాత్రేణైవ పుత్రత్వహేతుతా
ముపసంహరతి కృత ఇతి॥

౨౦ ॥ పౌనర్భవష్టోమసంస్కారయోర్మిళితయోః పుత్రత్వహేతుతా
ముపసంహరతి। కృత ఇతి॥

౨౧ ॥ పౌనర్భవష్టోమే కృత స్తైస్సంస్కారైః పౌనర్భవష్టోమాత్రో భ
వతీత్యర్థః॥

౨౨ ॥ ప్రాసంగిక పౌనర్భవధర్మమాహ। ఏకోద్దిష్టం పితుః కుర్యాన్న శ్రా
ద్ధే పార్వణాదికం॥

౨౩ ॥ పౌనర్భవః పుత్రః పితుః శ్రాద్ధేషు యథాహ ఏకోద్దిష్టమేవ కుర్యా
న్న పార్వణాదికం ఆదిశబ్దాత్పార్వణవికృతీనామపి నిషేధః॥

౨౪ ॥ ప్రత్యబ్దం పార్వణేనైవ విధినా క్షేత్రజౌరసౌ కుర్యాతామితరే కుర్యు
రేకోద్దిష్టం సుతా దశేతి। జాతుకర్ణిస్మరణాత్। పితుర్గోత్రస్య దేవత్వ
మాత్రస్య త్రిపౌరుషం సర్వత్రానేకగోత్రాణామేకోద్దిష్టం తు యు
హానీతి। పరాశరస్మరణాచ్చ॥

౨౫ ॥ పుత్రోద్దేశేన్వయం దత్తశ్చ దాసశ్చేత్యుక్తం తత్ర దాస లక్షణమా
హ క్రీతాయా రమితాయా మూల్యైస్స్వా దాసీతి నిగద్యతే తస్యాం జా
యతే పుత్రో దాసపుత్రస్తు స స్మృతః॥

౨౬ ॥ యా సవర్ణాపి మూల్యైః క్రీతా సతి రమితోపభుక్తా సా దాసీత్యు
చ్యతే। పూర్వైర్వా క్రయః క్రీతా తు యా నారీ న సా పత్న్యభిధీయ
తే న సా దైవే న సా పిత్ర్యే దాసీ తాం కవయో విదురితి స్మరణాత్। తస్యాం
జాతో దాసపుత్రో దాస్యాః పుత్రో దాసపుత్రః ఛాందసః పుంవద్భావ

౨౭ ॥ యద్వా దాసశ్చాసౌ పుత్రశ్చేతి। యద్వా దాసాభిధః పుత్ర ఇతి

౨౮ ॥ తద్ధర్మానాహ। న రాజ్ఞో రాజ్యభాక్ స స్యాద్విప్రాణాం శ్రాద్ధ
కృచ్చ। అధమస్సర్వపుత్రేభ్యస్తం తస్మాత్పరివర్జయేత్॥

౨౯ ॥ స రాజ్ఞో రాజ్యభాక్। విప్రాణాం శ్రాద్ధకృచ్చ న స్యాత్। యస్సా
ర్వపుత్రేభ్యోధమ ఇత్యర్థః॥

౧ ॥ కీదృశ ఇతి నిరూపితం ఇదానీం కథమితి నిరూప్యతే॥

౨ ॥ తత్ర శౌనకః। శౌనకోహం ప్రవక్ష్యామి పుత్రసంగ్రహముత్తమమ్। అపుత్రో మృతపుత్రో వా పుత్రార్థం సముపోష్య చ॥

౩ ॥ సంగ్రహం సంగ్రహణవిధిం ఉపోష్య సంగ్రహదినపూర్వేద్యుః। వంధ్యోప్యప్రజో వాపీతి వృద్ధగౌతమః॥

౪ ॥ వాససీ కుండలే దత్త్వా ఉష్ణీషం చాంగులీయకం। ఆచార్యం ధర్మసంయుక్తం వైష్ణవం వేదపారగం। మధుపర్కేణ సంపూజ్య రాజానం చ ద్విజాంధువీన్।

౫ ॥ రాజా తత్ర గ్రామస్వామీ। బంధూనాహూయ సర్వాంస్తు గ్రామస్వామినమేవ చేతి వృద్ధగౌతమస్మరణాత్।

౬ ॥ యదపి। తత్రైవ ాగ్రే। మధుపర్కం తతో దద్యాత్ పృథివీశాయ శాలిన ఇతి। పృథివీశపదం తదపి గ్రామస్వామిపరమేవ। తస్యోపక్రమస్థత్వేన బలవత్త్వాత్॥

౭ ॥ ద్విజాన్ త్రీన్ యాచనార్థ తయా మధుపర్కాదినా సంపూజ్యేత్యర్థః॥

౮ ॥ బర్హిః కుశమయం చైవ పాలాశం చేధ్మమేవ చ। ఏతానాహృత్య బంధూంశ్చ జ్ఞాతీనాహూయ యత్నతః॥

౯ ॥ బంధూన్ స్వపితృమాతృబంధూన్ జ్ఞాతీన్ సపిండాన్ బాంధవాద్యాహ్వానం దృష్టార్థం। రాజాహ్వానవత్। బధ్నంతి జానంత్యాత్మీయతయా। పరిగృహీతం నరమిత్యర్థే శబ్దస్య సామర్థ్యాత్।

౧౦ ॥ బంధూనన్నేన సంభోజ్య బ్రాహ్మణాంశ్చ విశేషతః। బంధూనాహూతాన్ బ్రాహ్మణాన్ పూర్వవృతాన్। చకారాదాహూతాన్ జ్ఞాతీంశ్చ సంభోజ్యేత్యర్థః॥

౧౧ ॥ అగ్న్యాధానాదికం తత్ర కృత్వాజ్యోత్పవనాంతకం। దాతుస్సమక్షం గత్వా తు పుత్రం దేహీతి యాచయేత్॥

౨ ॥ యాచనం కారయేత్ పూర్వవృతైర్బ్రాహ్మణైరిత్యర్థః॥

౧౩ ॥ హానేసమదోషాదాతాస్మై యేయష్టైనేతిపంగ్తః॥

౧౪ ॥ దానసామర్థ్యం బహుపుత్రత్వంపత్న్యనుమతిశ్చే త్యాదిపం
చభిర్దద్యాదితి శేషః । ప్రతిగృహ్ణీతమానవంసు మేధన ఇతిమను
లింగాత్ ॥

౧౫ ॥ దేవస్యత్వేతిమంత్రేణ హస్తాభ్యాంపరిగృహ్యచ । అంగాదంగే
త్యృచంజప్త్వా ఆఘ్రాయశిశుమూర్ధని। వస్త్రాదిభిరలంకృత్యపు
త్రచ్ఛాయావహంసుతం॥

౧౬ ॥ పుత్రఛాయాపుత్రసాదృశ్యంతచ్చనియోగాదినాస్వయము
త్పాదనయోగ్యత్వం । యథా। భ్రాతృసపిండసగోత్రాదిపుత్రస్యన
చాసంబంధినినియోగాసంభవః। బీజార్థంబ్రాహ్మణఃకశ్చిద్ధనే
నోపనిమంత్ర్యతామితిస్మరణేననిమంత్రణసంభవాత్॥

౧౭ ॥ తతశ్చభ్రాతృపితృవ్యమాతులదౌహిత్రభాగినేయాదీనాంనిరా
సఃపుత్రసాదృశ్యాభావాత్॥

౧౮ ॥ఏతదేవాభిప్రేత్యోక్తమగ్రేతేనైవదౌహిత్రోభాగినేయశ్చశూ
ద్రాణాంవిహితస్సుతః । బ్రాహ్మణాదిత్రయోనాస్తిభాగినేయస్సు
తః॥ క్వచిదితి అత్రాపిభాగినేయపదంపుత్రాసదృశానాంసర్వేషా
ముపలక్షణంవిరుద్ధసంబంధస్యసమానత్వాత్ । విరుద్ధసంబంధస్యని
యోగాదినాస్వయముత్పాదనాయోగ్యత్వం। యథావిరుద్ధసంబం
ధోవివాహ్యగృహ్యపరిశిష్టేవర్జితః॥

౧౯ ॥ దంపత్యోర్మిథః। పితృమాతృసామ్యేవివాహోవిరుద్ధసంబంధః॥
యథాభార్యాస్వసుర్దుహితాపితృవ్యపత్న్యస్వసాచేతి॥ అస్యార్థః
యత్రదంపత్యోర్వధూవరయోఃపితృమాతృసామ్యంవధ్వాః
పితృస్థానీయోభవతిపరస్యవావధూర్మాతృస్థానీయావాభవతి। తా
దృశోవివాహోవిరుద్ధసంబంధఃతత్రయథాక్రమముదాహరణద్వ
యం। భార్యాస్వసుర్దుహితాన్యానికాపుత్రీపితృవ్యపత్నీస్వసా
పితృవ్యపత్న్యాభగినీచేతి॥

౨౦ ॥ తథాప్రకృతేవిరుద్ధసంబంధపుత్రోవర్జనీయ ఇతియుతోరతిమో

గస్సంభవతి। తాదృశఃకార్య ఇతియావత్॥

౨౧॥ నృత్యగీతైశ్చవాద్యైశ్చస్వస్తిశబ్దైశ్చసంయుతం। గృహమధ్యే తమాదాయచరుంహుత్వా విధానతః। యస్త్వాహృదేత్యృచేనైతు భ్యనుగ్న ఋచైకయా। సోమోదద దిత్యేతాభిః ప్రత్యృచం పంచభిస్తథా॥

౨౨॥ ఏవంసప్తభిర్మంత్రైస్సప్తచర్వాహుతీర్హుత్వేత్యర్థః॥

౨౩ ॥ వృద్ధగౌతమస్తువిశేషమాహ। పాయసంతత్రసాజ్యంచశతసంఖ్యంతుహావయేత్ ।ప్రజాపతేనత్వదేతానీత్యృద్దిశ్య ప్రజాపతిమితి॥

౨౪ ॥ ఏతదనంతరంబ్రాహ్మణానాంసపిండేష్వత్యాదయుగపుత్రదానం ప్రయత్నతఇత్యేతదంతాశ్లోకాఃపూర్వమేవవ్యాఖ్యాతాః॥

౨౫ ॥ తదనంతరందక్షిణాంగుణవేదద్యాద్యథాశక్తిద్విజోత్తమః॥

౨౬ ॥ ద్విజోత్తమోబ్రాహ్మణః॥

౨౭॥ నృపోరాజ్యార్థమేవాథవైశ్యోవిత్తశతత్రయం॥

౨౮ ॥ రాజ్యార్థం అర్థరాజ్యోత్పన్నమేకవర్షీయద్రవ్యంప్రదద్యాదర్ధరాజ్యోర్ధమేకవర్షాహృతంధనమితివృద్ధగౌతమస్మరణాత్। ఇదంచమహారాజాభిప్రాయేణ। విత్తానాంనానాకానాంశతత్రయంతశ్చసౌవర్ణరాజతతామ్రాణాముత్తమమధ్యమాధమకల్పనయాజ్ఞేయంశతత్రయంనానాకానాంసౌవర్ణమథరాజతంప్రదద్యాత్తామ్రమథవా ఉత్తమాదివ్యవస్థయేతివృద్ధగౌతమస్మరణాత్॥

౨౯॥ శూద్రస్సర్వస్వమేవాపిఅశక్తశ్చేద్యథాబలం॥

౩౦ ॥ సర్వస్వమేకవర్షీయభృతిలబ్ధద్రవ్యం। ఏకవర్షాహృతమితిస్మరణస్యావిశేషాత్। సర్వస్వంచాన్వయేసతీతినిషేధాచ్చ॥

౩౧ ॥ వసిష్ఠస్తుప్రకారాంతరమాహ। శుక్లశోణితసంభవంపురుషోమాతాపితృనిమిత్తకస్తస్యప్రదానవిక్రయపరిత్యాగేషుమాతాపితరౌప్రభవతఃనత్వేవైకంపుత్రంపద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వాన్యత్రానుజ్ఞానాద్భర్తుఃపుత్రంపరిగృహీష్యన్బంధూనాహూయరాజని

చాన్తే ప్రతిచేతనస్య మధ్యే వ్యాహృతిభిర్హుత్వా అదూరబాం
ధవం సన్నికృష్టమేవ ప్రతిగృహ్ణీయాత్ సందేహోత్పన్నే
దూరబాన్ధవం శూద్రమివ స్థాపయేత్। విజ్ఞాయతే హ్యేకేన బ
హూంస్త్రాయత ఇతి తస్మింశ్చేత్ప్రతిగృహీతె ఔరసఉత్పద్యేత్
చతుర్థభాగభాగీ స్యాద్దత్తక ఇతి॥

౩౨ ॥ ఉత్పన్నేత్వౌరసే ఇత్యారభ్య స్వతాచస్వానాస్ఫుటా
ర్థం వ్యాఖ్యాతమ ప్రాక్॥

౩౩ ॥ బంధూనాం స్వపితృమాతృబంధూన్ రాజని గ్రామాధిపే। నివే
దనం కృపిమ్॥

౩౪ ॥ వ్యాహృతిభిః। వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిః। ఆజ్యభాగేన ఆహుతిచతుష్ట
యం హుత్వేత్యర్థః॥

౩౫ ॥ అదూరబాంధవమితి వ్యాఖ్యాతం॥

౩౬ ॥ సందేహోత్పన్న ఇ దూరేబాంధవాయస్య సౌదూరబాంధ
వ్యాత్ తద్దేశభాషాప్రకృత్యస్తాదృశస్య పరిగ్రహే సకలశీలాదిపరి
జ్ఞానాభావాత్త్యేవ। తస్మాత్ప్రతిగృహీతం శూద్రమివ స్థాపయేత్।
యాజ్ఞికాదిభిర్న వ్యవహరేదిత్యర్థః॥

౩౭ ॥ తద్గృహేతుతయా శ్రుతిమాహ। విజ్ఞాయత ఇతి ఏకేన పుత్రేణ
బహూంస్త్రాయత ఇత్యేతదర్థం పుత్రపరిగ్రహో
న త్వేకే బహూనాం పాతకి యాస్యం దేహావసానే। పాతనస్యా
సంభవాత్। తస్మాత్తన్నవ్యవహరేత్। పాత్రికస్యాపి దోషస్య పరి
హార్యత్వాత్॥

౩౮ ॥ సన్నికృష్టమేవ ప్రతిగృహ్ణీయాదితి పారమార్థిక్యే ప్రే
త్యాహ। అసన్నికృష్టం వా। అవిజ్ఞాతగుణదోషమపి అప్యర్థ ఏవ
కారః। సందేహ ఇతి బాంధవానామసన్నిధానాత్ జాతిసందేహే
శూద్రత్వేనాస్య సంసారాహారమేవ స్థాపయేత్। శూద్రో
పి హోమసంస్కారభావత్యభిప్రాయ ఇతి॥

౩౯ ॥ తస్మిన్ప్రతిపద్యమాన సంగతం విజాతీయపరిగ్రహనిషే

భావాత్ తస్మాద్వ్యభ్రాతు తమేవసాధు॥

౪౦॥ దత్తపరిగ్రహోఽపి తదనంతరమౌరసోత్పత్తౌ విభాగవిశేషమాహ । తస్మి న్నితి। తస్మిన్ దత్తకే। పరిగృహీతే యస్యౌరసః పుత్ర ఉత్పద్యేత తదా దత్తకః। చతుర్థాంశభాగీ స తేషామంశోన భవతీత్యర్థః॥

౪౧॥ అయమేవవిధిః । క్రీతకాదిష్వప్యనుసంధేయః । తస్య క్రయదాన విక్రయపరిత్యాగేష్వపి క్రమభేదేనవావ్యవస్థేత్యయం

౪౨॥ తైత్తిరీయాణాంతువిధివిశేషమాహబోధాయనః పుత్రపరిగ్రహ విధింవ్యాఖ్యాస్యామః శోణితశుక్రసంభవః పుత్రః స్యాన్యత్రానుజ్ఞానాద్భర్తు రిత్యేతదంతంవసిష్ఠేనసమానం ప్రతిగ్రహీష్యన్నుపకల్పయతే । ద్వేవాససీ। ద్వేకుండలే। అంగులీయకంఆచార్యంచ వేదపారగం కుశ మయంబర్హిః పర్ణమయమిధ్మమిత్యథబంధూనాహూయమధ్యే నమధ్యే రాజనిచావేద్యపరిషది వాగారమధ్యే బ్రాహ్మణానాగా లంబనేనోపవిశ్య పుణ్యాహంస్వస్తి ఋద్ధిమితివాచయిత్వాయస్యైవ యజనోల్లేఖనప్రభృత్యాప్రణీతాభ్యః కృత్వా దాతుస్సమక్షంగ త్వా పుత్రం మే దేహీతి భిక్షేత్ । దదామీతీతరఆహ। తంపరిగృహ్ణాతి ధర్మాయత్వా పరిగృహ్ణామిసంతత్యైత్వా గృహ్ణామీత్యథైనం వస్త్ర కుండలాభ్యామంగులీయకేనచాలంకృత్య పరిధానప్రభృత్యగ్ని ముఖాత్కృత్వా పక్వాజ్జుహోతి। యస్త్వాహృదాకీరిణా మన్యమాన ఇతిపురోనువాక్యామనూచ్య యస్మైత్వంసుకృతే జాతవేద ఇతియా జ్యయాజుహోత్యథవ్యాహృతిహోమాన్హుత్వా స్విష్టకృత్ప్రభృతి సి ద్ధమాధేనువరప్రదానాన్నిత్యాంచదక్షిణాంతేనవాసః। ప్రకృతేః పత్యాదిత్యాదికంచోక్త్వా సంపుత్రిక ఉత్పద్యేత తృతీయభాగ సంభవతీత్యాహస్మ బోధాయనః॥

॥ యద్యుత్పత్తౌ గౌతమీయం। దత్తపుత్రే యదా జాతే ఔరసో భవేత్। పిత్రుర్విత్తస్యసర్వస్య భవేతాం సమభాగినౌ । అత స్యోపనయనేఽపి జాతస్య వర్ణసాదృశ్యేన వేదితవ్యం। యథాహ కాత్యాయనః విశేషశాద్యభాగహరాణాంజాతంపమూహ్యాయాయస్మిన్। యథా

జాతో గుణసమూహవానిత్యర్థః। యథాశబ్దస్య గుణవాగే సాదృశ్యే శక్తత్వాత్॥

౪౪ ॥ అతఏవమనుః। ఉపపన్నో గుణైస్సర్వైః పుత్రో యస్యతు దత్త్రిమః। స హరేతైవ తద్రిక్థం సంప్రాప్తోప్యన్యగోత్రత ఇతి॥ ఔరసాభావే సర్వరిక్థగ్రహణముక్తవాన్। తదుక్తమౌరసేసత్యర్ధాంశహరత్వం॥

౪౫ ॥పరిగ్రహవిధ్యభావే విశేషమాహ స ఏవ। అవిధాయ విధానం యస్తుపరిగృహ్ణాతి పుత్రకం। వివాహవిధిభాజితం కుర్యాన్న ధనభాజనమితి॥

౪౬ ॥ పరిగ్రహవిధింవినా పరిగృహీతస్య వివాహమాత్రం కార్యం న ధనదానమిత్యర్థః। కుతః తత్ర పత్న్యాదయ ఏవ ధనభాజః విధిం వినా తస్య పుత్రత్వానుత్పాదాత్॥

౪౭ ॥అతఏవ వృద్ధగౌతమః। స్వగోత్రేష్వకృతా యేప్యదత్తక్రీతాదయస్సుతాః। విధినా గోత్రతాం యాంతి న స పిండ్యం విధీయత ఇతి విధినైవ గోత్రతాం యాంతీతి నియమః దానాదీనాం దత్తకాదిలక్షణాంతర్గతత్వేన స్వరూపనిర్వాహకత్వాత్। యథోక్తం యమద్విఃపుత్రమాపది। అబ్రాహ్మణం సకలదానపి ధేరుపలక్షణం తేనచ ప్రతిగ్రహవిధిరప్యాక్షిప్తో భవతి। సంప్రాప్తోన్యస్యగోత్రత ఇమానవాత్ సమ్యగ్విధినా ప్రాప్త ఇత్యర్థః॥

౪౮ ॥క్రీతాదయ ఇత్యాదిశబ్దేన కృత్రిమాపవిద్ధస్వయందత్తానాం గ్రహణం క్షేత్రజాదీంస్సుతానేతానేకాదశ యథోదితాన్। పుత్రప్రతినిధీనాహుః క్రియాలోపాన్మనీషిణ ఇతి మనునా యథోదితానిత్యనేన తల్లక్షణసూచితవిధివిశిష్టానామేవ పుత్రప్రతినిధిత్వాభిధానాత్। అత ఏవ కృత్రిమలక్షణే సదృశం తు ప్రకుర్యాద్యమితి ప్రశబ్దేనాపవిద్ధలక్షణే యం పుత్రం పరిగృహ్ణీయాదితి పరిశబ్దేన స్వయం దత్తలక్షణే చాత్మానం స్పర్శయేద్య ఇతి చానాపరపర్యాయ। స్పర్శశబ్దేన చ విధిపరిగ్రహ ఏవ కృతః॥

౪౯ ॥త్తదక్షిప్తైత్యైవ వసిష్ఠేనాపి తస్య ప్రదానవిక్రయపరిత్యాగే-

మాతాపితరౌ ప్రభవత ఇత్యుపక్రమ్య పరిగ్రహవిధిరభిహితః పుత్రం పరిగృహ్ణీయాన్నిత్పరిగ్రహవచనేనకృత్రిమస్య చాంకత్తక పరిగ్రహస్యైవ విధిరనుసంధేయః । అనునాతలిప్తేఽనసంగ్రహణాభావాత్ ॥

౫౦ ॥ తస్మాదేషాం పంచానాం పుత్రాణాం శౌనకవసిష్ఠాద్యుక్తవిధిపరిగ్రహేణైవ పుత్రత్వం నాన్యథా ॥

౫౧ ॥ యథా క్షేత్రజ ఉపసాదితో మనుయాజ్ఞవల్క్యాభ్యాం నియుక్తాయామపుత్రాయాం పుత్రో జాతో విధానతః । నైవాపహార్యస్యాప్యం రిక్థం పతితోత్పాదితో హి సః । నియుక్తాయామవిధినా హి తాభ్యాం వతేనాప్తాంతు కామతః ॥ తావుభౌ పతితావిత్యాదివిష్ణ్వన్నపవృత్తౌ రేకానుస్మరణాత్ ॥

౫౨ ॥ యత్తు మితాక్షరీ టీకాయాం సుబోధిన్యాం తచ్చ స్వత్వం పుత్రత్వాదివల్లౌకికం మన్యంతే వృద్ధా ఇత్యభిహితం తత్తు మన్వచనవిరోధాదదత్తక్రీతకృత్రిమపుత్రికాపుత్రాగ్గపరపరిగ్రహేణార్షాగోత్రే జాతాస్తే సంగత కులేనాద్వ్యాముష్యాయణా భవంతీత్యాదిగనసినాషేణబుష్యుక్తైనైవ పరిగ్రహేణ పుత్రత్వాభిధానాచ్చ విరుద్ధమిత్యుపేక్షణీయం ॥

3 న సంగతాగతకులీనా జనకకులీనా ఏషాంతే తే చ తే ద్వ్యాముష్యాయణాశ్చేతి యే ఆర్షేణ విధినా పరిగృహీతాస్తే జనకకులీనా సంబంధా అత ఏవ ద్వ్యాముష్యాయణా భవంతీత్యర్థః ॥

౪ ॥ యద్వా జనకపరిగ్రహీత్రోర్ద్వయోరపసంసారాంకిత్వే ద్వ్యాముష్యాయణత్వమిత్యగ్రే వక్ష్యమాణత్వాద్ద్వ్యాముష్యాయణా ఇత్యేవపాఠోస్తు

౫౩ ॥ మేధాతిథిరపి దత్తకాదిషు సంస్కారనిమిత్తమేవ పుత్రత్వమాహ । సత్యపి ప్రయోగే ఇంద్రాదిశబ్దవల్లోకే తథాఽభిధేయాచ్ఛాస్త్రే చోత్పత్తివిధానాత్ । భార్యాదివ్యవహారవత్ పుత్రవ్యవహారోవగంతవ్య ఇత్యాదిగ్రంథసందర్భేణ ॥

౫౪ ॥ తస్మాద్దత్తకాదిషు సంస్కారనిమిత్తమేవ పుత్రత్వమితి సిద్ధం । దానపరిగ్రహహోమాద్యన్యతమాభావే తు పుత్రత్వాభావ ఏవ ॥

౧ ॥ ఇదానీమౌరసదత్తకయోర్దత్తకాద్యుత్పత్తిభేదేన సమవాయే విభాగ
ప్రకారమాహ స ఏవ। తస్మిన్ జాతేఽసు తేన దత్తేన కృతే చ విధానకే। త
త్పుత్రస్యైవ నివృత్తస్యాయుషోఽస్య స్వంభాపితురంజనేః॥

౨ ॥ తస్మిన్నౌరసే సతి యస్సుతో జాయతే పరిగ్రహాదినా తయోర్మధ్యే
తస్యైవ తత్ర - పితుర్విత్తస్యాంశస్వభావేన యస్యాస్వామీభ
వతి నాన్యస్య సత్యౌరసే పరిగృహీతస్య న ధనభాక్త్వమిత్యర్థః। పు
త్రోత్పత్తావౌరసాభావస్యాపి విశేషణత్వాత్॥

౩ ॥ సభార్యస్త్రీ యథా విధిపరిగృహీతే సతి యోఽకృత విధానకః। పుత్రః
తయోః పరత్ర ఏవ ధనభాక్। నాకృతవిధానక ఇత్యర్థః। విధాన
స్యైవ పుత్రత్వోత్పాదకత్వాత్॥

౪। దత్తౌరససమవాయే న దత్తో జ్యేష్ఠాంశభాగిత్యాహ స ఏవ। జాతేష్వ
న్యేషు పుత్రేషు దత్తపుత్రపరిగ్రహాత్। పితా చేద్విభజేద్విత్తం నై
వ జ్యేష్ఠాంశభాగ్భవేదితి॥

౫॥ దత్తపరిగ్రహానంతరమౌరసోత్పత్తావపి న దత్తో జ్యేష్ఠాంశభాగిత్యర్థః॥

౬ ॥ గోత్రాంతరమప్యాహ మనుః। గోత్రరిక్థే జనయితుర్న భజేద్దత్త్రిమః
సుతః। గోత్రరిక్థానుగః పిండో వ్యపైతి దదతస్స్వధా॥

౭ ॥ దత్త్రిమస్సుతో జనయితుర్గోత్రరిక్థే న భజేత్। తథా పుత్రం దదత
స్స్వధా దాతృపుత్రకర్తృకం శ్రాద్ధం వ్యపైతి యతో గోత్రరిక్థానుగః
పిండ ఇతి॥

౮ ॥ ఏతేన పుత్రత్వాపాదకక్రియైవ దత్త్రిమస్య పరిగ్రహీతృగోత్రని
త్తిశ్చ ధనస్వత్వం తత్సగోత్రత్వం చ భవతి దాతృధనే తు దానాదే
వ పుత్రస్య నివృత్తిద్వారా దత్త్రిమస్య స్వత్వనివృత్తిర్దాతృగోత్ర
నివృత్తిశ్చ భవతీత్యుక్తమితి శబ్దచంద్రికాకారః॥

౯ ॥ నను మనువచనాజ్జనకగోత్రనివృత్తౌ ప్రతిగ్రహీతృగోత్ర
ప్రాప్తౌ కిం మానమిత్యత ఆహ బృహన్మనుః। దత్తక్రీతాదిపుత్రా
ణాం బీజవప్తుస్సపిండతా। పంచమీ సప్తమీ తద్వద్గోత్రం తత్పాల
కస్య చ॥

౧౦ ॥ దత్తక్రీతాదిపుత్రాణాం బీజవప్తుర్జనకస్య సపిండతా పైవ నా

నాదినాపిసాపిండ్యనివర్తనే తస్యాన్వయవాన్వయరూపతయోగావ
చ్ఛరీరంపరపనేయత్వాత్ । అనేనాన్వయ వాన్వయి ఏవ సాపిండ్యం
సపిండాన్వయ ఇత్యుక్తంభవతి పిండాన్వయి స్వత్వస్యైతిసదత స్వధే
త్యాపగమావగమాత్ । సాచ సపిండతాకియతీత్యపేక్షాయామాహ।
పంచమీసప్తమీ ఇతి పంచానాంపూరణీ పంచమీ । పంచపురుషవ్యాప్తే
త్యర్థః। ఏవం సప్తమీ॥

౧౧॥ గోత్రమోపహేద్ధర్మంసప్తమాత్పితృబంధుభ్యో బీజనశ్చమాతృబం
ధుభ్యః। పంచమాదిః॥

౧౨॥ అత్ర బీజగ్రహణం దత్తకాద్యత్వాదికానాం సర్వేషామపిసం
గ్రహార్థం। న కేవలం క్షేత్రజౌరసాదకస్యైవయ ఏతే భిహితాద
పుత్రాఙ్గప్రసంగాదస్యబీజజాః। యస్యతే బీజతో జాతాస్తస్యతే
నేతరస్యత్యుతి మనుస్మరణాత్॥

౧౩॥ తస్యతే పుత్రా ఇతి పుత్రత్వప్రతిపాదనం సాపిండ్యప్రతిపాద
నార్థం న తు పుత్రత్వాదనార్థం। పుత్రార్థద్వ్యాదశయానా
మాం ఇత్యాది ప్రతిగృహీతృపుత్రత్వప్రతిపాదన విరోధాత్ । నేత
రస్య ప్రతిగృహీతురిత్యర్థః॥

౧౪॥ నన్వేవం। కన్యాదుభయత్రాపి సాపిండ్యమాస్తాం ప్రతిగ్రహే
ణాగోత్రత్వాత్ పిండస్యాప్యుత్పత్తేరితి చేన్నైవం స్వగోత్రముత్సృ
తాయేప్యుదర్దత్త క్రీతాదయస్సుతాః। విధినాగోత్రతాంయాం
తి న సాపిండ్యం విశ్లేయత ఇత్యపృథగ్గోత్రమస్మరణవిరోధాత్॥

౧౫॥ యేదత్తాదయస్సుతాః। స్వగోత్రేషు స్వగోత్రముద్ధృత్య కృతాస్తే
విధినాగోత్రతాంసంతతిత్వంయాంతి పరంతు తైస్సహ విధినా సా
పిండ్యం వివిధీయతే నోత్పద్యత ఇత్యర్థః॥

౧౬॥ స్వగోత్రేష్వపి సాపిండ్యానుత్పత్తావపరగోత్రేసుతరాం సాపిం
డ్యానుత్పత్తిరుక్తా॥

౧౭॥ యుక్తం చైతత్। పిత్రారబ్ధత్వే న భర్త్రా సహైకశరీరారంభ
కత్వే న చ యథోభయత్రాపి సాపిండ్యం సిధ్యతి న తథా దత్తకే
పిత్రారబ్ధత్వే పి ప్రతిగ్రహీత్రా సహైకశరీరారంభకత్వా
భావాత్॥

౧౮॥ అతఏవ దేవలః। ధర్మార్థం వర్ధితాః పుత్రాస్తత్తద్గోత్రేణ పుత్రేణ పుత్రవత్। అంశపిండవిభాగిత్వం తేషు కేవలమీరితమితి। కేవలశబ్దేన సాపిండ్యమేవ నిరస్తవాన్। గోత్రే పిండానాం విధానాత్

౧౯॥ నన్వేతత్ప్రకృతానుపయోగిధర్మపుత్రవిషయత్వాత్। తథాహి। తత్తద్గోత్రేణ తస్య తస్యైవ గోత్రేణ యే పుత్రవద్ధర్మార్థం వర్ధితాస్తేషు పుత్రేషు కేవలమంశపిండభాగిత్వమేవ న వర్ధకసాపిండ్యమిత్యర్థాత్। తేనైతత్పుత్రస్యైవ వర్ధకసాపిండ్యాభావం బోధయతి॥

౨౦॥ న దత్తకస్యేతి చేన్నైవం। పుత్రాన్ ద్వాదశ యానాహ నృణాం స్వాయంభువో మనురితి। పరిసంఖ్యావిరోధేన ధర్మపుత్రానభ్యుపగమాత్। అభ్యుపగమేఽపి వా పుత్రాదిష్వగణనేనాంశభాగిత్వాసంభవాత్ అప్రసక్తసాపిండ్యనిషేధాసంగతేశ్చ। తస్మాద్దత్తపుత్రవిషయమేవైతత్। అంశభాగిత్వప్రదర్శనాత్॥

౨౧॥ తత్రాయమర్థః। ధర్మార్థం స్వస్యాలౌకికతాపనివారకధర్మసంపత్త్యర్థం తత్తద్గోత్రేణ జనకాపేక్షయా భిన్నగోత్రేణాపి పరిగృహీతాః పుత్రాః స్వపుత్రప్రతినిధితయా పరిగృహ్య యే పుత్రా వర్ధితాస్తేషు కేవలపరిగృహీతమంశపిండవిభాగిత్వమేవ న సాపిండ్యమితి తస్మాద్దత్తకేన పరిగ్రహీతృసాపిండ్యం కింతు జనకకుల ఏవ సాప్తపురుషం సాపిండ్యమితి సిద్ధం॥

౨౨॥ నను తచ్ఛబ్దేన సన్నిధానాత్స్వాపేక్షితశ్రుతబహుత్వానాం పుత్రాణామేవ పరామర్శో గమ్యతే। న వర్ధకానాం పుత్రిణాం వ్యవహితత్వాత్। సందిగ్ధబహుత్వానాం విప్రాన్వయాయోగ్యత్వాత్। అత్ర విపరోక్షవన్నిర్దేశసంగతేః। శబ్దాన్వయానుపపత్తేరపరోక్షనిర్దేశకస్య శబ్దస్యౌచిత్యాచ్చేతి చేన్న॥

౨౩॥ వంవాదీః। సర్వనామ్నాం బుద్ధిస్థశక్తిరితి న్యాయేన బుద్ధిస్థతాయాః ప్రాధాన్యాయత్తత్వాత్। ప్రాధాన్యస్య చ సంసార్యర్థత్వేన ఫలస్వామ్యేన వా సంభవాత్। పితుర్హి పుత్రేణ కర్తవ్యా పిండదానాప

* క్రియేత్యాదివచనపర్యాలోచనయా పుత్రకర్తృకపిండదానాది క్రియయా పితుస్సంసారోత్తారణావగమాత్। పుత్రేణలోకాన్ జయతీత్యాదివచనబలాత్ । పితురేవపుత్రకరణకభావనాభావ్యలోకరూపఫలకర్మయోగితయా ప్రాధాన్యాత్తచ్ఛబ్దేనపరామర్శోయుజ్యతే

౪౭॥ యథా తప్తేపయసిదధ్యానయతిసావైశ్వదేవ్యామిక్షేత్యత్రామిక్షాయాస్సంసృష్టోభయరూపత్వేనప్రకృత్యవికారత్వాత్తత్కార్యపక్షేణాపి ఆనీదిదధ్యస్యపయసాగుణత్వేనద్వితీయాన్తదధ్యస్యగుణత్వేన ప్రధానత్వాత్తస్యైవతచ్ఛబ్దేనపరామృష్టస్యదేవతాసంబంధాత్ । సాయందోహవికారత్వమిత్యుక్తేసిద్ధాంతినాసిద్ధాంతే నాపిదధ్నఃపయసోవ్యాప్యమానత్వేనదధ్నఃపయస్సంసర్గాదితివాక్యార్థస్యపయోవసానత్వేనపయసఃప్రధానత్వాంతస్యైవతచ్ఛబ్దేనపరామృష్టస్యదేవతాసంబంధ ఇతిప్రాతర్దోహవికారత్వసాధితం॥ సాధితంతస్యత్వద్భక్తేపితుస్సంసారోత్తారణేప్రధానత్వాత్తచ్ఛబ్దేనతస్యైవపరామర్శఇతియుక్తం॥

౪౮॥ నస్వేపత్నీసంప్రతిగ్రహీత్రకులేసాపిండ్యాభావేకథంవివాహోనస్యాదితిచేన్నత్వయంసగోత్రత్వాదితిబ్రూమః॥

౪౯॥ తథాహితత్పుత్రగిన్యాదిసంతతౌవివాహోపిస్తుసగోత్రత్వనిబంధనదోషయోరభావాత్ । నత్వత్రహత్వనిషేధకంవచనముపలభామహే। ప్రత్యయ్యతాఃపితాఃయస్యయోదద్యాత్తత్రతదన్యాంనవివాహయేత్ । తద్గోత్రేతత్కులేవాపివివాహోనైవదోషకృదిత్యాద్యనుకూలమేవవచనమస్తిచేత్తాపత్తిః।అవిచ్ఛిన్నావిగీతసకలదేశీయశిష్టాచారవిరోధాత్। తస్మాత్ప్రతిగ్రహీతృకులేగోత్రాన్ వివాహేనిమిత్తమితి॥

౫౦॥ అత్రకైశ్చిదుచ్యతే । అసపిండాచయామాతురసగోత్రాచయాపితుః। సాప్రశస్తాద్విజాతీనాందారకర్మణిమైథునఇత్యత్రమనువాక్యేస్వస్యాసపిండేతివక్తవ్యేయత్పితురసపిండేతివచనందత్తకస్యప్రతిగ్రహీతృసపిండాయావివాహోమాప్రసాంక్షీదిత్యేవమర్థం। అన్యథాపితృద్వారకేసాపిండ్యేమూలపురుషాద

ష్టమస్య ... ద్వార ... పిండ ... మూలవ్రత ... పష్ఠ్యాగి
... స్యా ... ండత్వేనా సపిండతా శ్రావాత్ । నచె
ష్టాప ... సహాల్ప ... మాతృతగపి ... తస్త ... ల్యాని
సకల ... బం ... ప్తా చారపిరోధాత్ । నచేదం ... త్త ...
సమా ... తస్యలక్ష్య పష్ట్యా ... యా ... పిండ ...
వాహ్యాత ... ప్ర సం గాదిత వా ... । సపిండతా ... ష ... వి
నివర్తత ... వ ... వా క్యైక ... తత్ర ... పతి ... లు
రుషా ... పిండ త్వేన ... పష్ట్యా ... స్త ... త్త
... పిండ ... త్వా భావా నిత్యుక్త మేవ । తస్మాద్దత్త ... పిం
... యః ... మిన నె వవ ... కాను పపత్తిః॥

౮౫ ... త్ర ... ప్రలపితం వికల్పాసహత్వాత్ । తథాహికిమి ... కత్త
... స్యైక ... । ఉతదత్తకౌరసయోరుభయోరపి ।
నాద్యః । ... వ్యాస ... దత్తక విషయితా సంభవేత్ । దత్రక
... మాద్వా ... త్త ... పిండ్య ... యక వి శేష ... వాక్య
త్వాద్వా । నచే ... యవ ... స్తి అనుపలంభ సంభవాత్ । కిం
... దత్తకపరత్వే — ... పితృ ... పరిగ్రహాత్ ... ష
రంన్యాత్ । త ... ర్థ ఇతి న్యా ... ఘాత్
... పిత్ర ... దేయు గవద్వ ... ముని ... । నచగం గా
యాం ... విత్వ ... తరలాత్వ ... కం ...
మాణ ... స్తి ... పయ మే ... వచవం ... ధా నా ...
... మాత్ర ... వచనా త త్రైక వాక్యతై చ ॥

౮౬ న చాస్యా ... పరత్వే ... పష్ఠి కన్యా యా ...
... పింత త్వా భావాది ... క్త మేవ ...
... వా ... తస్య ... కన్యా ... ప్రతి ... న త్వే నా
... త్వాత్ । అతఏవ ... రేణ ... ప్రతి ...
... ట్వై ... యక స్తేన ప్రయోగ ... స్యాపి ...
విభ క్తికత్వ ... కాయాం ... స్తే ... భా ... నీ ...

శ్చ మాతృబంధుష్వపి పంచమాత్సప్తమాత్ గోత్రమపాచ్యే పంచ పూర్వాన్ ఇత్యా
యుక్తరీత్యా వికల్పితం సపిండత్వం సమానోదకత్వం చ వక్తవ్యం।

౩౦॥ తదపి న॥ మధ్యే ప్రజాదీనాం ... నేతాసే కాపి ... ధోరణ్యాః।
పుత్ర ... నాహవ్యా ... యాలోపాత్మనీషణ ఇత్యత్ర వాక్యే
ప్రజాదీనాం ... ప్రతినిధిత్వాత్ ... ప్రతినిధిప్వస్యా
దత్తవ్యా మేనసకలో ... ధర్మప్రాప్త్యత్ర తత్ర హి ... పిత్రు
సాపిండ్యా వర్జనం నైవత్॥

౩౧॥ తత్ర వసాపి ... ఇత్యే ... సాపిండ్యస్యాపి దే
శాసు ... వేనాప్త ... నాసంభవాత్। ఏతేన పుత్రనా
... దిపితృసాపిండ్యవ
ర్జనాపస్కారిత్యుక్తం। ... పితృసాపిండ్యస్యా
ప్యదేశా ... వద నాసంభవాత్॥

౩౨॥ తస్మాదన్యగత్యా వాచనిక మేవ ప్రతిగ్రహీతృకులే సాపిండ్యాను
భ్యుపగత్యమిత్యవ ... సాపిండ్యమపి
మేనసా ... వనుమానాన్వయసాపిండ్యస్య దత్తా
ప్రత్యక్షతః ... హోమాదిభిః పిండదాయవాన్వయ మేవ ప్రాపి
తాయి దత్త కావేన ... గ్రహీతృకులే త్రిపురుష మేవ సాపిండ్యం
వ్యవస్థాపత్॥

॥తథాచ కాష్ణాజినిః। యావంతః పితృవర్గస్య తావద్భిర్దత్తకా
దయః। ప్రేతానాం యోజనం కుర్యుస్తు కేచిత్ పితృభిస్సహ। తా
భ్యాం సహోద్ధతత్వాత్ ... తస్యతత్త్వం ... దూ
రుపై చేవంతస్మాదమాత్రపూరుషీతి॥

౪॥ అన్యార్థే దత్తకాదయస్తత్ర పుత్ర పితా నాం ప్రతిగ్రహీత్రాదీ
నాం పితౄణాం ప్రకార సత్త్వే ... త్తత్త్వే ద్వాభ్యాం ... యణత్వే
వాలావంతః పితృవర్గాః త్రయస్తత్ర తాస్యే పితృపితామహ
ప్రపితామహాస్త్రయోఽపి చేతి ప్రతిగ్రహీతృ పితా మహప్రపితా
మహా స్త్రయః। తృతీయే ప్రతిగ్రహీత్రాదయస్త్రయః। జనకాస్త

యశ్చాత్ర యఇతిపఠ్ తాన్నద్విత్రిభిస్త్రిభిష్టిభిర్వాసహ ప్రతిగ్రహీ
త్రాదీనాం యోజనం కర్తుః।

౩౫ ॥ ప్రతిగ్రహీతుః పితుర్ద్వ్యాముష్యాయణస్య పితృవర్గేణ త్రయః షడ్వా తే
షాంసన్యేషాం స్వపుత్రకత్వేనైవ దత్తకసపిండీకరణే దేవతాత్వబో
ధనాయ స్వకీయత్వ విశేషణోపాదానం తతశ్చ ప్రతిగ్రహీతృపి
తౄణాం మధ్యే త్రయాణాం వా దత్తః సపిండీకరణే దేవతాత్వ
ప్రాప్తావిశేషమాహ ద్వాభ్యామితి త్రిషు పితృషు ద్వాభ్యాం పశ్చ
చతుర్భిరేవం దత్తకపౌత్రాదిః స్వపితృసపిండీకరణే స్వపితామహ
ప్రతిగ్రహీతుః। త్రయాణాం పితౄణాం మధ్యే పరేణ ప్రతిగ్ర
హీతుః పితుర్ద్వ్యాముష్యాయణత్వే ద్వాభ్యాం పితామహ
ప్రపితామహాభ్యాం చ సహ కుర్యాత్ అయమేవ న్యాయః దత్తకత్వ
త్రయోః పూర్వత్ర దిశి॥

౩౬ ॥ తత్పుత్రస్య సపిండీకరణం దత్తః తత్పుత్రయోరపి ద్వ్యాము
ష్యాయణత్వే సమం పితృవర్గత్రయేణ కార్యం వా॥

౩౭ ॥ నన్వేవం దత్తకప్రపౌత్రేణ స్వపితుర్దత్తకపౌత్రస్య సపిండీ
కరణే దత్తకపుత్రగదత్తకత్వప్రతిగ్రహీతృత్రిభిః సహ క్రియ
మాణే ప్రతిగ్రహీతృపితౄణాం త్రయాణామన్యతమస్యాప్య
ప్రవేశాభావేన సాపిండ్యం న స్యాదిత్యత ఆహ। చతుర్థః పురుషే
చ్ఛేదకమితి॥

౩౮ ॥ యోయదా స్వపితుస్సపిండీకరణం కరోతి స తత్పుత్రాదిభిస్త్రిభి
రేవ కుర్యాన్న చతుర్థేనేత్యర్థః। నన్వేవమారస్థలేపి పశ్చిండక
ణాం త్రిభిరేవ శాస్త్రే సిద్ధం। తేనైవ సిద్ధే వచనానంతరారంభశ్చేత్
మర్థమిత్యత ఆహ తస్మాదితి। దత్తకానామేషాం పిండాన్వయ గు
ణౌ చాదివత్ప్రత్యక్షాదిప్రయోజికా త్రిషు ఏవ సపిండతానలే
భాజశ్చతుర్థాద్యాః పితాద్యాః పిండభాగినః పిండతస్సప్తమ
షాం సాపిండ్యం సప్తపూరుషమిత్యనూద్యాభిహితా సప్తపూరు
షస్య సామాన్యరూపతయావిశేషోపపాదనాత్॥

౩౯॥ ఏతదేవాభిప్రేత్యోక్తంసంగ్రహకారేణ। గృహీకానాంతుపుత్రాణాంసాపిండ్యంస్యాత్త్రిపౌరుషం।జనకస్యకులేతత్స్యాద్గృహీతుస్తిథారణేలి॥ యదిగ్రుంభస్యాత్రి పురుషసాపిండ్యాభిధానంతద్వ్యాముష్యాయణాభిప్రాయేణతన్యత్రికస్యైవైకసహసపిండికరణాభిధానాత్। శుద్ధదత్తకస్యతుప్రతిగ్రహీతృకులేత్రిపురుషంపిండాన్వయరూపంసాపిండ్యం జనకకులేసాప్తపురుషముయు వాచ్యముసాప మేవేత్యలంప్రపంచేన॥

౪౦॥ తస్య గోత్రమితి తస్యాత్మపిండదానగోత్రా ంపిండీజపుత్రస్యవకస్యనకేవలంజనకస్యాపితుతత్పాలకస్య తస్య నిత్తం కేశ్య పాలకః తస్య చగోత్రందత్తకాదీనాంభవతి। అనేన కృత్రిమా పైలక్షణ్యంగోత్రే విహితం। యథాసపిండతా జనకస్య తథాగోత్రం కింతూజయోరితి। తదితిన చేదిమపద స్తకమాత్రకిం తస్యావ్యంత్యాయణకత్తకవిశేషే॥

౪౧॥ తదాహద్వివిధా దత్తకాదయోనిత్యద్వ్యాముష్యాయణా అనిత్యద్వ్యాముష్యాయణాశ్చేతి। తత్రనిత్యద్వ్యాముష్యాయణానామపిజనకప్రతిగృహీతృభ్యామాపయోరయంపుత్ర ఇతిసంప్రతిపన్నాః। అనిత్యద్వ్యాముష్యాయణాస్తు।యేచూడాంతైజనకేన సంస్కృతాః। ఉపనయనాదిభిశ్చప్రతిగ్రహీత్రా తేషాంగోత్రద్వయమేనాపిసంస్కృతత్వాద్వ్యాముష్యాయణత్వంపరిగ్రహేతు జాతమాత్రస్యైవపరిగ్రహేగోత్రద్వయేనసంస్కారాభావాత్ తస్యపరిగ్రహీతృగోత్రమేవ॥

౪౨॥ తదిదంసర్వమభిప్రేత్యాహసత్యాషాఢః నిత్యానాంద్వ్యాముష్యాయణానాంద్విగోత్రాయేతిసూత్రేణనిత్యద్వ్యాముష్యాయణానాం గోత్రద్వయోపవరసంబంధముక్తాత్వమేవానిత్యేష్వప్యతిదిశతి దత్తకాదీనాంతుద్వ్యాముష్యాయణవదితిసూత్రేణవ్యాఖ్యాతం చైతచ్చ బరస్వామిభిః।ద్వ్యాముష్యాయణప్రసంగేనానిత్యమాహదత్తకేతతావదేవనోత్తరసంతతౌప్రథమేనైవసంస్కారాద్గ్రహీతా చేత్తదాఉత్తరస్యపూర్వత్వాత్ నైవోత్తరత్రతథాపిత్ర

ద్వైతత్రాస్యస్యైవైతే కామాఖ్యాణమేజాతా తే ప్రతిగ్రహీతురే
వే॥

౪౩ ॥ అస్యైవాస్య ద్వ్యాముష్యాయణ పక్షః। యో గోత్రద్వయమేవ సంస్కృత
స్తస్యైవాగోత్రద్వయసంబంధో నోత్తరసంతతేః। జనకగోత్రస్య స్వ
సంబంధైకం కారణమిత్యత ఆహ ప్రథమేనేతి। ప్రథమేన జనకస్యైవ
సంస్కృతత్వాత్ సంస్కారాశ్చ చౌలాంతాః పితృగోత్రేణ యస్య
పుత్రస్య సంస్కృతః సప్రథితేపతే। అచూడాంతం నపుత్రస్య పుత్ర
తాం యాతీత్యాద్యుక్తత్వాత్ కాళికాపురాణాత్। వ్యాఖ్యాతం చైతద్వా
గేవ అన్యస్యాసాధారణీం పుత్రతాం నయాతి। కింతు ద్వ్యాముష్యా
యణో భవతీతి॥

౪౪॥ ప్రథమేనా సంస్కారేకథమిత్యత ఆహ పరిగ్రహీతా చేదితి పరి
గ్రహీత్రైవ జాతకర్మాదిసర్వ సంస్కారకరణే చూడాదిసంస్కారకర
ణేపి వా। ఉత్తరస్య పరిగ్రహీతురేవ గోత్రం తత్ర హేతుః పూర్వ
త్వాత్। సంస్కారకరణే ప్రథమత్వాత్॥

౪౫॥ ద్వ్యాముష్యాయణ సంతతౌ। దత్తకసంతతౌ చాపేక్షితం గోత్రమా
హ। తేనైవేతి ప్రతిగ్రహీతృగోత్రేణైవోత్తరసంతతేర్గోత్ర
ముభయత్రాపి॥

౪౬॥ సగోత్ర పరిగ్రహమాహ। తథేతి జనకపరిగ్రహీత్రోరేకగోత్ర
త్వేపి పరిగ్రహీత్రైవ పదేన పరిగ్రహసంస్కారకారణాదితి॥

౪౭ ॥ యస్త్వగోత్రరిక్తేవియుక్తనక్షత్రేనైవ స్మృతః। ఇతి గోత్ర పరిగ్ర
హీత్రైవ జాతకర్మాదిసర్వసంస్కారకరణే చేదిత్యర్థం। యేతు
నిత్యవద్వ్యాముష్యాయణ దత్తకాదయస్తేషాం గోత్రద్వయం
ద్వ్యాముష్యాయణ కాయేనాస్య దత్తకక్రీతకాదయః। గోత్రద్వ
యోర్యనుద్వాహే సంగస్మై శిరసోర్యథేతి పరిజాతస్మరణాత్
గోత్రస్య యే జనకగోత్రే పరిగ్రహీతృగోత్రే చ॥

౪౮ ॥ దత్తకాదీనాం చ ద్వ్యాముష్యాయణత్వే ఇదం వచనం। నిత్యానాం
ద్వ్యాముష్యాయణానామితి సద్వ్యాఖ్యావచనం ప్రమాణం। ప్ర

దసాంజర్యామప్యన్యస్మై వాఖిప్రాయేణోక్తం। దత్తక్రీతకృత్రిమపు
త్రికాపుత్రాదీనాంయథాసంభవం గోత్రద్వయంసప్రవరమస్తి
త్యేతావతాద్విగోత్రాణాంగోత్రద్వయం। సప్రవరంవివాహే
వర్జ్యమితి॥

౯ ॥ శాఖాపిప్రతిగ్రహీతురేవేత్యాహ। వసిష్ఠః అన్యశాఖోద్భ
వోదత్తకఃపుత్రశ్చైవోపనాయితః। స్వగోత్రేణస్వశాఖోక్తవి
ధినాసస్వశాఖభాగితి। స్వస్యప్రతిగ్రహీతుశ్శాఖాయుక్తేనస్వశాఖోక్తవి
తత్సుత్రశాఖంకర్మతస్యజతితిస్వశాఖభాగితి ప్రతిగ్రహీతృశాఖ
మేవకర్తవ్యమిత్యర్థః॥

౫౦ ॥ దత్తకాదీనాంమాతామహాఅపిప్రతిగ్రహీత్రీయామాతాతత్పిత
రఏవపితృన్యాయస్యమాతామహేష్వపిసమానత్వాత్॥

౫౧ ॥ యత్తుమాతామహశ్రాద్ధవిధేరయుక్త్యామాతామహేషుయత్తృత్వమే
వేతిహేమాద్ర్యభిహితం। తన్నపైతృకత్వపతత్వాదితి। వచనవి
రోధాత్। నచమాతామహానాందాతృత్వాభావః బంధూనామపి
యేన్యసేచనాకరస్యాణికరణం తేషామపిదాతృత్వాత్। పంచశ్రా
ద్ధగోత్రరిక్థానుగస్పిండోభ్యపైతీత్యనేనగోత్రరిక్థయోరివమిత్తాతా
ప్రతిపాదనాద్దత్తకస్యనపిత్రారిక్థస్యేవమాతామహరిక్థస్యాప్యపే
తత్వాత్। నపూర్వమాతామహశ్రాద్ధాధికారఇతియుక్తం॥

॥ అతఏవనస్వరసద్రోణమాతామహేనాప్యఙ్గేనపితృవచ్ఛ్రాద్ధం
కర్తవ్యమితిహేమాద్రిరేవగ్రంథాంతరముపన్యస్తవాన్॥

॥ యుక్తంచైతదేవ। దత్తకస్యౌరసప్రతినిధితయా ఔరసకార్యక
ర్తృత్వేనఔరసకర్తృకశ్రాద్ధదేవతోద్దేశ్యకశ్రాద్ధకర్తృత్వ
మేవసిద్ధ్యతిప్రతిగ్రహీతృగోత్రశాఖాకులదేవతాకులధర్మాన్వ
యవత్ప్రతిగ్రహీతగోత్రాద్యన్వయావిశేషాత్। వాంఛంతి
పితరస్సపుత్రానేగయాంయాస్యతియఃపుత్ర ఇత్యాదౌపుత్రపద
విశేషాత్। కించప్రతిగ్రహీత్రాపరిణీతురాసురాదివివాహోఢా
యాత్వేపిపితామహేయోజ్యః సంపూర్ణత్వాత్పరేషుత్తేః। మా

తామాతామహేయోజ్య ఇత్యాహభగవాన్యమః। ఇత్యాదివిహి
తసపిండీకరణేపాలకమాతృపితురేవమాతామహత్వేనఅన్యత్రా
పి శ్రాద్ధదేవతాత్వావిత్యాత్॥

౫౮॥ తథాదత్తకాదీనాంపరివేత్రాదిదోషోపిన। భిన్నోదరేచదత్తేచ పితృవ్యతనయేతథా। దారాగ్నిహోత్రసంయోగేనదోషఃపరి వేదనఇతిగౌతమస్మరణాత్॥

౫౯॥ భిన్నోదరఇతిసాపత్న్యభ్రాత్రోరన్యతరస్యవివాహాదౌపరి వేత్రాదిదోషఇత్యేతదర్థం। దత్తేచేతిజనకకులేజ్యేష్ఠభ్రాతృ త్వేపనదత్తస్యవివాహాదౌపరివేతృత్వంనాపికనిష్ఠవివాహాదౌ జ్యేష్ఠస్యపరివిత్తిత్వమిత్యేతదర్థం పితృవ్యతనయ ఇత్యేతదౌరసో త్పాదితస్యభ్రాతుఃక్షేత్రజపుత్రస్యవివాహాదౌదేవరస్య పరివిత్తపరివేత్తృత్వాదిదోషోదేవరపుత్రవివాహాదౌ క్షేత్రజస్యేత్యేతదర్థం॥

౬౦॥ నయథోక్తపితృవ్యపుత్రాదిప్రాయంపరిగృహీతస్య తస్య దేనైవోఢాదానాదపరిగృహీతస్యచప్రసక్త్యభావేనపితృభ్రా ప్రవృత్త్యాప్రతిప్రసవాసంభవాత్॥

౬౧॥ నచైతస్మాదేవజ్ఞాపకాదపరిగృహీతస్యాపిభ్రాతృపుత్ర పుత్రత్వమితిశంకనీయందశానాంభ్రాతౄణామేకస్యపంచా మపుత్రత్వేపంచానాంప్రత్యేకందశపుత్రత్వేభ్రాతౄణాంప్ర కంపంచాశత్పుత్రతాపత్తేఃపంచాశతాంచభ్రాతృపుత్ర ణాంప్రత్యేకందశపితృకతాపత్తేశ్చేత్యాద్యుక్తదూషణగణగ్రాసా త్॥తస్మాద్యథావ్యాఖ్యాతమేవసాధు॥ఏవంప్రతిగ్రహీతృకులశ్రా ద్ధద్రవ్యందత్తకాయప్రతిగ్రహీతృజనకకులశ్రాద్ధీయంద్రవ్యం చ ద్వ్యాముష్యాయణాయనదాతవ్యం।సపిండాయసగోత్రా యశ్రాద్ధీయంనైవదాపయేత్నభోజయేచ్చితి।శ్రాద్ధేమానప్రవ త్తేతిహేమాద్రిపారిజాతధృతవచనాత్।శ్రాద్ధీయంశ్రాద్ధే ద్రవ్యం॥

ఆరో సెక్షన్ ముగిసినది॥ శ్రీ

౧। ఔరసపుత్రస్యైవౌరసపుత్ర్యా అప్య ప్రచారే క్షేత్రజాద్యన్యతమపు
త్రస్య ప్రతినిధిత్వమేవ భవతి ముఖ్యాప్రచారే ప్రతినిధిన్యాయాత్।
ముఖ్యత్వం చాస్యా దానాదివిధౌ సాధనత్వేన సాధనత్వాచ్చ ఋతుగ
మనవిధిసాధితతయా ద్రవ్యార్జనవిధినార్జితస్య వ్రీహ్యాదేః క్రతు
సాధనత్వవత్॥

౨। తథాహి॥ రాత్రిసత్రన్యాయేన ఋత్విజా ప్రజాం విన్దతే హ।
ఋత్విజా ప్రజాం విన్దత ఇత్యర్థవాదోక్తె ఋతావుపే
యాత్తస్మిన్ సంవిశేదిత్యాదౌ నిత్యే ఋతుగమనే స్త్రీపుంససా
ధారణ్యాచ్ఛ్రుతిపద్ధాయాం ప్రజాయామేవ ముఖ్యత్వేనావగమ్యతే
ప్రజనయతేః ప్రజేతి వ్యుత్పత్త్యా ప్రజననశక్తిమతః స్త్రీపుంసస్యై
వ ప్రజాశబ్దవాచ్యత్వాత్ న నపుంసకస్య తస్య శుక్రశోణితసామ్య
జన్యత్వేనాన్తరీయకత్వాత్॥

అతఏవ అనధీత్య ద్విజో వేదమనుత్పాద్య చ సన్తతిం। అనిష్ట్వా వివిధై
ర్యజ్ఞైర్మోక్షమిచ్ఛన్ పతత్యధ ఇతి। తాదృశ్యా ఏవ సన్తతేరనుత్పా
దేఽధఃపాతః స్మర్యతే॥

సన్తనోత్యన్వయమితి సన్తతిః ప్రజాపర్యాయ ఏవ। ప్రజాస్యా
త్సన్తతౌ జనే ఇతి కోశాత్॥

ఏవమపత్యార్థం స్త్రియస్సృష్టాః స్త్రీ క్షేత్రం బీజినో నరాః
క్షేత్రం బీజవతే దేయం నాబీజీ క్షేత్రమర్హతీత్యత్రాపత్యశబ్దో
వ్యాఖ్యాతః। అపత్యం కస్మాదపతితం భవతి। నానేన పతతీతి వేతి యా
స్కస్మరణాత్। ఆత్మజస్తనయస్సూనుస్సుతః పుత్రః స్త్రియాం త్వ
మీ। ఆహుర్దుహితరం సర్వేఽపత్యం తోకం తయోస్సమే ఇతి కో
శాచ్చ॥

యద్యత్ర పుమాన్ పురుమనా భవతి। పుంసవతేర్వ్వేతి యాస్కోక్త్యా పుం

ఏవంబహువ్రీహి పరంతదాపునః తేర్నైమిత్తికత్వముక్త్యైవ। ప్రసవకర్తృత్వమి
థునపరత్వేన వ్యాఖ్యాయతాం॥

౭॥ అతఏవయాజ్ఞవల్క్యేనమిథునాన్నపుత్రాద్వాయాదా ఇతివదతాన్యక్శ్లో
కాభ్యాముపన్యస్తం। అఙ్గాదఙ్గాత్సంభవసి హృదయాదధిజీవసే।
ఆత్మా వై పుత్రనామాసి స జీవ శరదశ్శతమితి। అవిశేషేణ పుత్రా
ణాం దాయో భవతి ధర్మతః। మిథునానాం విసర్గాదౌ మనుస్స్వా
యంభువోఽబ్రవీదిత్యత్ర పుత్రపదం మిథునపరం దర్శితవాన్॥

౮॥ నచాత్ర మిథునపదేన పుత్రస్నుషా పరమితి వాచ్యం అఙ్గాదఙ్గా
త్సంభవతీత్యస్యాసంగతేః। నదుహితరిత్యేకె పుమాన్ దాయాదో
దాయాదా స్త్రీతి విజ్ఞాయత ఇత్యేకీయమతే దుహితృనిరాకరణాసం
గతేశ్చ॥

౯॥ యచ్చ నాపుత్రస్య లోకోస్తీత్యాదౌ పుత్రపదం తదపుత్రభయపరమే
వ భ్రాతృపుత్రేష్వస్రుదుహితృభ్యామితి చాశీని నాపుత్రపదదుహితృ
పదయోరేకశేషస్మరణాత్। ఏతేనాపుత్రేణైవ కర్తవ్యః పుత్ర
ప్రతినిధిస్సదేత్యాదావపుత్రపదం వ్యాఖ్యాతం॥

౧౦॥ తత్సాననంచ పుత్రికాకరణలింగమగ్రే వక్ష్యతే॥

౧౧॥ అత ఏవోక్తం తత్సమః పుత్రికాసుత ఇతి। అఙ్గాదఙ్గాత్సంభవ
త్పుత్రవద్దుహితా నృణామితి చ। యది చాన్యష్ట వైకల్యేన కన్యాసు
దత్తదాన్యష్టప్రతిప శ్చాద్ధాదినా తత్సంపాదనం కార్యం కృష్ణం
ధిశ్రాద్ధాదినా పుత్రాన్ సృష్టస్యైవ॥

౧౨॥ యత్తు గమనకరణికాయామేవ గచ్ఛేత్ పుత్రం జనయేదితి పుత్ర
స్యైవ భావ్యత్వం ప్రతీయతే తత్ప్రజాపతోపాత్తయో స్త్రీపుం
సయోరర్థ్యైపుత్ర స్యేత ద్వాక్య విహితగుణఫలతయా అవధృత
త్వానువాదస్సపుత్రార్థిప్రవృత్త్యర్థః॥

౧౩॥ గుణాశ్చ యుగ్మనిశాసు పుత్రాధిక్యం స్త్రీణాం కామతేందుసౌకర్యపుం
నాపూర్వాద్యయోరయోగిమఘాదిభిరేవ ఏవమిత్యాదినాస్
మృతాః॥

౧౪॥ ఆశ్వలాయనేనాపి పాణిగ్రహణే పుత్రపత్న్యోః గుణఫలత్వం ప్రకటితం । గృభ్ణామి తే సౌభగత్వాయ హస్తమిత్యంగుష్ఠమేవ గృహ్ణీయాత్ । యది కామయేత పుమాంస ఏవ మే పుత్రా జాయేరన్నిత్యంగులీరేవ స్త్రీకామో రోమాంతే హస్తం సాంగుష్ఠముభయకామా ఇతి॥

౧౫॥ ఏతేన స్త్రీయోరాయుస్మాన్ సుర్వాతి స్త్రీష్వప్యపి వ్యాఖ్యాతం॥

౧౬॥ తస్మాత్పుత్రస్యైవ శాస్త్రైకత్వేన పరలోకసాధనతయా పుత్ర్యా అపి గౌణశ్రాద్ధాదివిధిసాధనత్వేన సిద్ధే ముఖ్యత్వే తదపచారే ప్రతినిధిత్వమేవ॥

౧౭॥ దుహితా దుహితా దూరే హితా వా దోగ్ధి వేతి నిరుక్త్యా దుహితుః దౌహిత్రద్వారాపి పిత్రుపకారకత్వం దర్శయతి। యాస్కీ మనురపి పుత్రదౌహిత్రయోర్లోకే విశేషో నోపపద్యతే। దౌహిత్రోపి హ్యముత్రైనం సంతారయతి పౌత్రవదితి। మహాభారతే। గాంధార్యుక్తిశ్చ। ఏకాపి లాధికా బాలా భవిష్యతి గరియ్యసి। తేన దౌహిత్రజాన్ లోకాన్ ప్రాప్స్యామీతి మే మతిః। అన్యత్రాపి। దుహితరం ఏవమాతాపిత్రోర్గతిమారసాంగపుత్రః నిపతద్యదిపాయుయాం ఇతి దౌహిత్రేరుద్ధృతః। పూర్వమితి దౌహిత్రే రష్టకాదిషు। కానీనే స్వాగతీ పుత్రే ॥

౧౮॥ ఏవం చాప్యసదుహిత్రభావే దౌహిత్రకృతలోకప్రాప్త్యర్థం తత్తత్రజాదిదుహితౄణామపి ప్రతినిధిత్వేనోపాదానం సిద్ధమేవ। న తు దుహితృప్రతినిధిత్వవచనమస్తి॥

౧౯॥ యద్యేవం తర్హి భర్త్రపచారే దేవరస్యైవ భార్యాపచారే స్యాలికాయాః ప్రతినిధిత్వం స్యాత్॥

౨౦॥ నహి శ్వశురశరీరావయవాన్వయేన సాదృశ్యాదితి చేన్నైవం నహి శ్వశురశరీరావయవాన్వయమేవ భార్యోపాదానం కింతు తస్య సం

సర్వత్ర స్త్రీత్వేనావతత్వాల్లికాయామపి యత్ర చ కనిష్ఠాదౌ
తదస్తి తత్ర భవత్వేవ తస్యాః జ్యేష్ఠాప్రతినిధిత్వం యథాహ వ్యా౽రే
కముఖేన యోగీశ్వరః। తస్యామస్యాం సవర్ణాయాం ధర్మకార్యం
న కారయేత్। సవర్ణాసు విధౌ ధర్మ్యే జ్యేష్ఠయా న వినేతరా॥

౨౧॥ తస్మాత్సిద్ధమాసాం న్యాయత ఏవ ప్రతినిధిత్వం తత్ర క్షేత్రజగూఢజ
కానీనసహోఢపౌనర్భవానాం పంచానాం సాధ్యే క్షేత్రజో
త్పాదనం మనురేవాహ దేవరాద్వా సపిండాద్వా స్త్రియా సమ్యక్
న్నియుక్తయా ప్రజేప్సితాధిగంతవ్యా సంతానస్య పరిక్షయ ఇత్యనే
న సంతానస్యోభయవిధస్య పరిక్షయే ఉభయవిధాయాః ప్రజాయా
ఇష్టత్వేన యథాయథం ప్రతినిధిత్వమిత్యర్థః॥

౨౨॥ ఇతరాసు చ తస్పృష్టనోత్పాదనవిధ్యపేక్షా లోకస్వభావసిద్ధత్వాత్

౨౩॥ తాసాం చ నామాని పుత్రవత్తాన్యేవ ప్రవృత్తినిమిత్తస్యోభయత్రా
పి తుల్యత్వాత్॥

౨౪॥ తాసాం చౌరసప్రతినిధిత్వం సకలావయవారబ్ధత్వేన న్యాయత ఏ
వ సిద్ధం। స్త్రీత్వ్యపచారేణ వారాణామివ అవయవవైకల్యం చ స్త్రీ
వయవమాత్రాన్వయేన భర్త్రవయవాన్వయాభావాత్॥

౨౫॥ అత్త్వేవం క్షేత్రజాదీనాం చ పౌత్ర్యాణాం ఔరసముఖ్యప్రతినిధి
త్వం న్యాయబలాత్। దత్తకక్రీతకృత్రిమదత్తాత్మాపవిద్ధానాం నా
యాంభావే కథమస్తు ప్రతినిధిత్వం॥

౨౬॥ మైవం శాస్త్రాపి సజాతీయేష్వేవ ప్రోక్తస్తనయేషు మయాఽపి ధీరి
తి। యోగిప్రతిపాదితసజాతీయత్వాదిసాదృశ్యసద్భావాదత్రైవ
న్యాయప్రసరః॥ ఉపపాదితం చైతదధస్తాత్। పుత్రప్రతినిధిః
చారే॥

౨౭॥ నను క్షేత్రజాదీనాం పంచానాం స్త్రీవయవాన్వయేన దత్తకా
నాం పంచానాం సజాతీయత్వేనాస్తు ప్రతినిధిత్వం పూర్వాభావే పః
పరఇతి క్రమవిధానం తు కథం సాదృశ్యావిశేషాదితి చేన్నైవం॥

౨౮ పూర్వపూర్వశ్రేయస్త్వనేనాన్వయః। తథాహ విష్ణుః। ఏతేషాం పూర్వపూర్వశ్రేయాన్ క్రియోపసృష్టాన్ సృష్టవిశేషః దృష్టమన యవప్రత్యాసత్త్యాదిఅగృహ్యం। తథ్యాదివచనం తు నియమార్థం। యదిసాక్షం సపిండస్యాభికానక్షిప్తయాదిత్యాదివత్-

౨౯ విశేషాంతరమస్మత్కృతాయాం విష్ణుస్మృతి టీకాయాం। తత ఏవ వైజయంత్యామవధేయం।

౩౦ దుహితృప్రతినిధౌ పురాణేషు లింగదర్శనాన్యుపలభ్యంతే తత్ర చ త్వేకాయః। రామాయణే బాలాకాండే। దశరథం ప్రతి సుమంత్రస్య సనత్కుమారోక్త భవిష్యదనువాదాలింగం। ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతో భవిష్యతి సుధార్మికః నామ్నా దశరథో శ్రీమాన్ సత్యసరా క్రమః సఖ్యం తస్యాంగరాజేన భవిష్యతి మహాత్మనః కన్యా చాస్య మహాభాగా శాంతా నామ భవిష్యతి। అపుత్రస్త్వంగరాజో హి లోమపాద ఇతి శ్రుతః। స రాజానం దశరథం ప్రార్థయిష్యతి భూమిపః అనపత్యోస్మి ధర్మజ్ఞ కన్యేయం మమ దీయతాం। శాంతా శాంతేన మనసా పుత్రార్థే పరివర్జనీ తతో రాజా దశరథో మనసా విచింత్య చ। దాస్యతే తాం తదా కన్యాం శాంతామంగాధిపాయ సః ప్రతిగృహ్య చ తాం కన్యాం స రాజా విగతజ్వరః। నగరం యాస్యతి హృష్టః ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా। కన్యాం తాం ఋష్యశృంగాయ ప్రదాస్యతి స వీర్యవానిత్యాది। తత్రైవ లోమపాదం ప్రతి దశరథ వాక్యం। శాంతా తవ సుతా ఏవ సహ భర్త్రా విశాంపతే మదీయం నగరం యాంతు కార్యం హి మహదుద్యతమితి। తత్రైవ ఋష్యశృంగం ప్రతి లోమపాద వాక్యం। అయం రాజా దశరథస్సఖా మే దయితస్సుహృత్। అపత్యార్థం మమానేన దత్తేయం వరవర్ణినీ। యాచమానస్య మే బ్రహ్మన్ శాంతా ప్రియతరా మమ। సోయంతే శ్వశురో ధీర యథైవాహం తథా స్మృత ఇత్యాది॥

అత్ర దీయతాం దాస్యతే ప్రతిగృహ్య దత్తేతి దానవిధిః స్పష్ట ఏవ తథా అపుత్ర ఇత్యుపక్రమ్య పుత్రార్థ ఇత్యుపసంహారా దౌరసపుత్రీ

వస్తుతః పుత్రస్యాపి పుత్రప్రతినిధిత్వావత్ఛిలిగపాత్రే॥

౩౨ క్రీతాయాం హేమాద్రౌ। స్కందపురాణే — కృత్యానువర్ణనే నవరాత్రి యాంశుకన్యాకాంధర్మేణవిధి నావాహయన గోత్రే పియుజ్యతే సైం గేపి। కన్యాంలక్షణసంపన్నాంసర్వదోషవివర్జితాం। మాతాపి త్రోస్తుసంవాదం॥కృత్వాదత్వాధనంమహత్। ఆత్మీకృత్యశుభే స్థా నేవస్త్రంకృత్వాశుభంనవం। భూషణైర్భూషయిత్వాతుగంధై ర్మాల్యైరథార్చయేత్। నిమిత్తానిసహాయ్యోక్త గోత్రనక్షత్ర కాదికం। ఉభయోశ్చ ప్రతమాలోక్య ఊభ్వోసద్ద్రవ్యాద్యతత్రతం। దా తవ్యాశ్రోత్రియాయైవబ్రాహ్మణాయతపస్వినే। సాహదన్నేత దాయవిధినాబ్రహ్మచారిణఇతి॥

౩౩ అత్రనువర్ణనేనాత్మీకృత్యధనందత్వేత్యాదిశబ్దైః క్రయవిధిస్పష్ట ఏవ॥

౩౪ కృత్రిమాయాం హరివంశే శూరాపత్యగణనాయాం మహిమ్న ఆ జ్ఞిరెశూరాద్భోజ్యాయాంపురుషాదశవసుదేవోమహాబాహుః పూ ర్వమానకదుందుభిః॥ ఇత్యుపక్రమ్య దేవభాగస్తతోజజ్ఞేతథాదేవ శ్రవాః। పునః అనాధృష్టిఃకనవకోవత్సవానథగృంజనః। శ్యామ శ్శమికోగండూషః పంచచాస్యవరాంగనాః ఇతిపుత్ర్యావిధాయపృ థుకీర్తిః। పృథాచైవశ్రుతదేవాశ్రుతశ్రవాః। రాజాధిదేవీచ థాపంచైతావీరమాతర ఇతి। పంచాపివిగణయ్యసపృథాయుమిహితర చక్రేకుంతిం తాంపాండురావహత్। యస్యాంసధర్మవిద్రాజా ర్మాజ్జజ్ఞే యుధిష్ఠిర ఇత్యాది॥

౩౫ అత్ర చక్ర ఇతి కర్తురేవవ్యాపారశ్రవణాదస్యాః కృత్రిమత్వం॥

౩౬ పద్మేభూమిఖండేచ అసీత్పురాదికః పూర్వంబ్రాహ్మణో వేదపార గః। తస్యాసీన్నందికాభార్యావంధ్యాతుబహుళోభినీ తస్యాః పత్యు ససంజాతంవృద్ధత్వాత్సాంధ్యభావతః। తేనాన్యస్యసుతాయాతుసు శీలారూపసంయుతా బ్రాహ్మణస్య కులేజాతా గృహీత్వాపో షితాస్వయం। తాంచపుత్రీంగృహీత్వాబ్రాహ్మణీసాహ్యపాలయ త్। వివాహార్థంతుఃప్రస్యదత్తాసోమశర్మణేచ। వేదోక్తవిధి

నాత్రాపివాహనకరోత్తరేత్యాది॥

౩౭ అత్రాపి స్వయం గృహీత్వేతి శ్రవణాత్ కృత్రిమస్యైవ లింగం నచాస్వీయం। పోషితత్వాత్స్వీయస్స్యాదితి। గ్రహణపోషణయోః స్వత్వప్రత్యయాభిహితసమానకర్తృకత్వేనైవ స్వీయం పోషణస్య సిద్ధత్వాత్ ॥

౩౮ దత్తాస్త్రీకాద్యాః। పురాణాంతరేష్వప్యపవిద్ధాయు। మహాభారతే ఆదిపర్వణి శకుంతలైవ దుష్యంతశకుంతలా సంవాదానువాకఏవ వాక్యం జనయామాస మునిః మేనకాయాం శకుంతలాం। ప్రస్థే హిమవతశ్చైవ మాలినీమభితో నదీం జాతముత్సృజ్య తం గర్భం మేనకా మాలినీమను। కృతకార్యా తతస్తూర్ణమగచ్ఛచ్ఛక్రసంసదం। తం వనే విజనే గర్భం సింహవ్యాఘ్రసమాకులే దృష్ట్వా శయానం శకునాస్సమంతాత్। పర్యవారయన్ నేమాం హింస్యుర్వనే బాలాం క్రవ్యాదా మాంసగృధ్నినః। పర్యరక్షంస్తతస్తాం తు శకుంతా మేనకాత్మజాం। ఉపస్ప్రష్టుం గతశ్చాహమపశ్యం శయితామిమాం। నిర్జనే విపినేఽరణ్యే శకుంతైః పరివారితాం। ఆనయిత్వా తతశ్చైనాం దుహితృత్వే న్యవేశయం। శరీరకృత్ప్రాణదాతా యస్య చాన్నాని భుజ్యతే। క్రమేణైతే త్రయోప్యుక్తాః పితరో ధర్మశాసనే। నిర్జనే తు వనే యస్మాచ్ఛకుంతైః పరివారితా। శకుంతలేతి నామాస్యాః కృతం చాపి తతో మయా। ఏవం దుహితరం విద్ధి మమ విప్ర శకుంతలాం। శకుంతలా చ। ఏతదాచష్ట పృష్టస్సన్ మమ జన్మ మహర్షయే। సుతాం కణ్వస్య మామేవం విద్ధి త్వం మనుజాధిప। కణ్వం హి పితరం మన్యే పితరం స్వం న జానతీతి॥

౯ అత్రోత్సృష్టగ్రహణాదపవిద్ధాభిన్నస్పష్టమేవ తథైవం। తత్ర ద్వ్యాస్య వినాభ్యాసలింగదర్శనాన్నైవ తత్త్వన్నిషిద్ధిః సకర్తృత్వేనాలం పల్లవనేన॥

యేడో సెక్షను ముగిసినది.

ఎనిమిదో సెక్షను.

అథ కృత్రిమాశౌచనిర్ణయః। తచ్చ జనకమతేనాస్పర్శం। నాన్యత్ర గోత్రరిక్థే జనయితుర్నభజేద్దత్రిమస్సుతః। గోత్రరిక్థానుగః పిండ

ణోవ్యపైత్రికవతస్సైదితిమనువచనాత్॥

౨ అత్రచసప్తధాపిండ, ద్వాత్రిశౌచాదిసకలపితృగోత్రసంబంధపిండదా
నాదేరపి తద్భూతగోత్రరిక్థయోరివ నివృత్తిశ్రవణాత్। ప్రేతపిండ
దానాదేశ్చాశౌచపూర్వాంగత్వనియమాత్॥

౩ తతశ్చపిండనివృత్త్యాచాశౌచనివృత్తిరర్థాసిద్ధైవ అసగోత్రస్సగో
త్రావాయది స్త్రీయదివాపుమాన్ ప్రథమేహనియోదద్యాత్సదశా
హంసమాపయేత్। ప్రగ్రాహణాంతు నైవస్యాత్తత్పూర్వేస్తత్రథా
పిచ। యావదాశౌచముదకంపిండమేకంచదద్యురిత్యాది వాక్యప
ర్యాలోచనయాపిండాశౌచయోస్సమవ్యాప్తిసిద్ధేస్సప్రత్యక్త్రిక
తజ్జనకాదీనాంచపరస్పరంనాశౌచాది॥

౪ యత్తుబైజికాదపిసంబంధాదనుధ్యాదఘంత్ర్యహమితితదపవ్యైపై
త్రికవతస్సంబంధేత్యనేనాపాదితాశౌచాతిరిక్తస్థలేతస్యసావకాశత్వా
త్। కించాశౌచోదకదానాదౌగోత్రసపిండయోస్సమ్మిళితయోర్నిమి
త్తత్వావగమాత్। అన్యతరాపాయే। నతన్నిమిత్తకాశౌచాది॥

౫ తథాచశంఖలిఖితౌ। సపిండతాతువిజ్ఞేయాగోత్రతస్సాప్తపౌరుషీ
పిండశ్చోదకదానంచశౌచాశౌచ తథానుగమితి॥

౬ ప్రతిగ్రహీతృపిత్రాదీనాంతుదత్తకానిమిత్తత్రిరాత్రమాశౌచం।
తథాహబృహస్పతిః అన్యాశ్రితేషుదారేషు పరపత్నీసుతేషుచ। గ
తేష్వాత్మన్యపత్యేషు త్రిరాత్రేణద్విజోత్తమాః। ఇత్యత్రత్రిరాత్ర
శౌచవిధానంచ ప్రతియోగికాంక్షాయాంత్వాంతప్రత్యాసత్తేః

౭ పుత్రాంతరరహితానాం పితృసపిండానాంతు పృథగాహమనురపి
సూతకేమృతకేచైవత్రిరాత్రంపరపూర్వయోః ఏకాహస్తుసపిండా
నాం త్రిరాత్రంయత్రవైపితురితి॥

౮ యద్యపిదత్తకాదీనాముత్పన్నానామేవాంగీకారాత్। పరిగ్రహీతృ
స్తత్పిత్రాద్యాశౌచంనఘటతే తథాపి తదంత్యోత్పత్త్యాశౌచం
నఘటతే మృతపిత్రాద్యాశౌచంఘటతఏవేతి సూతకనిర్దే
శస్యాపిసమానజాతీయానామేవపుత్రాణాంతథాచబ్రహ్మపురాణం

ఔరసం జీజాయిత్వాత్ సర్వవర్ణేషు సర్వదా। క్షేత్రజాదిషు పుత్రేషు జాతేషు నమృతేషు చ। ఆశౌచం త్రిరాత్రం స్యాత్సమాన మితి నిశ్చయకృతిః॥

౧౦ సర్వదా సర్వ కాలము పనయ నానంతరే నాశి॥

౧౧ అన్యాశ్రితేషు దారేషు పరపత్నీసుతేషు చ। గోత్రిణస్స్నానశుద్ధా స్స్యుస్త్రిరాత్రేణైవ తత్పితా ఇతి॥

౧౨— అయద్యపి ప్రతిగ్రహీతృకుర ణేన దత్తకస్య గర్భాశౌచం న ఘటతే సపిండన గోత్రయోర్నివృత్తత్వేన ఆశౌచమపి శేషశ్చ హత్యాదో పలభ్యతే తథాపి గురోః। ప్రేతస్య శక్యస్య పిత్ర్యమేవ సమాచరన్। ప్రైతాహార్య స్మృతస్త్రిదశరాత్రేణ శుద్ధ్యతి ఇతి మరీచి వచనాత్ సిద్ధ్యస్య। గురుప్రేతకార్యకరణనిమిత్తం దశాహాశౌచముక్తం భవతి॥

౧౩ అత్ర గురుశబ్దాచార్యాదిరూపో గురురత్వముక్తా। స్తి ఉపనయనాదికర్తృత్వాత్। అతశ్చ దత్తకస్య ప్రతిగ్రహీతృక్రియాకరణ ఏవ దశరాత్రాశౌచం సిద్ధ్యతి అన్యథా త్రిరాత్రమేవ। పూర్వోక్త వచనాత్॥

౧౪ ఏవం చ వక్ష్య పూర్వోక్తి క్రియా ప్రతిగ్రహీతృ స్త్రీ పురుషాంతర వర్తినః సపిండమరణే ఏకాహః। ఏకాహాత్తు సపిండానామితి పూర్వోక్తమరీచివాక్యాత్॥

౧౫ సోదకసగోత్రయో మరణే స్నానమాత్రం। అన్యాశ్రితేషు దారేషు పరపత్నీసుతేషు చేతి పూర్వోక్తప్రజాపతి వాక్యాత్॥

యెనిమిదోశకస్నము ముగిసినది-

తొమ్మిదోశకస్నము-

౧ అథ దత్తపుత్రకర్తృకశ్రాద్ధనిర్ణయః। తథా చ। జాతుకర్ణ్యః। ప్రత్యబ్దం పార్వణేనైవ విధినా క్షేత్రజౌరసౌ। కుర్యాతామితరే కుర్యురేకోద్దిష్టం సుతా దశేతి॥

ప్రత్యబ్దమితి సామాన్యోపాదానేన ముఖాదిశ్రాద్ధప్రాప్తావపి క్షయాహశ్రాద్ధమేవా వివక్షితం। పతుగణ తస్య దేవస్వామి రసస్య క్షిప్తామపు మంసర్వత్రా నైకగోత్రాణా మేకోద్దిష్టం కుర్యాదితి। పరాశర వా

క్రీతయోరపి పవోపాసనాత్॥

౩ న చ పుత్రాన్వయైకగోత్రపదం మాతామహాదిపరం। తస్య పిత్రౌరసపద సమభివ్యాహారేణ। ఔరసప్రతియోగ్యనౌరసపుత్రపరత్వస్యైవౌ చిత్యాత్ అన్యథా పితుః పుత్రేణ కుమోహః శ్రీపుత్రపక్షకశతేష్వపి తస్యై తానత్రైవ అర్థసిద్ధౌ ఔరసపదోపాదానానర్థక్యప్రసంగాత్। న చ మాతామహాదీనాం పితృయోహి పోక్తోద్దిష్టమేవ భవతీతి నియమోస్తి॥

౪ తథా చ మరీచిః। తుమాః పితరమారభ్య త్రయో మాతామహాః స్మృతాః। తేషాం తు పితృవచ్ఛ్రాద్ధం కుర్యుర్దుహితృసూనవ ఇతి॥

౫ ఏకత్రియాణాం మాతామహానాం శ్రాద్ధవిధానాత్ పార్వణమవగమ్యతే। న చ పితృవదిత్యనేన మాతామహానామపి పార్వణైకోద్దిష్టయోర్వికల్పః। తస్య మాతామహశ్రాద్ధేతికర్తవ్యతావిధానపరత్వాత్।

౬ కించ। కర్షూసమన్వితం ముక్త్వా తథాద్యం శ్రాద్ధషోడశం। ప్రత్యాబ్దికం తు శేషేషు పిండాస్స్యుః షడితి స్థితిరిత్యత్ర ప్రత్యాబ్దికశబ్దస్యాపి ప్రత్యాబ్దికశబ్దవన్మఘాదిశ్రాద్ధపరత్వం యుక్తం న స్యాత్॥

౭ ఇష్టాపత్తిరితి చేన్న మఘాదిష్వపి కర్తృకాదిన్యాయేనైకోద్దిష్టాపత్త్యాపత్తేః తత్ర సాపేక్షప్రత్యాబ్దికశబ్దేన శ్రాద్ధమాత్రసంగ్రహేణైవ షణ్ణాభి ధానే శ్రాద్ధాంతరాభావేన పర్యుదాసాసంభవాత్॥

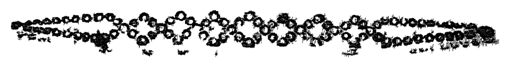
౮ తస్మాదౌరసేనేవ దత్తకేనాపి మాతామహానాం శ్రాద్ధం పార్వణమేవ కార్యం। ఇతరైర్దత్తకాదిభిరేకోద్దిష్టమేవ ఇత్యేవమవ్యవస్థాపాదియా పిత్యాలం విస్తరేణ॥

తొమ్మిదో సెక్షను ముగిసినది.

పదో సెక్షను.

౧ అథ దత్తకవిభాగః। తత్రౌరసే స్పష్టత్వేనం శే త్రపతి హి ఔరసపుత్రస్యైకచతుర్థభాగభాగీ స్యాద్దత్తక ఇతి తద్భావేత్సునగ్రహః॥

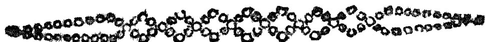
౨ ఇతి శ్రీ ధర్మాధికారి రామపండితాత్మజ శ్రీ నందపండిత విరచితా దత్తకమీమాంసా సమాప్తా॥ దత్తక మీమాంస ముగిసినది.

శుభమస్తు అవిఘ్నమస్తు

దత్తకచంద్రిక. మొదటిశక్నను.

౧ చంద్రికాసక్తసంజాతసంశయధ్వాంతచంద్రికా। చంద్రికాలోకనే
ఛ్ఛావేనకృతాదత్తచంద్రికా॥

౨ మన్వాదివాక్యైః వృతేషు వివాదమార్గేష్వష్టాదశస్వపియద్య
స్మృతిచంద్రికాయాం।కయ్యుక్తగ ర్థాః ధినః వివేచితోయుస్పర్యాప్త
చాత్రః తతోవిస్తృతోవిశేషాత్॥

౩ తత్రాహమనుః। అపుత్రేణసుతఃకార్యో యాదృక్తాదృక్ప్రయ
త్నతః। పిండోదకక్రియాహేతోర్నామసంకీర్తనాయచ।అత్రిశ్చ
అపుత్రేణైవ కర్తవ్యఃపుత్రప్రతినిధిస్సదా। పిండోదకక్రియాహే
తోర్యస్మాత్తస్మాత్ప్రయత్నతః॥

౪ అపుత్రేణ। అజాతపుత్రేణ మృతపుత్రేణవా అపుత్రోమృతపు
త్రోవాపుత్రార్థంసముపోష్యచేత్। శౌనకసంవాదాత్॥

౫ తేనపుత్రత్వాత్। జ్యేష్ఠేనజాతమాత్రేణపుత్రీభవతిమానవః
పితౄణామనృణశ్చైవ సతస్మాత్సర్వమర్హతీతి। మనువచనా
వగత। ఋణపరిహారేపి। తత్పుత్రమరణే। పిండోదకాద్యర్థం
పునఃపుత్రకరణమావశ్యకం॥

౬ అత్ర।పుత్రపదం। పౌత్రప్రపౌత్రయోరప్యుపలక్షణంతయోర
ఃపిండదాతృత్వవంశకరత్వావిశేషాత్।అన్యథాసత్యపిపౌత్రే మృ
తపుత్రస్యనిమిత్తపుత్రపరిగ్రహప్రసక్తేరతః। ఏత్ర పౌత్రప్రపౌ
త్రరహితస్యైవపుత్రీకరణావగమ్యతే॥

౭ అపుత్రేణేత్యత్రపుంస్త్వకత్వనాన్వివక్షితే మపి శేషణతయావివక్షి
తత్వా [illegible] తేనదత్తకస్త్రియాపిగ్రాహ్యత్వాదైకపుత్ర [illegible] దేశ్యం

ద్యాద్వా మహిష్యా యణస్య ద్వాభ్యాంపరిగ్రహస్యైకస్యైవహారోక్త్వా
త్। స్త్రియాః భర్తురనుజ్ఞయాఽధికారః॥ యథాహవసిష్ఠః। న
స్త్రీ పుత్రందద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వాన్యత్రానుజ్ఞానాద్భర్తురితి
౮ ప్రతినిధిరితి। సచ క్షేత్రజాదిరేకాదశవిధః। యథాహమనుః। క్షేత్ర
జాదీంత్సుతానేతానేకాదశ యథోదితాన్। పుత్రప్రతినిధీనాహుః
క్రియాలోపాన్మనీషిణః॥ బృహస్పతిః। పుత్రాస్త్రయోదశప్రో
క్తామనునాయేనుపూర్వశః। సంతానకారణంతేషామౌరసఃపుత్రి
కాతథా। ఆజ్యంవినాయథాతైలం సద్భిఃప్రతినిధీకృతం। తథైకాదశ
పుత్రాస్తుపుత్రికౌరసయోర్వినా॥
౯ తత్రాపి। కలౌనసర్వేషామభ్యనుజ్ఞానంఅనేకధాకృతం। పుత్రా
ఋషిభిర్యేపురాతనైః। నశక్యాస్తేధునాకర్తుంశక్తిహీనతయా
నరైరితివచనాత్। దత్తౌరసేతరేషాంతుపుత్రత్వేనపరిగ్రహఇత్యా
ద్యభిధాయ ఇమాన్ ధర్మాన్ కలియుగేవర్జ్యాన్ నాహుర్మనీషిణఇ
తిదత్తకేతరప్రతినిధినిషేధాత్॥
౧౦ అథోదత్తకవిధిర్నిరూప్యతే। తత్రశౌనకః। బ్రాహ్మణానాంసపి
ండేషుకర్తవ్యఃపుత్రసంగ్రహః। తదభావేసపిండోవా అన్యత్ర
తునకారయేత్॥
౧౧ సపిండేష్వితిసామాన్యశ్రవణాత్సమానా సమానగోత్రేష్విత్య
ర్థః। తథాచసపిండాభావేసపిండస్తదభావేభిన్నగోత్రోపి గ్రా
హ్యఇత్యాహ। శాకలః। సపిండాపత్యకంచైవసగోత్రజమథాపి
వా। అపుత్రకోద్విజోయస్మాత్పుత్రత్వేపరికల్పయేత్। సమాన
గోత్రజాభావేపాలయేదన్యగోత్రజం। దౌహిత్రంభాగినేయం
చమాతృష్వస్రుసుతంవినేతి॥
౧౨ అన్యత్రతునకారయేదితిబ్రాహ్మణాతిరిక్తః। క్షత్రియాదిరస
మానజాతీయోదత్తకోవ్యావర్త్యతే। యథాహమనుః। మాతాపి
తావాదద్యాతాంయమద్భిఃపుత్రమాపది। సదృశంప్రీతిసంయుక్తం
సజ్ఞేయోదత్రిమస్సుతః॥

౧౩ ఆపది॥ పుత్రగ్రహీతుః పుత్రత్వే.

౧౪ సదృశం సజాతీయం యత్తు సదృశం సజాతీయం [illegible]। [illegible] ప్రత్యాసన్నసజాతీయాదరపి బ్రాహ్మణస్య పుత్రో [illegible] [illegible] వ్యాఖ్యాతం తత్ర యమక్షేత్రసంబంధి [illegible] [illegible] [illegible] స్తయోః పిండోదకదాన [illegible]। [illegible] సంకీర్తనాదిప్రయోజనకత్వాత్పుత్రత్వం [illegible] [illegible] స్త్రీయత్వాత్। పరంపరయా [illegible] తయోః గోత్ర [illegible] త్రభాగిత్వం॥

౧౫ యదాహ కాత్యాయనః॥ అసవర్ణాస్తు గోత్రసాధారణ [illegible] [illegible]। తథా శౌనకః॥ [illegible] సజాతీయో గృహీతోపి [illegible] [illegible] త్। అంశభాగినం కుర్యాత్ప్రజ్ఞానకస్య గృహీతత్। [illegible] నాపి। సజాతీయస్య పిండదాతృత్వే [illegible] గృహీత [illegible] సజాతీయస్య పుత్రత్వం [illegible] [illegible]। [illegible] స జాతీయస్య గోత్ర [illegible] రిక్థభాక్ [illegible] యోరంశమాత్రం కిరస్య [illegible] గోత్రసాధారణమాత్రం [illegible] తత్ప్రవృత్తి [illegible]॥

౧౬ వస్తుతస్తు। [illegible] వచనే సదృశపదస్య సజాతీయార్థకత్వేన యు [illegible] పరత్ర తాదృశదత్తకస్య విభాగప్రశ్నేనాదసవర్ణస్యాపి భాగాసంభవాత్॥

౧౭ దౌహిత్రం భాగినేయం చేతి దౌహిత్ర భాగినేయ [illegible]॥ శూద్రాతిరిక్తవిషయః॥ తథా చ శౌనకః॥ క్షత్రియాణాం స్వజాతౌ చ గురుగోత్రసమేపి వా। వైశ్యానాం వైశ్యజాతేషు శూద్రాణాం శూద్రజాతిషు। సర్వేషామేవ వర్ణానాం జాతిష్వేవ న చాన్యతః దౌహిత్రో భాగినేయశ్చ శూద్రైస్తు క్రియతే సుతః। బ్రాహ్మణాదిత్రయాణాం నాస్తి భాగినేయస్సుతః క్వచిత్॥

౧౮ గురుగోత్రసమేపివేతి క్షత్రియాణాం ప్రాతిస్వికగోత్రాభావాద్గురుగోత్రనిదేశః॥ పౌరోహిత్యాన్ రాజన్యవిశాం ప్రవృణీతే

తి। సూత్రేణతస్యపురోహితగోత్రభాగిత్వోక్తేః॥

౧౯ జాతిష్వేవనచాన్యత ఇతినియమఃసజాతీయసంభవేవిజాతీయనిషేధార్థః॥ అన్యథాప్రాగుక్తకాత్యాయనవిరోధస్స్యాత్॥

౨౦ తత్రాపిసన్నిహితసపిండేషుసతిభ్రాతృసుతేసఏవపుత్రః కార్యఇత్యాహమనుః। సర్వేషామేకజాతానామేకశ్చేత్పుత్రవాన్భవేత్। సర్వేతేతేనపుత్రేణపుత్రిణోమనురబ్రవీత్। బృహస్పతిః యద్యేకజాతాబహవోభ్రాతరస్సహోదరాః। ఏకస్యాపిసుతేజాతేసర్వేతేపుత్రిణస్స్మృతాఇతి। అత్రవచనద్వయేపిభ్రాతృసుతేచపుత్రప్రతినిధితయాకథంచిత్సంభవత్సన్యోనప్రతినిధిః కార్యఇత్యవగమ్యతే॥

౨౧ నచాపత్యముత్పాదయితవ్యమితినిత్యోయంవిధిః॥ సయథాకథంచిత్పాలనీయస్తత్రభ్రాతృవ్యపుత్రాతిదేశేనతత్ఫలస్యపిండోదకాదేరలోకతాపరిహారస్యచసిద్ధత్వేననపునస్తత్రప్రవృత్తిరతఏవకృతస్యైవభ్రాతృపుత్రస్యపుత్రత్వం। అపుత్రస్యపితృవ్యస్యతత్పుత్రోభ్రాతృజోభవేత్। సఏవతస్యకుర్వీతశ్రాద్ధపిండోదకక్రియామితి। బృహత్పరాశరస్మరణాత్। తస్మిన్సతితునదత్తకాదానమితివాచ్యం॥

౨౨ భ్రాతృవ్యస్యసుతాతిదేశేనాలోకతాపరిహారాదిసాధకత్వేనామసంకీర్తనస్యోచితంచేకరత్వానుపపత్త్యాతదర్థంతదుపాదానస్యావశ్యకత్వాత్। కించ। ఇదంహివచనద్వయంసతిభ్రాతృపుత్రేనదత్తకాద్యుపాదాననిషేధకం పరంతుశ్రాద్ధాదికర్తృత్వరూపపుత్రధర్మాతిదేశకం। అన్యథాసత్యపిభ్రాతృపుత్రేక్షేత్రజపుత్రోత్పాదనవిధివిరోధాపత్తేః। అకృతావాకృతావాపియంవిందేత్సదృశాత్సుతం। పౌత్రీమాతామహస్తేనదద్యాత్పిండంహరేద్ధనమితివచనేదౌహిత్రేపిపౌత్రాతిదేశసత్వాద్దౌహిత్రసత్వేపిప్రాగుక్తయుక్త్యాదత్తకాద్యనుపాదానత్వప్రసంగాచ్చ॥

౨౩ ననుసత్యపి భ్రాతృపుత్రే దత్తకాద్యుపాదానస్య శాస్త్రీయత్వే బహ్వీనామేకపత్నీనామేష ఏవ విధిస్స్మృత ఇతి బృహస్పతివచనేన సర్వాసామేకపత్నీనామేకా చేత్పుత్రిణీ భవేత్। సర్వాస్తాస్తేన పుత్రేణ ప్రాహ పుత్రవతీర్మనురితి మనువచనేన చ సపత్నీపుత్రే పుత్రధర్మాతిదేశే సత్యపి తస్మిన్ దత్తకాద్యుపాదానమశాస్త్రీయమితి చేన్న.

౨౪ యథా తత్రైవ యసిద్ధత్వేన యజ్ఞసాధ్యైర్దేవ్యామిక్షా భవతి। వాజిభ్యో వాజినమితి ప్రాప్తామిక్షార్థం ప్రవృత్తస్యోద్దేశీభూతామిక్షాపచారే ఆమిక్షా పురుషం ప్రవర్తయతి న తు వాజినమనుద్దేశ్యత్వేనాప్రయోజకత్వాత్। యథా హి పితుర్గృహే యాహ్వపి శ్రాద్ధాదిక్రియస్య పార్వణేప్సితే। మాతామహాదిశ్రాద్ధాయ న పునః। పార్వణారంభః। తస్యాపి శ్రాద్ధాదిప్రవృత్తైః। తథాత్రాపి భర్తురనుజ్ఞాత్రేణ తత్పుత్రోపాదానాయ ప్రవృత్తాయాస్తత్పుత్రాభావ ఏవ తదుపాదానం తు తత్పుత్రానపచారే స్వపుత్రాపచారే తదుపాదానం తత్ప్రవృత్తైరప్రయోజకత్వాత్.

౨౫ తత్రాలోకతాపరిహారోఽస్యా న స్యాదిత్యాశంక్యాయాం మనుబృహస్పతివచనస్వారస్యం సపత్నీపుత్రే పుత్రాతిదేశేనాలోకతాపరిహారశ్రాద్ధోపపాదకం। భర్తృవంశవృత్తరేణ చాస్యా వంశాంతరాసంభవేన తస్యాస్స్వవంశకరత్వం॥

౨౬ సమస్తస్యాపి పుత్రప్రయోజనస్యాపి సంభవే న సతి సపత్నీపుత్రే వ దత్తకాద్యుపాదానం భ్రాతృపుత్రస్య తు వంశకరత్వాభావేన సత్యపి తస్మిన్నుపాదేయం తే దత్తకాదయ ఇత్యేతావానారంభశేషః॥

౨౭ ననుసతి భ్రాతృసుతే। తస్యైవ పుత్రీకరణమవశ్యం భావేయాత్రైకస్య భ్రాతృపుత్రస్తత్రైవ తదసంభవః న త్వేకం పుత్రం దద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వా న హి సంతానాయ పూర్వేషామితి వసిష్ఠస్మరణాదితి చేన్న॥

౨౮ ఏతస్యార్థస్య ముష్యాయణేతరవిషయే సావకాశత్వాత్। ద్వ్యాముష్యాయణే చ హేతుమన్నిగదదర్శనాత్సంతతివిచ్ఛేదాభావాత్। భేదాభాస్య చ భైరవపుత్రకరణే పౌరాణికలింగదర్శనాచ్చ। యథా తే

తః। కథాదిమర్కశ్యాఘ్రే రవోనై దువంగతః। తస్యాంస జనయామాస
ససువేశంనామపుత్రకం। తమేనచక్రే తతనయం భేతాళో పిస్వకం
సుతం। తతస్తేనపుత్రేణస్వర్గ్యాం గతిమవాపతురిః॥

౨౯ కేనపుత్రో దేయఇత్యాహ శౌనకః నైకపుత్రేణకర్తవ్యం పుత్రదా
నంకదాచన। బహుపుత్రేణకర్తవ్యం పుత్రదానం ప్రయత్నతఇతి॥

౩౦ ద్విపుత్రస్యాపి పుత్రదానేపర పుత్రనాశేవంశవిచ్ఛేదమాశంక్యో
క్తం। బహుపుత్రేణేతి॥

౩౧ స్త్రీయాస్తుకింతు। భర్తరి తదనప్రోషితే మృతేవా తదనుజ్ఞాంవినా
పి।యథావసిష్ఠః। న స్త్రీ పుత్రం దద్యాత్ ప్రతిగృహ్ణీయాద్వాన్యత్రాను
జ్ఞానాద్భర్తురితి॥

౩౨ అనుమతి శాస్త్రనిషేధేపి భవతి అప్రతిషిద్ధం పరమతమనుమతం భ
వతీతిన్యాయాత్। నిరపేక్షదానమాహ యాజ్ఞవల్క్యః। దద్యాన్మా
తాపితా వా యం। సపుత్రో దత్తకో భవేత్। తథా మాతాపితృభ్యా
ముత్సృష్టస్తయోరన్యతరేణవేతి॥ మొదటిశెక్షనుముగిసినది-

రెండోశెక్షన్-

౧ అథపుత్రపరిగ్రహవిధిమాహ శౌనకః। శౌనకోహం ప్రవక్ష్యామిపు
త్రసంగ్రహముత్తమం। అపుత్రో మృతపుత్రో వా పుత్రార్థం సముపో
ష్యచ॥

౨ సంగ్రహం సంగ్రహణవిధిం ఉపోష్య గ్రహణాత్పూర్వదినే కృతోప
వాసః॥

౩ వృద్ధగౌతమః॥ వాససీకుండలేదత్వా ఉష్ణీషం చాంగులీయకం। ఆ
చార్యం ధర్మసంయుక్తం। వైష్ణవం వేదపారగం। మధుపర్కేణసంపూ
జ్యరాజానంచద్విజాన్ శుచీన్॥

౪ రాజ్ఞః ప్రకృష్టత్వే గ్రామస్వామినం బంధూ నాహూయ స గ్రామ
స్థగ్రామస్వామినమేవ ఛత్రస్మరణాత్। ద్విజానీతి బహుత్వం త్రిత్వ
పర్యవసితం కపింజలన్యాయాత్ ద్విజానాం పూజనం యాచనార్థం
బర్హిఃకుశమయం చైవ పాలాశం చేధ్మమేవ చ। ఏతాన్యాహృత్య బం
ధూంశ్చజ్ఞాతీ నాహూయ యత్నతః బంధూనన్నేన సంభోజ్య బ్రా

హ్మణాంశ్చ విశేషతః అగ్న్యాదాధినాధికంతంత్రాకృత్వా జ్యోత్స్నవ
నాంతకం తాతుస్సమతుం గత్వా చపుత్రం దేహీతియాచయేత్ దా
నేసమర్థో దాతా స్మైయోయజ్ఞే నేతిప-చభిః దద్యాదితి శేషః॥

౬ బంధూనాత్మ మాతృపితృబంధూన్ జ్ఞాతీన్ సపిండాన్ తద్వాహ్యా
దృష్టార్థం బంధూనాహూతాన్। బ్రాహ్మణాన్ పూర్వోక్తాన్ చ
కారాదాహూతాన్ జ్ఞాతీంశ్చ నంభాష్యేత్యర్థః॥

౭ తథా దేవస్య త్వేతి మంత్రేణ హస్తాభ్యాం పరిగృహ్య చ। అంగాదంగే
త్యృచం జప్త్వా ఆఘ్రాయ శిశుమూర్ధని వస్త్రాదిభిరలంకృత్య పు
త్రచ్ఛాయావహం సుతం।

౮ పుత్రచ్ఛాయాపుత్రసాదృశ్యం। నియోగాదినాస్వ యముత్పాదన
యోగ్యత్వమితి యావత్॥

౯ తథా నృత్యగీతైశ్చ వాద్యైశ్చ స్వస్తిశబ్దైశ్చ సంయుతం గృహమ
ధ్యేతమాధాయ చరుం కృత్వా విధానతః యస్త్వాహృదేత్యృచా తై
వ తుభ్యమగ్నేత్యృచైకయా సోమోదదదితి ఏతాభిః ప్రత్యృచం పంచ
భిస్తథా॥

౧౦ వృద్ధగౌతమః। పాయసంతస్త్రసాజ్యం చ శతసంఖ్యం చ హోమయే
త్ ప్రజాపతే నత్వదేతాన్యన్యో విశ్వప్రజాపతిమితి॥

౧౧ వసిష్ఠః॥ పుత్రం ప్రతిగ్రహీష్యన్ బంధూనాహూయ రాజని చావేద్య ని
వేశనస్య మధ్యే వ్యాహృతిభిర్హుత్వా దూరబాంధవం। బంధుసం
న్నికృష్టమేవ గృహ్ణీయాత్సందేహేచోత్పన్నే దూరబాంధవం శూ
ద్రమివ స్థాపయేత్। విజ్ఞాయతే హ్యేకేన బహూంస్త్రాయత ఇతి॥

౧౨ నివేశనం గృహం। సందేహ ఇతి। దూరాంతస్థిత బాంధవస్యాన్యదే
శభాషావిప్రకర్షాదినా। కులశీలాదిసందేహోత్పత్త్యైవ తథా
త్వే తన్నిర్ణయాసంభవేతం నవ్యవహారే ప్రహేతురేకేనేతి॥

౧౩ బహూన్ పిత్రాదీన్ పతదన్యతరవిధిరావశ్యకః॥

౧౪ తతశ్చ శౌనకః। దక్షిణాం గురవే దద్యాద్యథాశక్తి ద్విజోత్తమః నృ
పో రాజ్యార్ధమేవాథ వైశ్యోఽపి త్రిశతత్రయం। శూద్రస్సర్వస్వమే
వాపి అశక్తశ్చేద్యథాబలం॥

౧౫ రాజ్యార్ధమర్ధరాజ్యోత్పన్నమేకషష్టిం యద్ద్రవ్యం ప్రదద్యాత్
అర్ధరాజ్యార్ధమేకషష్ట్యాహృతం ధనమితి వృద్ధగౌతమస్మరణాత్।
ఉత్తమాద్యధమాధమభేదేన విత్తానాం। సువర్ణరజతతామ్రాణా
మితి జ్ఞేయం। శతద్రమ్మం। నాణకానాం సౌవర్ణమర్ధరాజతం ప్రద
ద్యాత్తామ్రమయం దద్యాదుత్తమాదివ్యవస్థయేతి వృద్ధగౌతమస్మరణాత్
సర్వస్వం వా కేచిదాహుర్భర్తృలబ్ధమితి యావత్॥

౧౬ తైత్తిరీయకాణాం తు పరిగ్రహవిధిశేష మాహ బోధాయనః అథపుత్రపరిగ్ర
హవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః। ప్రతిగ్రహీష్యన్నుపకల్పయతే ద్వేవాస
సీ ద్వేకుండలే అంగులీయకం ఆచార్యం చ। వేదపారగం కుశమయం బ
ర్హిః పర్ణమయమిధ్మమిత్యథ బంధూనాహూయ నివేశనస్య మ
ధ్యే రాజని నివేద్య పరిషది వాగారమధ్యే బ్రాహ్మణానాగాలంబేనడ
పరివిష్య పుణ్యాహం స్వస్తి ఋద్ధిమితి వాచయిత్వా యద్దేవయజనోల్లేఖ
ప్రభృతి ఆ ప్రణీతాభ్యః కృత్వా దాతుస్సమక్షం గత్వా పుత్రం మే దేహీతి
భిక్షేత్। దదామీతీతర ఆహ। తం పరిగృహ్ణాతి ధర్మాయ త్వా పరిగృహ్ణామి
సంతత్యై త్వా పరిగృహ్ణామీత్యథైనం వస్త్ర కుండలాదిభిరలంకృత్య
పరిధానప్రభృత్యగ్నిముఖం కృత్వా పక్వాజ్జుహోతీయస్త్వా హృ
దా కీరిణా మన్యమాన ఇతి పురోనువాక్యమనూద్య యస్మై త్వం సుకృ
తే జాతవేద ఇతి యాజ్యయా జుహోత్యథ వ్యాహృతిహుతీర్హుత్వా
స్విష్టకృత్ప్రభృతి సిద్ధమాధేనువర ప్రదానదక్షిణాం దద్యాత్ తే చ వా
ససీ తే కుండలే అంగులీయకం ఏవం త్వౌరస ఉత్పన్నే తురీయ
భాగేన భవతీ ఆహ స్మ బోధాయన ఇతి॥

౧౭ ఏవముక్తవిధ్యభావే పరిగ్రహీతస్య తు వివాహాదిత ధనమాత్ర
భాగిత్వం నత్వంశభాగిత్వమితి వక్ష్యతే॥

౧౮ దత్తాద్యాః అపి తనయా నిజగోత్రేణ భాగహారిణః। గోత్రరిక్థే జనయితుర్నహరేద్దత్రిమస్సుతః। గోత్ర
రిక్థానుగః పిండో వ్యపైతి దదతస్స్వధా॥

౧౯ ఏతేన ధాతృధనేదాతుస్సు దేవపుత్రత్వనివృత్తిద్వారా దత్తమస్యస్వపుత్రత్వ
నివృత్తిద్వారా తృగోత్రనివృత్తిశ్చ భవతీత్యుచ్యతే॥

౨౦ తథా చ॥ గోత్రాభినివృత్తై దేవదర్శనాత్। సంస్కారాస్స్వసుతా

న్పితేఽస్మరణాత్ । గ్రహణానంతరసంభావ్యమానాపవదత్తకస్య
సంస్కారాః । ప్రతిగ్రహీత్రా కార్యా న పునర్జనకేన కృతపూర్వా
అప్యావృత్తనీయాః । ఏవమేనః శమం యాతి బీజగర్భసముద్భవమితి
చిత్రాంగిర్గర్భాధానేకైరంగైరున్నీల్యతేశనైః । బ్రాహ్మణ్యమంతద్వ
ణ్యాస్సంస్కారైర్వినిపూర్వైరితి వచనబోధితస్య తత్ప్రతియాతో
బీజాదిదోషనాశస్య బ్రాహ్మణ్యాధానస్య చ జాతత్వే తదావృత్తౌ
ప్రమాణాభావాచ్చ॥

౨౧ అన్యథాఽస్తోసంస్కారకత్వాణిగర్భాధానవిగర్వయం । పితాప
ర్యాత్తదన్యోవాతస్యాభావే పితత్ర్యమాదిత్యేనేనపుంసవనంగం
తోన్నయనయోరపికరణాపత్తేః । తచ్చాయుక్తం । అగ్రాదాముక
త్వాత్ । కించ గ్రహణానంతరమేవ పిత్రాత్వేన సంస్కారాని కాగాత్త
త్పూర్వభావిషు సంస్కారేషు ప్రతిగ్రహీతురనధికారిపవాతికాలా
భావాత్ ॥

౨౨ యదిచ తత్పూర్వభావినోఽపి సంస్కారాః జనకేన న కృతాస్తదా బీజగ
ర్భదోషనాశావశ్యకత్వేన క్రమానురోధేన చ ప్రతిగ్రహీత్రైవ తే
సమాధేయాః॥

౨౩ ఏవంచ । ఉపనయనమాత్రకరణేఽపి ప్రతిగ్రహీతుర్దత్తకపుత్రసిద్ధిః
అన్యశాఖోద్భవో దత్తః పుత్రశ్చైవోపనాయితః స్వగోత్రేణ స్వ
శాఖోక్తవిధినా స స్వశాఖభాగితి శిష్టస్మరణాత్ ఏతచ్చాప్రవమా బ్రా
హ్మణతస్మాత్క్రియాకాలాభ్యంతరః ప్రతిగ్రహి బోధ్యం । అన్యథాముఖ్య
కాలేధికారయోగ్యత్వాభావాత్ గ్రహణకాలేనధికారానంతరశద్ధిరితి

౨౪ అత్రజనకప్రతిగ్రహీత్రోరుభయోరపి పుత్రాభిసంధానేన తత్తక
స్యద్వ్యాముష్యాయణత్వేనోభయగోత్రభాగిత్వమపి విశేషోఽత్తత్యతే

౨౫ యత్తుపురాణనామ్నా పఠంతి పితుర్గోత్రేణ యః పుత్రస్సంస్కృతః పృ
థివీపతే । ఆచూడాంతం న పుత్రస్స పుత్రతాం యాతి చాన్యతః । చూడా
ద్యాయదిసంస్కారానిజగోత్రేణవై కృతాః । దత్తాద్యాస్తనయాస్తే స్యు
రన్యథా దాస ఉచ్యతే । యదిస్యాత్కృతసంస్కారో యది వా జీతశైశవః

గ్రహణే పంచమాద్వర్షాత్ప్రాక్ త్రైవర్షికం ప్రథమం చరేదితి వచనాత్॥

౨౭ సమానగోత్రేఽపి జనకగోత్రేణ చూడాంతసంస్కారసంస్కృతస్య న గ్రహణం పుత్రత్వం గృహీత్రా చూడాదిసంస్కారకరణేఽపీతి। యది స్మృతౌ సామాన్యేన పంచవర్షాత్ప్రాగ్గ్రాహ్యో భవతి న తు దాస్యపుత్రత్వాసంభవ ఇతి చ వివృణ్వంతి। తన్న అనువాదాపత్తేః। పంచవర్షాభ్యంతరస్యాపి తస్యాప్యుపనయనాత్పూర్వం సకలశిష్టానుమోదితపుత్రత్వవ్యవహారానుపపత్తేః। తదనీం గృహీతరి స్వేత గ్రాహ్యత్వానధికారాపత్తేశ్చ॥

౨౮ కింత్వయం వచనాశయః। జనకగోత్రేణ కృతచూడాంతసంస్కారస్య పుత్రత్వం నిషిద్ధం। ప్రతిగ్రహీత్రా పునశ్చూడాదికరణే తత్ర పుత్రత్వం ప్రసూతం। తతశ్చ కృతసంస్కారస్యాతీతపంచవర్షస్య పరిగ్రహీత్రా చూడాదికరణాభావాద్దాసత్వం। అసంస్కృతస్య చూడాదికరణేన తత్ర పుత్రత్వం లబ్ధం। అకృతసంస్కారస్యాతీతపంచవర్షస్య తు పరిగ్రహశాస్త్రాదేవ తత్రాపి పుత్రత్వమితి తత్త్వం॥

౨౯ అథవా। జనకేన చూడాంతసంస్కృతోఽపి స్వగోత్రే న గోత్రాంతర ఇత్యన్వయః। ప్రాప్తే దశేషు తోఽన్యతశ్చ పరగోత్రో న గ్రాహ్య ఇతి। హేతురుపదిష్టః తథా చైకస్యైవ పుత్రపదస్య చ కార్యస్య సమానార్థ్యోఽగ్నం స్ఫురితం॥

ఏవంచ చూడాద్యా ఇత్యేతద్గుణసంవిజ్ఞాన బహువ్రీహిణా ద్విజాతీనాముపనయనలాభః। శూద్రస్య తు వివాహాదిలాభః। అన్యశాఖోద్భవో దత్తః పుత్రశ్చైవోపనాయితః। స్వగోత్రేణ స్వశాఖోక్తవిధినా స్వశాఖాభాగీ ప్రోక్తస్త్రై వాక్యత్వాత్॥

౩౦ పంచమాద్వర్షాదితి। బ్రహ్మవర్చసఫలార్థి విప్రాభిప్రాయం। బ్రహ్మవర్చసకామస్య కార్యం విప్రస్య పంచమ ఇతి వచనేన తస్య పంచమవర్షస్యైవ ఉపనయనముఖ్యకాలత్వేన తదేవ మూలాత్వాత్। తదనంతరేణ షష్ఠవర్షమారభ్యాదితి॥

౩౧ క్షత్రియాదేరప్యుపనయనతత్తన్ముఖ్యకాలే సిద్ధాధికారయోగ్యత్వస్య గౌణకాలేఽపి సంస్కారాధికారాదిత్యుక్తప్రాయం చూడాయాం గౌణకాలాపరస్తు వచనబలాదేవ॥

౩౨ పుత్రేష్టిమితి। వర్ణత్రయస్యైవాధికారాత్తైః పుత్రేష్టిపూర్వ
కహోమాదిభిః పుత్రస్సంపాద్యః। శూద్రేణతు తదపిసంస్కారహో
మాదేవేతిసర్వమనవద్యం॥

౩౩ ఏవంచసర్వేషామేవబ్రాహ్మణాంకాలవిశేషమనంతర్భావ్యైవపుత్ర
పరిగ్రహవిధానముపపద్యతే। ఉక్తార్థస్య స్వతస్సిద్ధత్వాత్॥

౩౪ ఆద్యైవముక్తవచనపరవ్యాఖ్యానేకృతచూడస్యదత్తకస్యజనకమా
త్రపత్రస్వ-బిషిధ్యాస్యాశ్చపుత్రత్వంయాతీత్యత్రచకారేణజన
కప్రతిగ్రహీతృసాధారణ్యంలబ్ధం ఉభయోరేవసంస్కారకత్వాత్
తచ్చతదుభయోరాకయోరయంపుత్రఇత్యభిసంధానేనబోధ్యం
అయమేవద్వ్యాముష్యాయణోనామద్విపితావ్యగోత్రశ్చ॥

౩౫ ననుక్షేత్రికస్యైవద్విపితృకత్వందృశ్యతే। తథాహారీతః। జీవతిక్షే
త్రజమాహురస్వాతంత్ర్యాత్స్మృతేద్వ్యాముష్యాయణమనుగుప్తబీజ
త్వాత్। జీవతశ్చ క్రియాభ్యుపగమాద్ద్విపితృకోభవతీత్యా
హమనుః। క్రియాభ్యుపగమాత్త్వేవంబీజార్థంయత్ప్రదీయతే
తస్యేహభాగినౌదృష్టౌబీజీక్షేత్రికఏవచేతి। అపుత్రబీజీక్షేత్రికయో
ర్మమక్షేత్రంతవబీజంయదపత్యంతదావయోరిత్యయంక్రియాభ్యు
పగమః। తథా। అపుత్రేణపరక్షేత్రేనియోగోత్పాదితస్సుతః। ఉభ
యోరప్యసావృక్థీపిండదాతాచధర్మతఇతి। దత్తకస్యతుతదదృష్టేశ్చ
రంప్రత్యుతగోత్రరిక్థేజనయితుర్నహరేద్దత్త్రిమస్సుతఇతిప్రాగుక్త
మనువచనంతద్విపరీతార్థగ్రాహకమేవాస్తీతిచేన్న॥

౩౬ దత్తకాదిష్వపి। సర్వేషామేకధర్మాణామేకస్యాపియదుచ్యతే। సర్వే
షామేవతత్కుర్యాదేకరూపాహితేస్మృతా ఇతి బోధాయనదర్శ
నేనక్షేత్రజధర్మలాభాత్। ద్విశ్రాద్ధంకుర్యాదేకశ్రాద్ధే వాపృథ
గనుద్దిశ్యైకపిండేవాద్వావనుకీర్తయేత్ప్రతిగృహీతారంచోత్పా
దయితారంమాతృతో। యాత్పురుషాత్ ఇతిసాంఖ్యాయనప్రవరాధ్యా
యేసామాన్యతోదర్శనాచ్చదత్తకస్యాపిద్విపితృకత్వసిద్ధిః॥

౩౭ అతఏవసత్యాషాఢ్యపింనిత్యానాంద్వ్యాముష్యాయణానాం క్షేత్రజానాంప్రవరగోత్రద్వయసంబంధముక్త్వాదత్తకాదీనాం ద్వ్యాముష్యాయణవదితిసూత్రేణతద్ధర్మానుతిదిశతి। వివృతంచైతద్భాష్యకారైఃనిత్యంద్వ్యాముష్యాయణప్రసంగేనానిత్యానాహదత్తకాదీనామితి। తావదేవనోత్తరస్యతతో ప్రథమేనైవసంస్కారాఃపరిగ్రహీత్రాచేత్తదా। ఉత్తరపూర్వత్వాత్తేనైవోత్తరత్రేతి॥

౩౮ ఏతద్వ్యాఖ్యార్థస్తు। క్షేత్రజవదుభయోరపిసంధాన త్తకస్యోభయగోత్రభాగిత్వంఅన్యథాజనకేనైవసర్వసంస్కారకరణేతుజనకగోత్రభాగిత్వంగ్రహీత్రాసంస్కారకరణేతుఉత్తరస్యగ్రహీతుఃపూర్వత్వాత్ప్రధానత్వాత్తేనైవోత్తరసంతతేగోత్రమితి॥

౩౯ తథాస్మైరీనసిః। అథదత్తకక్రీతకృత్రిమపుత్రికాపుత్రాఃపరపరిగ్రహేణార్షేణధర్మేత్రశాతాస్తేసంగతములీనాద్వ్యాముష్యాయణాభవంతీతి॥

౪౦ ఆర్షేణబుపియుక్తేనపరిగ్రహేణజనకగ్రహీత్రాస్వీకారేణ ద్వ్యాముష్యాయణాభవంతీత్యర్థః। వ్యక్తముక్తం। ద్వ్యాముష్యాయణకాక్యేస్యుర్దత్తక్రీతాదయస్సుతాః। గోత్రద్వయేప్యనుద్వాహశ్శౌంగశైశిరయోర్యథేతి॥

౪౧ నచదత్తకస్యద్వ్యాముష్యాయణత్వంనఘటతే। జనకస్యాపిజనకస్యపితృత్రస్యస్వవపాయవమాతాపితావాదవ్యాతామితిదానవిద్యనుపపత్తేరితివాచ్యం॥

౪౨ సామాన్యపర్వసర్వభూతేభ్యోమయోప్సృష్టమిదంజలంతమంతుసర్వభూతానిస్నానపానావగాహనైరిత్యాదౌస్వమూత్రస్వత్వనాశకసర్వభూతోద్దేశ్యత్యాగాదేవనద్యాదివత్సాధారణీకృతేజలేస్వామినోప్యుద్దేశ్యతయాస్వత్వవత్। అత్రాపితాదృశ్యభిసంధిపూర్వకాదేవదానాత్తాదృశదత్తకస్యసాధారణ్యసిద్ధిరిత్యాస్తాంవిస్తరః॥

దత్తకచంద్రికరెండోశక్షను ముగిసినది

౧ అ. దత్తకర్తృక శ్రాద్ధనిర్ణయః తత్రపితుస్స పిండీకరణాంత
షోడశ శ్రాద్ధదత్తకస్య పూర్వ గృహీతత్వే పినత్యాగసె నాధికా
రః ఔరసే పుసరుత్పన్నే తెషు జ్యేష్ఠ్యం నవిద్యత ఇతి దేవ లెన
జ్యేష్ఠత్వ ప్రతిషేధాత్। పిండతోంశ హరశ్చైషాంపూర్వా భావె
పరః పర ఇతి।యాజ్ఞవల్క్యవచ నాచ్చఅన్యత్ర సర్వత్రౌరసవత్॥
౨ తథాహి తువి శేషో యథా జాతుకర్ణః ఔరస క్షేత్రజాపు
త్రావిధివాహార్య శౌనకః।ప్రత్యబ్దమితరెకుర్యు రేకోద్దిష్టంసుతాదశ
౩ ఇతి రేస త్రికాదయః॥
౪ తథాపరాశర॥పితుర్గోత్రస్య దేవత్వ మౌరసస్య క్షేత్రరుమ।పౌ
ర్వత్రా నేకగోత్రాణా మెకోద్దిష్టంతు యెహానీతి॥
౫ అనేకగోత్రాణాంద్విగోత్రాణాం॥
౬ ఔరసక్షేత్రజయోరాన్యనాగ్న్యైరేవ పార్వణాధికారః। పార్వ
ణేనవిధా నేన దేయ సాగ్ని నా తా సదేతి జాబాలమత్స్యపురాణైక
వాక్యత్వాత్। ఔరసక్షేత్రజావ్యతిరిక్తానాంతుసాగ్నినిరగ్నిధరా
ణానా మెకోద్దిష్టమితిసిద్ధం॥
౭ ద్వ్యాముష్యాయణస్యే తికర్తవ్యతాయాం విశేష మాహాపాం
శ్వాయనసూత్రం పిండాన్ యథావనేజనంనిధాయ అథా వేకస్మి
న్పిండేపితృభేదఇతి॥
౮ పితృభేదెఏకస్మిన్పిండెఅభాజనకగృహీతా రౌకతర్ణమెదితి శేషః
ప్రవరాధ్యాయె పిత్రోస్యైకైక కార్యజాతా స్త్రైపరిగ్రహీతు రేవభ
వంతి। అథ యద్యేషాం భార్యాస్వ అపత్యం నస్యాత్తదార్థం హరే
యుః పిండంచైభ్యః త్రైపురుషికం దద్యుః యస్యపిస్యాదుభా భ్యా
మెవదద్యురిత్యాచార్య వచనం। స్వ శ్రాద్ధేకుర్యా దేకశ్రాద్ధెవా
పృథఙ్నుద్దిస్యైకపిండేవాభ్యా వను కీర్తయె త్పతి గ్రహీతారం
చోత్పా దయితారమాతృతీ యాత్పురుషాదితి॥
౧౦ గ్రహీతుః క్రియా నియమాభావెపు త్రాంతరాభ వేదత దేవ
క్రియానియమేనత్య సగ్భావెదద్వ పత్యకత్వ మిత్యర్థః అత్ర
శ్రాద్ధభేదా భేదయోర్వికల్పః॥

౧౧ నచేదం క్షేత్రజవిషయం సత్యాషాఢేనకత్త్యాదీనాం। ద్వ్యాము
ష్యాయణవదితిసూత్రేణదత్తకేపితథాస్యాతిదేశాత్॥

౧౨ తథాహారీతః। తేషాముత్పాదయితుః ప్రథమం ప్రవరో భవతి ద్వా
ద్వాపిండౌ స్యాత్ ఏకపిండేవా ద్వావనుకీర్తయేద్ద్వితీయేప్ర
ప్రస్తృతీయేషాంకః తేషాం ప్రస్తావ్యాత్ ఆపస్తంబాదిత్యేకఇతి

౧౩ తేషాంపిత్ర్యాణాం గర్భేబీజినః ప్రథమం మహర్షిణాయం క్షేత్రజవిష
యం సత్యాషాఢేన కాత్యాదీనాం ద్వ్యాముష్యాయణవదితిసూత్రే
ణద్విపిత్ర్యమితి స్వపరతా ఏకపిండేవేతి ప్రపీఠ్యాద్వ్యాహారీతః
యదిద్విపితా స్యాదేకైకస్మిన్నేకం దద్యాత్ ద్వౌ వుపలక్షయేదిత్యాప
స్తంబవచనాత్। ద్వితీయేపితామహపిండే ద్వ్యాముష్యాయణస్య
ప్రకృత్యతీయే ప్రపితామహపిండే ద్వ్యాముష్యాయణస్య పౌత్రఇతి॥

౧౪ యదితు గృహీతా ప్రథమం న్యూనః। తథా తస్మైన దద్యాత్। అథయదిజ
నకస్తదా జనకాయ యద్యుభౌ తదా హౌజనకాయ పశ్చాద్గృహీ
తే దద్యాదిత్యాహ హారీతః। సగోత్రాదన్యగోత్రాద్వా యోభవే
ద్వ్యగవాసుతః పంచగ్రాసాన్ దధిధానం క్షేత్రిణే ప్రాక్ప్రదాపయేత్
బీజనేతుతతః పశ్చాత్ త్రైత్రీజీనవతి చేత్తృభ్యోదత్। బీజనేదద్యాదౌ
తుపృతే పశ్చాత్ త్రైతీయే। ఉభౌ యదిమృతాస్యాతాం। బీజిన్యా
దౌతతోవదేత్। క్షేత్రిణ్యాదానశక్తం న్యాద్బీజినే వపతి కృతఇతి॥

౧౫ నైకతరోపరతావపిద్విపత్రకస్యపార్వణందర్శితం॥

౧౬ తథాతుల్యన్యాయేన మాతృభేదేపిద్వ్యాముష్యాయణదత్తకస్యాపి
తరోయత్రపూర్వం। తేనత్రమాతామహోత్పన్నమిత్యనేన ప్రాప్తమా
తామహశ్రాద్ధజననీపిత్ర్యాణాం ప్రథమపిదేశః॥

౧౭ తత్రగృహీత్రాగృహీతృత్రిమాతామహత్వాత్ పిత్రాణాం శుద్ధదత్తకస్య తుప్రతి
గృహీత్రా ఏవమాతామహపిత్రాదిపిండదానం తస్యైవ స్మాత్రస్య ధాక
రత్వాన్నతి ఏవంచసపిండసహాసంతానాయ ప్రారేషామితి హేతుమాన్
న్నిగదస్వరసాన్నైకం పుత్రం దద్యాదితి నిషేధో ద్వ్యాముష్యాయ
ణాత్తిరిక్తవిషయః। సంతానవిచ్ఛేదాభావాదిత్యుక్తమేవ

౧౮ అథాస్యసాపిండ్యంజనకకులేవయవాన్వయేన ప్రతిగ్రహీతృకులేచ పిండాన్వయేన త్రిపౌరుషం॥

౧౯ యథాహ కార్ష్ణాజినిః యావంతః పితృవర్గాస్స్యుస్తావద్భిర్దత్తకాదయః పైతానాం యోజనం కుర్యుస్స్వకీయైః పితృభిస్సహ। ద్వాభ్యాంసహాథతత్పుత్రాః పౌత్రాశ్చైకేనతత్సమం। చతుర్థేపురుషేభేదంతస్మాదేషాంత్రిపౌరుషీతి॥

౨౦ అస్యార్థః। దత్తకాదయః పుత్రాః పైతానాం ప్రతిగ్రహీత్రాదీనాంపితౄణాం ఔరసత్వేన దత్తకత్వేన ద్వ్యాముష్యాయణత్వేవా యావంతః పితృవర్గాస్త్రయస్తావద్భిస్సహ తేషాంయోజనంసపిండనంకుర్యుః తత్రప్రతిగ్రహీత్రాదీనామౌరసత్వేతత్పితాపితామహప్రపితామహాస్త్రయః దత్తకత్వేతత్ప్రతిగ్రహీతృపితామహప్రపితామహాస్త్రయః ద్వ్యాముష్యాయణత్వేతజ్జనకాద్యాస్త్రయః ప్రతిగ్రహీత్రాదయస్త్రయ ఇతి షట్

౨౧ ఏవంచదత్తకస్యస్వకర్తృకేసపిండీకరణేయేషాం దేవతాత్వంస్వపుత్రకర్తృకేసపిండీకరణేపితేషామేవతథాత్వమిత్యాజ్ఞాపితందత్తకస్యపుత్రాస్తు। దత్తకసపిండీకరణంతత్ప్రతిగ్రహీత్రాదిపితౄణాంత్రయాణాంమధ్యేద్వాభ్యాంచసహకుర్యుః ఏవంచదత్తకస్య పౌత్రాదత్తకప్రతిగ్రహీతృభ్యాంగ్రహీతుఃపితౄణాంత్రయాణాంమధ్యేఏకేనగ్రహీతుఃపిత్రేతియావత్తేనచసమంసహతత్పితృసపిండనంకుర్యుః॥

౨౨ చతుర్థేపురుషే ఛేదమితి। నో యథాయస్య పిండకరోతి సతత్పుత్రాదిభిస్త్రిభిరేవకరోతీతి। చతుర్థేవినాశాసిద్ధఏవేతితచ్ఛారంభః సిద్ధేసత్యారంభోనియమాయేతి న్యాయేన తేషాందేవతీరాసేనసాపిండ్యవ్యవస్థార్థః తదేవాహతస్మాదేషామితి ఏతాసపిండతా॥

౨౩ తథాచ। లేపభాజశ్చతుర్థాద్యాః పిత్రాద్యాః పిండభాగినః పిండదస్సప్తమస్తేషాంసాపిండ్యంసాప్తపౌరుషమితిన్యాయేమత్స్యపురాణోక్తసాప్తపౌరుషం సాపిండ్యస్యసామాన్యస్యానేన విశేషేణబా

థఏవ। అతఏవహారీతేన లేపినః స్త్రీన్వా చతుర్ణాః ఆసప్తమాదిత్యు
క్తే ఇతి పక్షాంతరముపన్యస్తంసంగచ్ఛతే॥

౨౮ తదేవసంగృహ్యాన స్త్రోక్తం।దత్తకానాంతుపుత్రాణాంసాపిండ్యం
స్యాత్త్రిపౌరుషం। జనకస్యకులేతద్వద్గ్రహీతురితిధారణేతి॥

౨౯ యదిదముభయత్రత్రిపురుషసాపిండ్యాభిధానంతద్ద్వ్యాముష్యాయ
ణాభిప్రాయేణతస్యత్రికద్వయేనసపిండనాభిధానాత్। శుద్ధదత్త
కస్యతుగోత్రరిక్థేజనయితుర్నహరేద్దత్త్రిమస్సుతః। గోత్రరిక్థానుగః
పిండోవ్యపైతిదదతస్స్వధేతి ప్రాగుక్తమనువచనేపిండనివృత్తిదర్శ
నాత్ప్రతిగ్రహీతృకులఏవసాపిండ్యమితి॥

౩౦ యస్తుగృహ్యపరిశిష్టేయం స్వగోత్రేషుకృతాయేష్యాసంత్తక్రీతాద
యస్సుతాఃవిధినాగోత్రతాంయాతి నసాపిండ్యంవిధీయతే। స్వ
గోత్రేషుపుత్రీకృతా అపదత్తకాదయోవిధినైవగోత్రంభజంతే।
పరంతుతేషుసాపిండ్యంనోత్పద్యతే సగోత్రేచ్వపిసాపిండ్యాను
త్పత్తౌపరగోత్రేషుతరాంసాపిండ్యానుత్పత్తిరితి। యత్తుపు
త్రాంతరవత్సాప్తపురుషసాపిండ్యప్రసక్తానిషేధకంసాపిండ్యప్ర
యుక్తదశాహాశౌచాదిప్రతిషేధకంవా। నతుసామాన్యతః।సాపిం
డ్యనిషేధకముక్తవచనజాతం॥

దత్తకచంద్రికమూడోశక్షనుముగిశినది.

దత్తకచంద్రికనాలుగోశక్షన్.

౧ అథదత్తకాశౌచాదినిర్ణయః। తత్రశుద్ధదత్తకస్య తుజనకకులేపరో
క్షరమాశౌచంనాస్త్యేవగోత్రనివృత్త్యా శౌచనివృత్తేరర్థసిద్ధ
త్వాత్। ద్వ్యాముష్యాయణస్తు। ఉభయత్రాశౌచమితి॥

౨ బ్రహ్మపురాణే। దత్తకశ్చస్వయందత్తఃకృత్రిమఃక్రీతఏవచ। అపవి
ద్ధశ్చయేపుత్రాఃభరణీయాస్సదైవతే భిన్నగోత్రాఃపృథక్పిండాఃపృ
థగ్వంశకరాస్సుతాఃజననేమరణేచైవత్ర్యహాశౌచస్యభాగినః॥

౩ పరాశరః। భిన్నగోత్రస్సగోత్రేవానీతస్స్వంసర్వకృత్యేచేచ్ఛయా। జన
నేమరణేతస్యత్ర్యహాశౌచంవిధీయతే॥

౪ తథా। ఔరసంవర్జయిత్వా చ సర్వవర్ణేషు సర్వదా। క్షేత్రజాది షు పుత్రేషు జాతేషు చ మృతేషు చ। ఆశౌచంతు త్రిరాత్రం స్యాత్స మాన మితి నిశ్చయః॥

౫ సర్వదా ఉపనయనానంతరమపి అత్ర సగోత్రస్యాపి విధినా జనక గోత్ర విచ్ఛిత్తి పూర్వక గ్రహీత గోత్ర ప్రాప్త్యా సగోత్ర దత్తకావిశేషాత్ త్ర్యహాశౌచముక్తం యుక్తమేవ॥

౬ తథా చ తత్కృతోద్వాహే పశ్చాజ్జాతస్యౌరసస్య వివాహేన పరివేదన దోషః। న వా దత్తకస్యాగ్రజసోదరాత్పూర్వం వివాహకరణే పితృతేః॥

౭ ననుశుద్ధ దత్తకస్య జనకకులే సాపిండ్యవిచ్ఛేదస్య దర్శితత్వాత్తత్ర వి వాహః ప్రసజ్యేత్। ప్రసజ్యేత చ ద్వ్యాముష్యాయణస్యాపి త్రిపు రుషానంతరితకన్యాసంతతి పరస్పరయా వివాహః॥

౮ నైవం। అసపిండా చ యా మాతురసగోత్రా చ యా పితుః సా ప్రశ స్తా ద్విజాతీనాం దారకర్మణి మైథునే చ కారాత్పితురసపిండా చేతి మను వచనే గ్రహీతృ మాత్రగోత్రస్యాపి దత్తకస్య జనకస్యాపి సపిం డాసగోత్ర వర్జనాయ పితురితి। పదోపాదానాత్॥

౯ న చ తథాపి దత్తస్య పితురపి దత్తకత్వేన త్రిపురుషానంతరితకంన్యా సంతతేర్వివాహః। కేన వార్యతే పితృ సాపిండ్య సగోత్రత్వయోర భావాదితి వాచ్యం। యతో వివాహే నైతత్సాపిండ్యముపయుజ్య తే। కింతు సర్వసాధారణ పరిభాషితం పితృపక్షే సాప్తపౌరుషం మా తామహపక్షే పాంచపౌరుషం చేతి న కాప్యనుపపత్తిః తత్ర పంచ సప్త త్ర తత్ర వక్తవ్యమితి॥

దత్తకచంద్రిక అయిదోశక్ళను.

౧ అథ దత్తకవిభాగః। తత్ర బృహస్పతిః। ఏక ఏవౌరసః పుత్రః పిత్ర్యస్య వ సునః ప్రభుః। శేషాణామానృశంస్యార్థం ప్రదద్యాత్తు ప్రజీవనం

౨ శేషాణాం యేత్రాంశభాగిత్వేన నిషిద్ధాస్తేషాం ఆనృశంస్యం దయా ప్రజీవనం భరణం।

౩ బౌధాయనః। పుత్రాస్తుద్వాదశ ప్రోక్తామునిభిస్తత్వదర్శిభిః। తేషాంషడ్బంధుదాయాదాష్షడదాయాదబాంధవాః। స్వయముత్పాదితస్త్వేకోద్వితీయః క్షేత్రజస్స్మృతః తృతీయః పుత్రికాపుత్రోజాతిధర్మవిదోవిదుః పౌనర్భవశ్చతుర్థస్తుకానీనః పంచమః స్మృతః। గృహేచగూఢఉత్పన్నష్షష్ఠేతేపిండదాయినః। అపవిద్ధస్సహోఢశ్చదత్తఃకృత్రిమఏవచ। క్రీతశ్చ పంచమఃపుత్రోయశ్చోపనయితేస్వయం। ఇత్యేతేసంగమోత్పన్నాష్షడదాయాదబాంధవాః॥

౪ నారదః। ఔరసక్షేత్రజశ్చైవపుత్రికాపుత్ర ఏవచ కానీనశ్చసహోఢశ్చగూఢోత్పన్నస్తథైవచ। పౌనర్భవోపవిద్ధశ్చదత్తః క్రీతఃకృతస్తథా। స్వయంచోపగతఃపుత్రాద్వాదశైతే ప్రకీర్తితాః। తేషాంషడ్బంధుదాయాదాష్షడదాయాదబాంధవాః। పూర్వఃపూర్వఃస్మృతోజ్యేష్ఠోజఘన్యోయోయఉత్తరః క్రమాదేతేప్రవర్తంతేమృతేపితరితద్ధనే। జ్యాయసోజ్యాయసోభావేజఘన్యోయఆప్నుయాత్॥

౫ పూర్వపూర్వాభావేఉత్తరోత్తరేషాంద్రవిణహారిత్వమిత్యర్థః॥

౬ ఔరసక్షేత్రజ। పుత్రికాపుత్ర। పౌనర్భవ। కానీన। గూఢోత్పన్న। సహోఢ। దత్తక। క్రీత। స్వయముపాగత। పవిద్ధానీ। యత్రక్వచనోత్పాదితానభిధాయవిష్ణుస్తేషాంపూర్వపూర్వశ్రేయాంత్సఏవదాయహరః। సచాన్యాన్బిభృయాత్॥

౭ ఔరసపుత్రికాపుత్రక్షేత్రజగూఢజకానీనపౌనర్భవదత్తకక్రీతకృత్రిమస్వయందత్తసహోఢాపవిద్ధానభిధాయయాజ్ఞవల్క్యః। పిండదోంశహరశ్చైషాంపూర్వాభావేపరఃపరః॥

౮ మనుః। నభ్రాతరోనపితరః। పుత్రారిక్థహరాఃపితుః। తథా। శ్రేయసశ్శ్రేయసోభావేపాపీయాన్రిక్థమర్హతి బహవశ్చేత్తుసదృశాస్సర్వేరిక్థస్యభాగినః॥

౯ సదృశాః। గుణేన ఔరసత్వక్షేత్రజత్వాద్యుపాధినావా। శ్రేయసా ఔరసాదేః। పాపీయాన్న్యూనఃక్షేత్రజాదిరిత్యర్థః।

౧౦ తథా। ఔరసక్షేత్రజౌ పుత్రౌ పితూరిక్థస్య భాగినౌ। దశాపరేచక్ర
మశః పిండరిక్థాంశభాగినః॥ దశదత్తకాదయః। హారీతః। స్వయము
త్పాదితః। క్షేత్రజః పౌనర్భవః కానీనః పుత్రికాపుత్రో గూఢోత్ప
న్నశ్చేతి। బంధుదాయాదాః। దత్తః క్రీతోపవిద్ధస్సహోఢస్స్వయ
ముపాగతః। సహసాదృష్టశ్చేత్యబంధుదాయాదాః॥
౧౧ మనుః। పుత్రాన్ ద్వాదశ యానాహ నృణాం స్వాయంభువో మనుః।
తేషాం షడ్బంధుదాయాదాష్షడదాయాదబాంధవాః। ఔరసక్షే
త్రజశ్చైవదత్తః కృత్రిమఏవచ। గూఢోత్పన్నోపవిద్ధశ్చ దాయాదా
బాంధవాస్తుషట్। కానీనశ్చసహోఢశ్చక్రీతః పౌనర్భవస్తథా
స్వయందత్తశ్చశౌద్రశ్చషడదాయాదబాంధవాః॥
౧౨ బౌధాయనః। ఔరసం పుత్రికాపుత్రం క్షేత్రజం దత్తకృత్రిమౌ। గూ
ఢజం చైవాపవిద్ధం చ రిక్థభాజః ప్రచక్షతే। కానీనం చ సహోఢం చ క్రీ
తం పౌనర్భవం తథా। స్వయందత్తం నిషాదం చ గోత్రభాజః ప్ర
చక్షతే॥
౧౩ ఏతచ్చ కానీనాదీనాం గోత్రమాత్రభాగిత్వకథనమౌరసాదీనాంము
ఖ్యైకస్యాపిసంభవేంశహరత్వప్రతిషేధార్థం॥
౧౪ సహోఢదత్తకక్రీతస్వయముపాగతమంపవిద్ధశౌద్రానభిధాయౌ
రసాదీన్ పరామృశ్య పునర్వశిష్ఠః యస్యతుసర్వేషాంవర్ణానాం
నకించిద్దాయాదస్యాదేతేతస్యభాగంహరేయుః
౧౫ ఔరసపుత్రికాపుత్రక్షేత్రజకానీనగూఢోత్పన్నాపవిద్ధసహోఢ
పౌనర్భవదత్తకస్వయముపాగతకృతక్రీతానభిధాయ। దేవల
ఏతేద్వాదశపుత్రాస్తుసంతత్యర్థముదాహృతాః। ఆత్మజాః పర
జాశ్చైవలబ్ధాయాదృచ్ఛికాస్తథా। తేషాం షడ్బంధుదాయాదాః
పూర్వేన్యేపితురేవషట్। విశేషంచాపిపుత్రాణామానుపూర్వ్యాద్వ
క్ష్యతే। సర్వేహ్యౌరసస్యైతేపుత్రాదాయహరాఃస్మృతాః। జా
రసేపునరుత్పన్నేతేషుజ్యైష్ఠ్యంనవిద్యతే। తేషాంసవర్ణాయే
పుత్రాస్తేతృతీయాంశభాగినః। హీనాస్తముపజీవేయుః గ్రాసా
చ్ఛాదనసంభృతాః॥

౧౬ కాత్యాయనః। ఉత్పన్నేత్వౌరసే పుత్రే తృతీయాంశహరాః స్మృతాః। సవర్ణా అసవర్ణాస్తు గ్రాసాచ్ఛాదనభాగినః। చతుర్థాంశహరాః స్మృతా ఇతి। ద్వితీయచరణే క్వచిత్పాఠః॥

౧౭ వశిష్ఠః। తస్మింశ్చేత్ప్రతిగృహీతే ఔరస ఉత్పద్యతే। స చతుర్థభాగభాగీ యది నాభ్యుదయికేషు ప్రయుక్తం స్యాత్॥

౧౮ స ప్రతిగృహీతపుత్రః అభ్యుదయికేషు యజ్ఞాదిషు ఔరసేన ప్రయుక్తం న స్యాత్ప్రభూతం। ధనమితి శేషః

౧౯ అత్ర నానావిధమునివచనానాం పరస్పరవిరోధపరిహారార్థమేవం వ్యాఖ్యాయతే బృహస్పతివచనే రసమాత్రస్య ధనభాగిత్వైకధనమన్యేషాం భరణమాత్రకథనం। ఛాసవర్ణక్షేత్రజదత్తకాది విషయ దేవలకాత్యాయనవచనైకవాక్యత్వాత్। నారదాదివచనేషు చ ఔరసాద్యభావే క్షేత్రజదత్తకాదీనాం రిక్థగ్రహణవిధిరపి సర్వ్వజనగ్రహణవిషయః। అతశ్చ దత్తకగ్రహణానంతరసోఽప్యుత్పన్నౌరసచతుర్థాంశవిధిర్వశిష్ఠోక్తో దత్తకవిషయో జ్ఞేయః॥

౨౦ తథా దేవలకాత్యాయనవచనే తృతీయాంశగ్రహణవిధిరిత్యుత్కృష్ట దత్తకవిషయో వాచ్యః। ఉపపన్నో గుణైస్సర్వైః। పుత్రో యస్య తు దత్తకః। స హరేతైవ తద్రిక్థం సంప్రాప్తోప్యన్యగోత్రత ఇతి మనువచనైకవాక్యత్వాత్। గుణైః జాతివిద్యాచారైః॥

౨౧ సమగ్రధనభోక్తా స్యాదౌరసోపి జఘన్యజః। త్రిభాగం క్షేత్రజో భుంక్తే చతుర్థం పుత్రికాసుత ఇతి గ్రంథ పురాణదర్శనాత్ క్షేత్రజవిషయ ఇత్యన్యే॥

౨౨ తథా కేనాపి మునినా దత్తకస్య బంధుదాయాదత్వముక్తం తేన చాదాయాదత్వముక్తం తస్య గుణవదగుణవద్భేదేన సమాధేయం పితురివ బంధూనాం సపిండానామపి దాయహరత్వాద్బంధుదాయాదత్వం పితృమాత్రదాయహరత్వాదబంధుదాయాదత్వం తేషాం షడ్బంధుదాయాదాః షట్పూర్వస్య పితురేవ షడిత్యత్ర పితురేవేత్యేవకారశ్రవణాత్॥

౨౩ ఏవం దత్తకస్య ధనగ్రహణాదౌ మూలభేదేన పూర్వాపరోక్తివైషమ్యం గుణాగుణవివేకేనాపాస్తం ॥

౨౪ ఏతేనౌరసస్య భ్రాతృ(త్రా)దిధనే తేనైవ భ్రాతృత్వాత్మనా సంబంధేనాధికారిత్వాత్ తదపత్యస్యాప్యధికారిత్వమపి ॥

౨౫ నచ పౌత్రస్య స్వపితృయోగ్యాంశభాగిత్వనియమాద్దత్తకస్య గ్ర
హీతుః పితామహధనే చతుర్థాంశిత్వాత్ పితృవ్యతుల్యాంశిత్వాభావేఽప్యౌరస
ద్యోగ్యత్వాద్దత్తకపౌత్రః పితృవ్యతుల్యమేవాంశమభియోక్తుమర్హతీతి వా
మితి వాచ్యం పుత్రస్య దత్తకత్వే చతుర్థాంశః పౌత్రస్య తథాత్వే
సమానాంశ ఇతి వైషమ్యాత్ తతశ్చ స్వసమానరూపస్య పితృయో
గ్యాంశశ్శాస్త్రసిద్ధస్తస్యైవ స్వపితృయోగ్యాంశతేతి యథోక్త
మేవ సాధుః ఏవం రీతిః ప్రపౌత్రేప్యనుసర్తవ్యా ॥

౨౬ నను క్షేత్రజదత్తకాదీనాం సామాన్యధనాధికారిత్వేపి రాజ్యేనాధి
కారః శ్రూయతే యథా ఔరసః క్షేత్రజశ్చైవ దత్తః కృత్రిమకః సుతః ।
గూఢోత్పన్నోఽపవిద్ధశ్చ భాగార్హాస్తనయా ఇమే । కానీనశ్చ స
హోఢశ్చ క్రీతః పౌనర్భవస్తథా । స్వయందత్తశ్చ దాసశ్చ షడేతే
పుత్రపాంసనాః ॥ అభావే పూర్వపూర్వేషాం పరాన్ సమభిషేచ
యేత్ పౌనర్భవం స్వయందత్తం దాసం రాజ్యేన యోజయేత్ తథా
న క్షేత్రజాదీన్ తనయాన్ రాజా రాజ్యేఽభిషేచయేత్ పితౄణాం
శోధయేన్నిత్యం పూర్వసేతనయోనతీతి ॥

౨౭ ఉచ్యతే । శాస్త్రాంతరసద్భావే విశేషశాస్త్రస్య సామాన్యపరత్వమే
వ లాఘవాత్ అతఏవ పూర్వపూర్వాభావే పరంపరాధికారబోధ
కం వా పూర్వవాక్యం ప్రాగుక్తనారదాదివచనైకవాక్యతయా సమా
న గ్రాహ్యమేవ విషయీకరోతి పరవచనం చ సత్యౌరసే క్షేత్రజ
దత్తకాదీనాం సమానాంశనిషేధకం అసవర్ణక్షేత్రజదత్తకాదివి
షయం వా అన్యథా వాక్యభేదగౌరవం తదన్యకారేపి నాన్యేన వచనే
క్షేత్రజదత్తకాదీనాం సత్యౌరసే స్వస్వోచితాంశో నిషిధ్యతే కింత్వౌ
రసత్వే తేషామభిషేకం నిషిద్ధ్యౌరసస్య రాజ్యేనాభిషేకో విధీయతే

౨౮ తథా క్షేత్రజదత్తకాదయః సామాన్యశాస్త్రప్రాప్తమంశంలభంతఏ
వతత్సంకోచకాభావాత్ నచైతద్వచనంబాధకంభిన్నవిషయత్వాత్
అతఏవభాగార్హాస్సర్వఏవే। ఇత్యనేనపూర్వార్ధేనచనైర్భాగార్హ
త్వంస్పష్టీకృతంరాజ్యాతిరిక్తస్య భాగఇతిన శక్యతేవక్తుం రాజ్యస్యైవ
తత్రోపస్థితత్వాత్ పౌనర్భవాదీనాంతుపూర్వపూర్వాభావఏవ
రాజ్యనియోజనాభావః పృథగభిధానసామర్థ్యాదితి॥
౨౯ ఏతావతాప్రబంధేనాభిహితోయం క్షేత్రజదత్తకాదీనామౌరసే
నసహవిభాగప్రకారస్తుశూద్రస్యనసంభవతి॥
౩౦ తస్యతు దాస్యాంవాదాసదాస్యాం వాయశ్శూద్రస్యసుతోభ
వేత్ సోనుజ్ఞాతోహరేదంశమితిధర్మోవ్యవస్థితఇతి మనువచనేన
జాతోపిదాస్యాంశూద్రేణ కామతోంశహరోభవేత్ మృతేపితరి
కుర్యుస్తంభ్రాతరస్త్వర్ధభాగినంఅభ్రాతృకోహరేత్సర్వం దుహితౄ
ణాంసుతాదృతేఇతియాజ్ఞవల్క్యవచనేనచ దాసీపుత్రస్యాప్యేవం స
మాంశాభిధానేనపితురనంతరంభ్రాతృరహితస్యతస్యైవదౌహి
త్రేణసహవిభాగదర్శనేన చదండాపూపాయితం సతిపితరిక్షే
త్రజదత్తకాదీనామౌరసేనసమాంశో సతితుతదర్ధాంశః అన్యథా
యత్రైవ క్షేత్రజదత్తకాదీనామౌరస। చతుర్థాంశత్వం తత్రతద
పేక్షయాన్యూనతః ప్రకృష్టాధికారస్య దాసీపుత్రస్యౌరససమాంశ
త్వమితినహ్యైవసమంజసంస్యాత్॥
౩౧ ఏవంసత్సుక్షేత్రజాదిషు సత్స్వప్యపత్నీకన్యాదౌహిత్రాధి
కారేకన్యాధికారవిధిబాధకత్వేన దౌహిత్రపర్యంతాధికారి
శృంఖలాయామంతర్గతత్వేనదాసీపుత్రస్యసర్వహరత్వం కిం
తు తత్సమాంశః
౩౨ అతఏవదత్తపుత్రేయథాజాతేకదాచిత్త్వౌరసోభవేత్ పితుర్ద్వౌ తస్యస
ద్వ్యాస్త్వం భవేతాంసమభాగినౌ ఇత్యపివచనంశూద్రవిషయమేవ యోజ
నీయం యథా శూద్రస్యతుసవర్ణైవ నాన్యాభార్యాప్రదిశ్యతే। తస్యాం
జాతాస్సమాంశాస్స్యుర్యదిపుత్రశతంభవేత్ ఇత్యత్రవచనేశూద్రా

ణాంభార్యోత్పన్నానాం సర్వేషాంసమాంశమభిధాయపునర్యదిపుత్రశతమిత్యనేనపుత్రాంతరాణామపిసమాంశతాప్రతిపాదితా ఔరసమాత్రపరత్వేపూర్వోక్తైతత్ప్రాప్త్యాపునరుక్తేత దభిధానంవ్యర్థంస్యాత్॥

౩౩ ద్వ్యాముష్యాయణదత్తకస్యతుజనకప్రతిగ్రహీత్రోరుభయోరపిపుత్రత్వేసర్వరిక్థహరత్వం కింతునసమాంశః అతఏవదత్తపుత్రేయథాజాతేకదాచిత్వౌరసోభవేదిత్యత్రవచనేపూర్వాణాంభార్యోత్పన్నానాంసత్యౌరసేగృహీతస్యతునాంశహారత్వం గ్రహణానంతరమౌరసోత్పత్తౌతుజనకధనేతదౌరసార్ధహరత్వంగ్రహీతురసాధారణసత్రకస్యయోగ్యాంశాంశః స్త్రియస్తదర్ధహారత్వంచేతి।

౩౪ యథాహప్రవరాధ్యాయః యద్యేషాంస్యాత్సభార్యాస్వపత్యంనస్యాత్తదారిక్థహారేయురితి। తథాపినాతిక్షః ద్వ్యాముష్యాయణకాదద్యాద్వాభ్యాంపిండోదకేపృథక్ రిక్థాదర్ధాంశమాదద్యాద్బీజక్షేత్రికయోస్తథేతిబీజక్షేత్రిణోః జనకప్రతిగ్రహీత్రుభయోరపఉక్తత్వంప్రాగేవాభిహితం॥

శక్షన్- ఆరు.

౧ అథాంధపంగుప్రభృతిపుత్రాణాంధనానధికారిత్వయాతదౌరసక్షేత్రజయోరేవపితామహధనభాగిత్వశ్రుతేనతత్పరిగృహీతదత్తకపుత్రాణాంపితామహధనాధికారః కింతుభరణమాత్రం అంధాదిభార్యాణాంభరణవిధానేనతదభరణస్యదండాపాయకత్వాత్

౨ తథా అంధపఙ్వాదీననధికారిపుత్రానభిధాయాహ ఔరసాః క్షేత్రజాస్త్వేషాం నిర్దోషా భాగహారిణః అపుత్రాయోషితశ్చైషాంభర్తవ్యాస్సాధువృత్తయఃసుతాశ్చైషాంప్రభర్తవ్యాయావన్నోభర్తృసాత్కృతాఇతి॥

౩ ఏవంచతత్ప్రగ్రహణానంతరోత్పన్నౌరసేనసహ దత్తకస్యాపిభాగదర్శనాత్సత్యౌరసేగృహీతస్యతు నాంశభాగిత్వమితి తథాభిధానం వినా పరిగృహీతస్యాపినాంశభాగిత్వమిత్యాహ స్మృతిర్జాతేచదత్తే

పితృకృతే చవిధానకే తత్పుత్రస్త్వపిత్రస్యయి స్వామినో పిండరంజనా
మను: అవిధానవిధానంయః పరిగృహ్ణాతిపుత్రకం। వివాహవిధిభాజం
తంనకుర్యాద్ధనభాగినమితి॥

౪ అన్యజాతీయదత్తకస్యాపినాంశ భాగిత్వమిత్యాహ యదిస్యాదన్య
జాతీయోగృహీతోపిసుతఃక్వచిత్ అంశభాజంనతంకుర్యాచ్ఛౌనక
స్యమతంహితదిత్యుక్తప్రాయమిత్యాస్తాంవిస్తరః॥

రమ్యైషాచంద్రికాదత్తపక్షతేర్దర్శికాఽఽకాలఘుః మనోరమాసన్ని
వేశంగినాంఘర్మతారిణీ

ఇతిశ్రీమహోపాధ్యాయ శ్రీకుబేరకృతాదత్తకచంద్రికా సమాప్తా

దత్తకచంద్రికముగిసినది

